

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

**SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ FAZIL AHMED PAŞA 2 VE
SULTAN AHMED I 14 NUMARALI KUR'AN-I KERİMLERİN
TEZHİP SANATI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE GÜLCAN ÖZBALAK

120301012

Tez Danışmanı: Dr.Öğr.Üyesi Mustafa N. ÇELEBİ

İSTANBUL 2019

T. C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

**SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ FAZIL AHMED PAŞA
2 VE SULTAN AHMED I 14 NUMARALI KUR'ÂN-I
KERİMLERİN TEZHİP SANATI AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE GÜLCAN ÖZBALAK
120301012

Anasanat Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

Bu tez 28/05/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.



Dr. Öğr. Üyesi Mustafa N.
ÇELEBİ
Jüri Başkanı



Prof. Dr. M. Hüsrev
SUBAŞI
Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülnihal
KÜPELİ
Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazımında bilimsel ahlâk kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ayşe Gülcan ÖZBALAK

28/05/2019

ÖNSÖZ

İslâm coğrafyasında, Müslümanlar için en değerli kitap olan Kur'an-ı Kerim'in yazılmasına ve tezyîn edilmesine çok önem verilmiştir. Hattatlar Mushaf'ları en güzel şekilde yazmış, nakkaşlarda yazılan Kur'an metinlerini maharetlerini sergileyecek şekilde tezyîn etmişlerdir. Bu nedenle üslupların en belirgin özelliklerini Kur'an-ı Kerim tezyînatında aramak yanlış olmaz.

Araştırmanın amacı, Safevî Dönemi'nde hazırlanmış iki Mushaf'ın incelenmesi ve birbirine benzeyen sayfalarına dikkat çekmektir. Temellük kaydı ve ketebesini olmayan bu Kur'an-ı Kerim'lerin yazılıp süslendiği zaman dilimi ve yeri tespit edilmeye gayret edilmiştir. Ayrıca incelenen Mushaf'ların tezyînlî sayfaları çizilerek desenler hakkında ayrıntılı bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada Safevî Dönemi'nin tarihine, sanat hayatına ve Osmanlı Safevî ilişkilerine de kısaca yer verilmiştir.

Araştırmanın konusu olan Safevî Dönemi Şiraz üslubu iki Kur'an-ı Kerim'in desenlerini dikkate alarak, iki eser hazırlayıp ekler kısmına ilave ettim.

Tez yazımı ve araştırmalarım süresinde engin bilgilerinden faydalandığım değerli hocam Prof. Dr. M. Hüsrev Subaşı'na, tez konumu seçmemde, bu konuda önüme çıkan engelleri aşmamda yardımcı olan ve tez yazımı süresince güler yüzü ve anlayışlı yaklaşımı için kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa N. Çelebi'ye, değerli bilgilerini benimle paylaşan, kıymetli zamanını bana ayıran Yrd. Doç. Dr. Gülnihal Küpeli'ye, bana bu sanatı önce sevdiren sonra öğreten canım hocam Nilüfer Kurfeyz'e, bana emeği geçen bütün hocalarıma sonsuz şükranlarımı sunarım.

Araştırmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen, güler yüzlü yaklaşımları için Süleymaniye Kütüphanesi'nin bütün personeline, bütün sıkıntılarında yanımda olan aileme, taramalarımı yapan İlhan Karadeniz Bey'e çok teşekkür ederim.

İstanbul 2019

Ayşe Gülcan ÖZBALAK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	V
RESİM LİSTESİ	VI
ÇİZİM LİSTESİ.....	X
ÖZET.....	XIII
ABSTRACT	XIV
1. GİRİŞ	1
2. SAFEVÎ DÖNEMİ	2
2.1. TARİHTE SAFEVÎLER	2
2.2. SAFEVÎ DEVLETİ'NDE SANAT.....	4
2.3. SAFEVÎ DÖNEMİ ŞİRAZ ÜSLUBU	5
2.4. SAFEVÎ DÖNEMİ SANATKÂRLARI	7
2.5. OSMANLI SAFEVÎ İLİŞKİLERİ.....	8
3. ESERLER	10
3.1. CİLT KAPAĞI	10
3.2. ZAHİRİYE SAYFALARI	16
3.3. SERLEVHA SAYFALARI.....	25
3.4. ÜNVAN SAYFALARI	46
3.5. DUÂ SAYFALARI.....	65
3.6. TEFE'ÜLNÂME SAYFALARI.....	81
3.7. MUSHAF GÜLLERİ	94

3.8. SÛRE BAŞI TEZHİBİ.....	101
3.8.1.FAZIL AHMED PAŞA 2 SÛRE BAŞI TEZHİBİ:	101
3.8.1.1. Birinci grup sûre başı tezhibi;	101
3.8.1.2. İkinci grup sûre başı tezhibi;	103
3.8.1.3. Üçüncü grup sûre başı tezhibi;	104
3.8.2. SULTAN AHMED I 14 SÛRE BAŞI TEZHİBİ:	106
3.8.2.1. Birinci grup sûre başı tezhibi;	106
3.8.2.2 İkinci grup sûrebaşı tezhibi;	107
3.8.2.3. Üçüncü grup sûre başı tezhibi;	108
3.8.2.4. Dördüncü grup sûre başı tezhibi;	110
3.8.2.5. Beşinci grup sûre başı tezhibi;	113
3.8.2.6. Altıncı grup sûre başı tezhibi;	117
3.8.2.7. Yedinci grup sûre başı tezhibi;	119
3.8.2.8. Sekizinci grup sûre başı tezhibi;	121
3.8.2.9. Dokuzuncu grup sûre başı tezhibi;	122
3.9. HATİME TEZHİBİ	123
4. BENZER SAYFALAR	124
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	132
KAYNAKÇA	134
DİZİN	137
EKLER.....	139
SAFEVÎ ÜSLUBUNDA HAZIRLANMIŞ BİRİNCİ ESER.....	139
SAFEVÎ ÜSLUBUNDA HAZIRLANMIŞ İKİNCİ ESER	140
ÖZGEÇMİŞ.....	141

KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser
ag. mad.	Adı geçen madde
agm.	Adı geçen makale
bkz.	Bakınız
bsk..	Baskı
c.	Cilt
.	Çizim
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
ed.	Editör
mad.	Madde
ö.	Ölümü
R.	Resim
s.	Sayfa
S.K.	Süleymaniye Kütüphanesi
sy.	Sayı
TSMK	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
var.	Varak
yay.	Yayınları
yk.	Yaprak
yy.	Yüzyıl

RESİM LİSTESİ

R. 1, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2 Dış Cilt Kapağı.....	10
R. 2, S.K., Sultan Ahmed I 14, Dış Cilt Kapağı.....	12
R. 3, S. K., Fazıl Ahmed Paşa 2, İç Cilt Kapağı.....	14
R. 4, S.K., Sultan Ahmed I 14, İç Cilt Kapağı.....	14
R. 5, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Zahriye Sayfası.....	16
R. 6, S.K., Sultan Ahmed I 14, Zahriye Sayfası.....	17
R. 7, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Zahriye Sayfası ¼.....	18
R. 8, S.K., Sultan Ahmed I 14, Zahriye Sayfası ¼.....	18
R. 9, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Zahriye Sayfası Kitâbesi.....	22
R. 10, S.K., Sultan Ahmed I 14, Zahriye Sayfası Kitâbesi.....	22
R. 11, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Sayfası.....	25
R. 12, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Sayfası.....	25
R. 13, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Sayfası.....	26
R. 14, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Sayfası Yazı Alanı.....	27
R. 15, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Sayfası ¼.....	29
R. 16, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Dış Pervaz Tacı.....	31
R. 17, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Dış Pervaz Köşe Dönüşü.....	33
R. 18, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Sayfası.....	36
R. 19, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Yazı Alanı.....	37
R. 20, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Tezhibi ¼.....	39
R. 21, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Köşe Kapalı Formu.....	41
R. 22, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Dış Pervaz Tacı.....	42

R. 23, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Dış Pervaz Köşe Dönüşü.....	44
R. 24, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası.....	46
R. 25, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası.....	46
R. 26,S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası.....	47
R. 27, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası Detay.....	48
R. 28, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Sûrebaşı Tezhibi.....	49
R. 29, S.K., Fazıl Ahmet Paşa 2, Unvan Sayfası Kitâbesi.....	50
R. 30, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası Yazı Alanı.....	51
R. 31, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, varak 6a.....	53
R. 32, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası.....	55
R. 33, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası Detay.....	56
R. 34, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası, Sûre başı Tezhibi.....	59
R. 35, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası, Sûre başı Kitâbesi.....	60
R. 36, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası, Yazı Alanı.....	61
R. 37, S.K., Sultan Ahmed I 14, varak 6.....	63
R. 38, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası.....	65
R. 39, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası Kitâbesi.....	66
R. 40, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası ¼.....	68
R. 41, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, , Duâ Sayfası, Sûre başı Tezhibi.....	69
R. 42, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, , Duâ Sayfası, Dış Pervaz Köşe Dönüşü.....	72
R. 43, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası.....	75
R. 44, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası Sûre başı Tezhibi.....	76
R. 45, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası, Dış Pervaz Tacı.....	78

R. 46, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası, Dış Pervaz Köşe Dönüşü.....	80
R. 47, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Tefe'ülnâme Sayfası.....	82
R. 48, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Tefe'ülnâme Sayfası, Dış Pervaz Tacı.....	82
R. 49, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Tefe'ülnâme Sayfası, Dış Pervaz Köşe.....	85
R. 50, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası.....	87
R. 51, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası, Sûre başı Tezhibi.....	89
R. 52, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası, Sûre başı Tezhibi.....	90
R. 53, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası, Dış Pervaz Köşe Dönüşü.....	91
R. 54, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası.....	93
R. 55, S.K., , Fazıl Ahmed Paşa 2, Mushaf Gülü.....	94
R. 56, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Mushaf Gülü.....	95
R. 57, S.K., Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü.....	96
R. 58, Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü.....	97
R. 59, Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü.....	98
R. 60, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Mushaf Gülü.....	99
R. 61, S.K., Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü.....	99
R. 62, S.K., Fazıl Ahmed Paşa, Mushaf Gülü.....	100
R. 63, S.K., Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü.....	100
R. 64, S.K., Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü.....	100
R. 65, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Birinci Grup Sûre Başı Tezhibi.....	101
R. 66, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, İkinci Grup Sûre Başı Tezhibi.....	103
R. 67, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Üçüncü Grup Sûre Başı Tezhibi.....	104
R. 68, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Dördüncü Grup Sûre Başı Tezhibi.....	105

R. 69, S.K., Sultan Ahmed I 14, Birinci Grup Sûre Başı Tezhibi	106
R. 70, S.K., Sultan Ahmed I 14, İkinci Grup Sûre Başı Tezhibi	107
R. 71, S.K., Sultan Ahmed I 14, Üçüncü Grup Sûre Başı Tezhibi	108
R. 72, S.K., Sultan Ahmed I 14, Dördüncü Grup Sûre Başı Tezhibi	110
R. 73, S.K., Sultan Ahmed I 14, Beşinci Grup Sûre Başı Tezhibi	113
R. 74, S.K., Sultan Ahmed I 14, Altıncı Grup Sûre Başı Tezhibi	117
R. 75, S.K., Sultan Ahmed I 14, Yedinci Grup Sûre Başı Tezhibi	119
R. 76, S.K., Sultan Ahmed I 14, Sekizinci Grup Sûre Başı Tezhibi	121
R. 77, S.K., Sultan Ahmed I 14, Dokuzuncu Grup Sûre Başı Tezhibi	122
R. 78, S.K., Sultan Ahmed I 14, Hatime Sayfası	123
R. 79, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Zahriye Sayfası	124
R. 80, S.K., Sultan Ahmed I 14, Zahriye Sayfası	124
R. 81, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Sûre Başı Tezhibi	125
R. 82, S.K., Sultan Ahmed I 14, Sûre Başı Tezhibi	125
R. 83, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Sûre Başı Tezhibi	125
R. 84, S.K., Sultan Ahmed I 14, Sûre Başı Tezhibi	125
R. 85, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası	126
R. 86, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası	126
R. 87, Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası	127
R. 88, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Tefe'ülnâme Sayfası	127
R. 89, TSMK R.911, y. 152a	128
R. 90, TSMK H.1497, y. 518b	129
R. 91, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Tezhibi	130

ÇİZİM LİSTESİ

Ç. 1, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Zahriye Sayfası 1/16	20
Ç. 2, S.K., Sultan Ahmed I 14, Zahriye Sayfası 1/16	21
Ç. 3, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Zahriye Sayfası, Yazı Alanı	23
Ç. 4, S.K., Sultan Ahmed I 14, Zahriye Sayfası Yazı Alanı	24
Ç. 5, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2 Serlevha Yazı Alanı	28
Ç. 6, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Sayfası	30
Ç. 7, S.K., Fazıl Ahmed Paşa, Serlevha Dış Pervaz Tacı	32
Ç. 8, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Dış Pervaz Köşe Dönüşü	34
Ç. 9, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Sayfası Bordürü	35
Ç. 10, S.K., Sultan Ahmed I 14, Yazı Alanı	38
Ç. 11, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Tezhibi $\frac{1}{4}$	40
Ç. 12, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Köşe Formu	41
Ç. 13, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Dış Pervaz Tacı	43
Ç. 14, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Dış Pervaz Köşe Dönüşü	45
Ç. 15, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası	48
Ç. 16, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Sûrebaşı Tezhibi	49
Ç. 17, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası Kitâbesi	50
Ç. 18, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası Yazı Alanı	52
Ç. 19, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, varak 6a	54
Ç. 20, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası Bordürü	57
Ç. 21, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası	58
Ç. 22, Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası, Sûre başı Tezhibi	59

Ç. 23, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası, Sûre başı Kitâbesi	60
Ç. 24, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası, Yazı Alanı	62
Ç. 25, S.K., Sultan Ahmed I 14, varak 6a	64
Ç. 26, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası Kitâbesi	67
Ç. 27, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası ¼	68
Ç. 28, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası, Sûre başı Kitâbesi	69
Ç. 29, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası, Sûre başı Tezhibi Desen Analizi	70
Ç. 30, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası Zencerek Bordürü	71
Ç. 31, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası, Dış Pervaz Köşe Dönüşü	73
Ç. 32, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası Sûre başı Tezhibi	76
Ç. 33, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası, Zencerek Bordürü	77
Ç. 34, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası, Dış Pervaz Tacı	79
Ç. 35, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası, Dış Pervaz Köşe Dönüşü	80
Ç. 36, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Tefe'ülnâme Sayfası, Dış Pervaz Tacı	84
Ç. 37, S.K., , Fazıl Ahmed Paşa 2, Tefe'ülnâme Sayfası, Dış Pervaz Köşe	86
Ç. 38, S.K., Tefe'ülnâme Sayfası, Tezhibli Bordürü	88
Ç. 39, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası, Sûre başı Tezhibi	89
Ç. 40, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası, Sûre başı Tezhibi	90
Ç. 41, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası, Dış Pervaz Köşe Dönüşü	92
Ç. 42, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Mushaf Gülü	94
Ç. 43, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Mushaf Gülü	95
Ç. 44, S.K., Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü	96
Ç. 45, S.K., Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü	97

Ç. 46, S.K., Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü.....	98
Ç. 47, S.K., Durak Çizimi	99
Ç. 48, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Birinci Grup Sûre Başı Tezhibi	101
Ç. 49, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, İkinci Grup Sûrebaşı Tezhibi	103
Ç. 50, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Üçüncü Grup Sûre Başı Tezhibi	104
Ç. 51, S.K., Sultan Ahmed I 14, Birinci Grup Sûre Başı Tezhibi	106
Ç. 52, S.K., Sultan Ahmed I 14, İkinci Grup Sûre Başı Tezhibi	107
Ç. 53, S.K., Sultan Ahmed I 14, Üçüncü Grup Sûre Başı Tezhibi	108
Ç. 54, S.K., Sultan Ahmed I 14, Dördüncü Grup Sûre Başı Tezhibi	110
Ç. 55, S.K., Sultan Ahmed I 14, Beşinci Grup Sûre Başı Tezhibi	113
Ç. 56, S.K., Sultan Ahmed I 14, Altıncı Grup Sûre Başı Tezhibi	117
Ç. 57, S.K., Sultan Ahmed I 14, Yedinci Grup Sûre Başı Tezhibi	119
Ç. 58, S.K., Sultan Ahmed I 14, Sekizinci Grup Sûre Başı Tezhi	121
Ç. 59, S.K., Dokuzuncu Grup Sûre Başı Tezhibi	122
Ç. 60, S.K., Sultan Ahme I 14, Hatime Sayfası	123

ÖZET

İslam dünyasında manevî olarak en kıymetli eserler şüphesiz ki Kur'an-ı Kerim'lerdir. Manevî anlamda verilen değer, Mushaf'ların en güzel şekilde yazılıp, tezyîn edilip, ciltlenerek maddi olarak da değerli hale getirilmesini sağlamıştır. Mushaflar, en güzel şekilde süslenmesi nedeniyle dönemleri ve üslup özelliklerini en güzel yansıtan eserler olmuşlardır.

Bu araştırmaya konu olan eserler, Süleymaniye Kütüphanesi'nde Fazıl Ahmed Paşa 2 ve Sultan Ahmed I 14 koleksiyonuna kayıtlı Safevî dönemine ait iki Kur'an-ı Kerim'dir. Bu nedenle Safevî döneminin tarihi, üslup özellikleri ve Osmanlı-Safevî ilişkilerine bu tezde kısaca yer verilmiştir.

Bahsi geçen iki Kur'an-ı Kerim, Safevî Dönemi'nin tezyîni üslubunu yansıtan güzel örneklerdir. Desen özellikleri incelenerek, ayrıntılı çizimleri yapılmış ve desenler üzerindeki benzerlikler ortaya konulmuştur. Eserlerin üzerinde, nerede, hangi tarihte ve kimin için yazıldığı konusunda bilgi verilmemiştir. Bu yüzden o dönemde hazırlanmış ve aynı bezeme desenlerinin kullanıldığı Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan iki farklı resimli el yazması da dikkate alınarak, söz konusu eserlerin tarihi ve hazırlandığı yer ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

Değerlendirmeler sonucunda bu eserlerin 16. yüzyılın son çeyreğinde ve Şiraz atölyelerinde ticari amaçlarla üretildiği sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

The most spiritually valuable works in the Islamic World are the Holy Koran undoubtedly. The value given in the spiritual sense has made the Mushafs to be written, ornamentated and rebinded in the most beautiful way with an intention of making them more valuable. Since Mushafs are ornamented in a most beautiful way, they reflect both their periods and stylistic features of their era in a great way.

The works of this research, are two Holy Qur'ans which were written in the Safavid era and registered in the collection of Fazıl Ahmed Paşa II and Sultan Ahmed I 14 in the Süleymaniye Library. That is why in this thesis the history of Safavid era the stylistic features of the period as well as the relationship between the Ottoman Empire and Safavid are mentioned shortly.

These two Qurans that has been mentioned before are beautiful examples that reflect the style of the Safavid Period. With the examination of pattern properties, detailed drawings were made and the similarities on the patterns were revealed. There is no given information provided in the works about where, in which period and by whom they have been written. Therefore, considering two manuscripts in the Topkapı Palace Museum Library which were prepared at that time and which have the same decoration patterns, evaluations were made about the history and the place of the works mentioned before. As a result of these evaluations, it is concluded that these works were produced for commercial purposes in the last quarter of 16th century and Shiraz workshops.

1. GİRİŞ

Safevî Dönemi tezyîni sanatlar açısından önemli bir dönemdir. Özellikle minyatür ve hat sanatı bu dönemde önemli merhaleler kat etmiştir. Matbaanın henüz yaygınlaşmadığı ve okuma ihtiyacının sadece el yazmaları ile sağlandığı bu dönemde kitaplar en değerli hediyelerdi. Sultanlara ve devlet erkanına çeşitli vesilelerle verilen hediyelerin en kıymetlisi nadide şekilde yazılmış ve süslenmiş el yazmalarıydı. Safevî Dönemi'nde hazırlanmış minyatürlerde de gördüğümüz gibi sultana hediyeler sunan elçilerin birinci sırasında kitap taşıyanlar resmedilmiştir.

Araştırmamızın konusu, Süleymaniye Kütüphanesi'nde Sultan Ahmed I 14 ve Fazıl Ahmed Paşa 2 envanterlerine kayıtlı iki Kur'an-ı Kerim'in tezyînlî sayfalarıdır. Bu Kur'an-ı Kerim'ler Safevî Dönemi üslubunun özelliklerini taşıyan güzel eserlerdir.

Bu konuyu seçmemizin nedeni bu iki eserin birbirine çok benzeyen tezyînlî sayfalarıdır. Daha sonra araştırma esnasında incelenen Kur'an-ı Kerim'lerin desenlerinin başka eserlerde de uygulandığı tespit edilmiştir. Bu desenlerin uygulanmasındaki tekrarların görülmesi oldukça şaşırtıcıdır. Üstelik aynı desenler hem Kur'an-ı Kerim'lerde hem de minyatürlü yazmalarda karşımıza çıkmıştır.

Bu araştırmada Lâle Uluç'un Türkmen valiler Şirazlı ustalar Osmanlı okurlar (XVI. Yüzyıl Şiraz elyazmaları) isimli kitabından, Safevî Dönemi hakkında yazılmış tezlerden, TDV İslam Ansiklopedisi'nden ve çeşitli kaynaklardan faydalanılmıştır.

2. SAFEVÎ DÖNEMİ

2.1. TARİHTE SAFEVÎLER

Safevîler, İran'da bir tarikat ve devlet kurmuş olan Türk hanedanıdır. Hanedan, adını Safevîye tarikatı şeyhi Safiyüddin'den aldı.¹ Merkezi Erdebil'dir. Bu hanedan düzenli ve sağlam yapısı ile yaklaşık 250 yıl süren Moğol, Türkmen ve Timurlu yönetimlere son verdi.

Safiyüddin'in ölümünden sonra şeyhliğe önce oğlu Sadrettin, ardından da onun oğlu Hâce Ali geçti. Böyle şeyhliğin babadan oğula geçmesiyle tarikat geleneği değiştirilmiştir. Bu tarikat başlangıçta Sünnî ilkelere bağlı iken 15. Yüzyılın ortalarında Şiiliğin İmamiye kolunun ilkelerini benimsemiştir.

Şeyh Cüneyd (1447-1460) bu öğretiyi yaymak için çeşitli komşu ülkelere temsilciler gönderdi ve Safevîye içinde kendi dinsel otoritesine bağlı bir Türkmen askeri önderliği oluşturdu. Oğlu Şeyh Haydar (1460- 1488) Azerbeycan'da askeri güce dayalı bir devlet kurmaya yöneldi. Bu amaçla Kızılbaşlar olarak bilinen tek örnek bir ordu oluşturdu. Bu adın kaynağı, askerlerin oniki imamı temsil eden oniki kıvrımlı kırmızı sarıklar takmalarıdır.²

Şeyh Cüneyd'in torunu, Şah İsmail Tebriz'in üzerine yürüdü. Türkmen ve Akkoyunluları yenerek 1501'de Tebriz'e ulaştı ve Safevî yönetimini kurdu ve Şiiliği resmi din olarak kabul etti. Osmanlı padişahı II. Beyazıd, Şah İsmail'in tahta çıkması üzerine elçiler göndererek tebrik etti.

II. Beyazıd'dan sonra tahta geçen Yavuz Sultan Selim, Anadolu'daki Kızılbaşlar'ın Safevîlere yardım etme ihtimaline karşı tedbirler alarak büyük bir ordu ile İran'a yürüdü. Çaldıran Ovası'nda Safevîleri yendi.

¹ Meydan Laorusse, cilt: 10, s: 820

² Markus Hattstein ve Peter Delius, İslam Sanatı ve Mimarisi, s:496

Safevîler 1501'den 1732 yılına kadar, iç ve dış karışıklıklarla geçen yaklaşık iki yüz elli yıl hüküm sürdüler.

Safevîler'in, zaman zaman barış olsa da doğuda Osmanlılarla, batıda Özbeklerle sürekli bir savaş hali devam etmiştir.

Şah Tahmasp zamanında başlayan gelişme I. Abbas ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. *İran'ın en önemli şahı olarak tarihe "Büyük" sanıyla geçmesini sağladı.*³ Osmanlılarla devam eden savaşa son verdi. Orduda önemli ıslahatlar yaptı. Safevî Devleti'nin başkentini Kazvin'den İsfahan'a aldı. Şah I. Abbas'ın zamanında İran en geniş sınırlarına ulaştı. Ekonomik alanda da yaptığı yeniliklerle ülkesini refaha ulaştırdı.

I.Abbas'ın siyasal öngörüsü, dinsel konulardaki açık görüşlülüğü, ticaretin ve sanatların gelişmesinde önemli rol oynamıştır. 1629'da öldüğünde Safevîler ekonomik ve siyasal gücün doruğuna ulaşmış, modern ve sağlam temellere sahip bir imparatorluk halini almıştı.⁴

Şah Büyük Abbas'dan sonra yerine geçen torunu Şah Safî ile imparatorluğun çöküşü başlamış oldu. Bunun nedeni ise; Safevî şehzadeleri ya bir şiddet ortamında büyüdü ya da ihmal edildi. Öyle ki çoğu toplumun dışında kalma veya ağır zihinsel bozukluklar geçirme noktasına vardı. Bu durumda sonuçta Safevî İmparatorluğu'nun gerilemesiyle sonuçlandı.1722'de fiilen sona ermiş olan Safevî Devleti 1736 yılında tamamen ortadan kalktı.

SAFEVÎ HÜKÜMDARLARI

Şah İsmâil	907 (1501)
Tahmasb I	930 (1524)
İsmâil II	984 (1576)
Muhammed Hudâbende	985 (1578)

³ Markus Hattstein ve Peter Delius "İslam Sanatı ve Mimarisi" s.497

⁴ Markus Hattstein ve Peter Delius "İslam Sanatı ve Mimarisi" s.499

Abbas I		995 (1587)
Şah Safi I		1038 (1629)
Abbas II		1052 (1642)
Safi II (Şah Süleyman)	(1666)	1077
Hüseyin Mirza		1105 (1694)
Tahmasb II		1135 (1722)
Abbas III		1144-1148 (1732-1736)

2.2. SAFEVÎ DEVLETİ'NDE SANAT

İslâm sanat tarihinde Safevîler gerek mimari açıdan gerekse diğer sanat eserlerinde gösterişli ürünleriyle, meydana getirildikleri çevrenin hem gücünü hem de zenginliğini aksettirmektedir. Safevî hükümdarları ve devletin ileri gelenleri sanatçıları korumuş ve onların faaliyetlerini desteklemiştir.

Şah İsmail Tebriz'i ele geçirdiğinde Türkmen Dönemi'nde gelişmiş bir atölyeyi ve o sırada yapımı süren eserleri de elde etti. Safevîlerde sanat Şah I.Tahmasb döneminde gelişmeye başlamıştır.

Safevî minyatürü, Şah I.Tahmasb'ın şehzadelik yıllarından başlayarak onun tahta çıkmasıyla gelişmiş, 1522'de Tebriz saray atölyesinin başına Bihzâd'ın getirilmesiyle ilerleyerek değerli örnekler vermiştir.⁵

Minyatür ve hat sanatı bu devrin en güzel örneklerinin verildiği dönemdir. Sanatçıların görevi sadece kitap bezemekle sınırlı değildi. Hem çarşıdaki atölyelerde hem de saray nakkaşhanelerinde çalışan nakkaşların, halıcılık ve dokumacılık dahil diğer sanat dalları içinde desenler tasarlamak vazifeleriydi. İran, halılarıyla isim yapmıştır.

⁵ Engin Beksaç, "Safevîler", DiA, cilt: 35, TDV, 2008, s. 457-459

Halılarda kullanılan resimlerin, minyatürlerle aynı üslupta olması nedeniyle tasarımın kitap nakkaşanelerinde tasarlanan örneklere dayandığını ispatlar.

Safevî mimarisinin en önemli örnekleri Şah I.Abbas döneminden kalmadır. İsfahan'daki eserler sadece o dönemin değil bütün İran tarihinin en güzel yapılarıdır.

2.3. SAFEVÎ DÖNEMİ ŞİRAZ ÜSLUBU

“Üslup kelimesini, kişilerin ya da bir grubun sanatında, herhangi bir kültürdeki belirlenen zaman diliminde gözlenen değişmeyen biçem (form)”⁶ olarak tanımlayabiliriz.

Kaynaklardan edinilen bilgilere göre; Safevîlerde saray üslubu ilk başkent olan Tebriz ile oluştu denilebilir. Şah I. İsmail 1501'de Akkoyunluları yenerek Tebriz'i başkent yaptığında, Türkmen Döneminde güzel eserler veren bir nakkaşaneyi, nakkaşları ve yapımı devam eden eserleri de ele geçirdi. Savaşlarda ele geçen eserler ve onları hazırlayan nakkaşlar önemli ganimetler olduğu için zaman zaman başka sultanların himayesine girmişlerdir. Bazen de nakkaşlar, savaş olmadan sanatkârları koruyup daha güzel imkanlar sunan hamilerin yanına giderek yer değiştirmişlerdir.

Bu üslup, payitahtın bir şehirden başka bir şehire taşınmasıyla 1548'den sonra Kazvin'e, 1598'den sonra da İsfahan'da gelişmeye devam etti. Safevî Dönemi süresince Şiraz başkent olmadığı halde elyazmalarını üreten önemli bir merkez olmuştur. Burada hazırlanan elyazması kitaplar diğer şehirlere oranla çok daha fazladır.

Lale Uluç Şiraz yazmalarındaki ketebelere neredeyse hiçbirinde bir hami ismine rastlanmaması, bu merkezde hazırlanan en zengin ve gösterişli yazmaların bile ilk önce bir atölyede hazırlandığını ve sahiplerinin mülkiyetine ancak daha sonra geçtiğini

⁶ Meyer Schapiro, “Style” Theory and Philosophy of Art; Style, Artist and Society (Selected Papers) (New York; George Brazillier, 1994), s. 51

gösteriyor. Diğer bir deyişle, bu kitaplar satılmak, kimi zamanda hediye edilmek maksadıyla yapılmıştır.⁷

Safevî Dönemi'nin en güzel eserleri, onaltıncı yüzyılın ikinci yarısında üretilmiştir. Renk, kompozisyon ve boyut açısından en görkemli örneklerinin üretildiği 1580 ile 1600 lü yıllar aynı zamanda sonun da başlangıcı olmuştur.

Onaltıncı yüzyılın başlarında bütünüyle tezhipli zahriye, serlevha sayfalarında geçmiş üç yüzyılın biçimleri devam ettirilmiştir.⁸ Zahriye ve serlevha sayfaları karşılıklı iki sayfa olarak bezenmiştir. Kur'an-ı Kerim'lerde serlevha sayfaları boyuna dikdörtgen biçiminde ve sayfanın bütününde tezhip yapılmış olup Fatiha Sûresi ikiye bölünerek yazılmıştır. Serlevha sayfasından sonra gelen ve Bakara Sûresi'nin ilk ayetlerinin yazıldığı ünvan sayfası da tezhipte süslenmiştir. Bu sûrenin yazıldığı alan karşılıklı iki sayfada beyne-ssütura alınarak zer-ender-zer işlenmiştir.

Herat ve Tebriz üslublarında görülen kubbe tasarımlı elyazmaları, Safevîlerin Türkmen tezhiplerinden miras alıp devam ettirdikleri bir tezyîni biçimdir. Dış pervazla kenetlenmiş olan ayrıca ünvan sayfalarında da yer alan kubbe tezyînatı, Safevî tezhibinde enine büyüyerek, sayfanın bitimine kadar kullanılması ile karakteristik bir hal almış ve belirli bir yapıya ulaşmıştır.⁹

Çin bulutları bu dönem eserlerde çok kullanılmıştır. Çin bulutları ile birlikte çok renkli, büyük ve gösterişli hatâyî grubu motifler bu dönemin belirgin özelliğidir. Özellikle işlemeli rûmî, hurde ve ayırma rûmîler de Safevî üslubunda çok sık kullanılan motiflerdir.

Daha çok geometrik desenlerden ziyade yumuşak ve kıvrımlı hatlar tercih edilmiştir.

⁷ Lale Uluç, a.g.e., s. 464

⁸ Necati Sancaktutan, Safevî Devri Bir Mushafının Tezyîni Yönden İncelenmesi, İstanbul, 2010, s. 11

⁹ Necati Sancaktutan, a.g.e., s. 13

Lacivert ve altın uyumlu bir şekilde kullanılarak bu iki renk dışında sülyen, pembe, mavi, açık yeşil, beyazda sık kullanılan renkler arasındadır.

Safevî dönemi Mushaflarının sonunda tezyîn edilmiş duâ ve tefe'ül-nâme sayfaları bulunur.

2.4 SAFEVÎ DÖNEMİ SANATKÂRLARI

Osmanlı tarihçisi Mustafa Ali'nin 1587 yılında yazdığı Menâkıb-ı Hünerverân adlı kitabında isimleri zikredilen Safevî Dönemi sanatkârlarının bir kısmı şöyledir;

Üstâd Heratlı “Bihzad” Haydar oğlu Şah İsmail çağında büyük rağbet görmüştür. Bihzad'ın hocası “Pir Seyyid Ahmed”dir. Bihzad'ın öğrencilerinden Horasanlı “Şeyhzade Musavvir”, Tebrizli ressam ve musavvir “Ağa Mirek” ve Sultaniyeli “Mir Musavvir”de vardır.

Horasanlı “Abdullah Musavvir”, Tebrizli “Kemal Musavvir”, “Heratlı Muhammed”, “Mihrab Musavvir”, “Sultan Muhammed”in oğlu ve hünerli öğrencisi “Muhammed Big” ve onun öğrencilerinden musavvir Erdebilli “Berhî Ali”dir. Horasanlı “Muhammed Mü'min”, “Tebrizli “Mirza Ali”, Şah İsmail'in nakkaşbaşı “Kazvinli Hüseyin”, “İsfahanlı Mir Nakkaş” ve Ağa Mir'in öğrencisi “Şah Kulu Nakkaş”, “İsfahanlı Hoca Aziz” ve onun öğrencisi “Molla Ali”nin isimleri zikredilir.

Müzehhipler “Buharalı Mir Adud”, “Şirazlı Molla Yari”, “Bağdatlı Hasan” ve öğrencisi “Tebrizli Hasan Big”, “Yezdli Molla Şeref ve daha niceleri vardır.

Safevî Dönemi nakkaşları arasında hem usta bir müzehhip, hem de minyatür tekniğine hâkim bir musavvir olarak bilinen isimler bulunmaktadır. Hatta bazıları aynı zamanda hattattır. Sadeddin Müzehhib olarak imzası bulunan nakkaşın, Nizamî Hamsesi'nin 918 tarihli nüshasında (TSMK H. 770, y. 242a) (r. 41) kompozisyonunun nakkaşı olmasına rağmen imzasını özellikle müzehhib olarak yazmıştır.¹⁰

¹⁰ Lale Uluç, a.g.e., s. 85

Ruzbihan Müzehhib, on altıncı yüzyılın ilk yarısında en önemli Şirazlı sanatçılardan biridir.¹¹

Kasım bin Ali'de bu dönemin musavvirlerindedir. Mürşide ı-kâtib el-meşhur be Attar ve Muhammed kâtib Şirazî de meşhur Şirazlı bir hattatlardandır.

Kasım'dan sonra gelen Mahmud Müzehhib ve Hüseyin Müzehhib isimleri de imzalarının olduğu el yazmalarından bilinmektedir.

İsimleri zikredilen bu sanatkarlardan başka adını sayamadığımız nice sanatçıların mevcudiyeti de aşıkardır.

2.5. OSMANLI SAFEVÎ İLİŞKİLERİ

Safevîlerde ve Osmanlılarda elyazmaları kültürü olduğu kadar gücünde gösteren önemli eserlerdir. Nakışhaneler, nakkaşlar ve üretilen eserler savaş ganimetleri olarak önemli bir yere sahip olduğu gibi kitaplar, barış zamanlarında da en değerli hediyelerdi. Sadece saray değil önemli vazifelerde bulunan kişiler de tezhipli ve minyatürlü kitaplara sahip olmaya oldukça önem veriyorlardı. Bu devirlerde yaşayan aydınların çoğu kitap alır, satar veya birbirlerine hediye ederlerdi.¹²

Padişah, yakınları veya varlıklı kimselerin hayır olarak yaptırdıkları külliyelerde bulunan medreselerin bir de kütüphanesi olurdu. Çoğunlukla kurulan bu kütüphanelerde ki kitaplar vakfi kuran kişilerin bağışladıkları kendi şahsi kütüphanelerinden oluşurdu.

Safevî el yazmalarının Osmanlı saray çevrelerine akışı Şah İsmail ile Yavuz Sultan Selim arasında 1514 yılında Çaldıran Ovası'nda ki ilk Osmanlı-Safevî savaşını takiben hızla artmıştır. Savaşın sonucunda ganimet olarak Osmanlı topraklarına giren yazmaları, satın alma veya diplomatik hediyeler olarak gelen yenileri takip etmiştir.

¹¹ Lale Uluç, a.g.e., s. 97

¹² Lale Uluç, a.g.e., s. 470

Safevî el yazmaları yüzyılın sonuna kadar Osmanlı topraklarına gelmeye devam etmiştir. Osmanlı- Safevîlerin savaştığı yıllarda kitap akışı hızlanmıştır. Bunun en önemli sebebi ise bu dönemlerde kış aylarını geçirdiği doğu sınırında Osmanlı ordusu, doğu komşularıyla yakın ilişkiler kurmuş olmasıdır. Osmanlılar'ın, Safevî yazmalarına sahip olmasını kolaylaştıran bu ilişkiler, iki tarafın arasında savaş nedeniyle bile olsa, daha kolay bir şekilde bu kitaplara ulaşabilmelerini sağlamıştır.¹³

Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran'da kazandığı zaferin ardından Tebriz'den getirilen sanatçılardan biri de Şahkulu'dur. Sanatçı, Tebriz'den Amasya'ya sürgün olarak getirilmiştir. 1520'de İstanbul'daki Saray nakkaşhanesinin başına geçmiş ve ölümüne kadar Kanunî Sultan Süleyman Döneminin en yetenekli nakkaşı olmuştur.¹⁴ Saz üslubunu Osmanlı sarayında uygulamış ve eserleriyle çok beğenilmiştir.

*Osmanlı hâkimiyeti neticesinde, Herat- Tebriz- İstanbul yoluyla savaş ganimeti olarak kabul edilip, Saray Nakkaşhanesi'ne dâhil edilen bu sanatkârlar, Acem Nakkaşları Bölüğü'nü de oluşturmuş, kendi zevk ve görüşlerini, burada buldukları sanatla harmanlayarak Osmanlı kitap sanatlarına uzun müddet hizmet etmişlerdir.*¹⁵

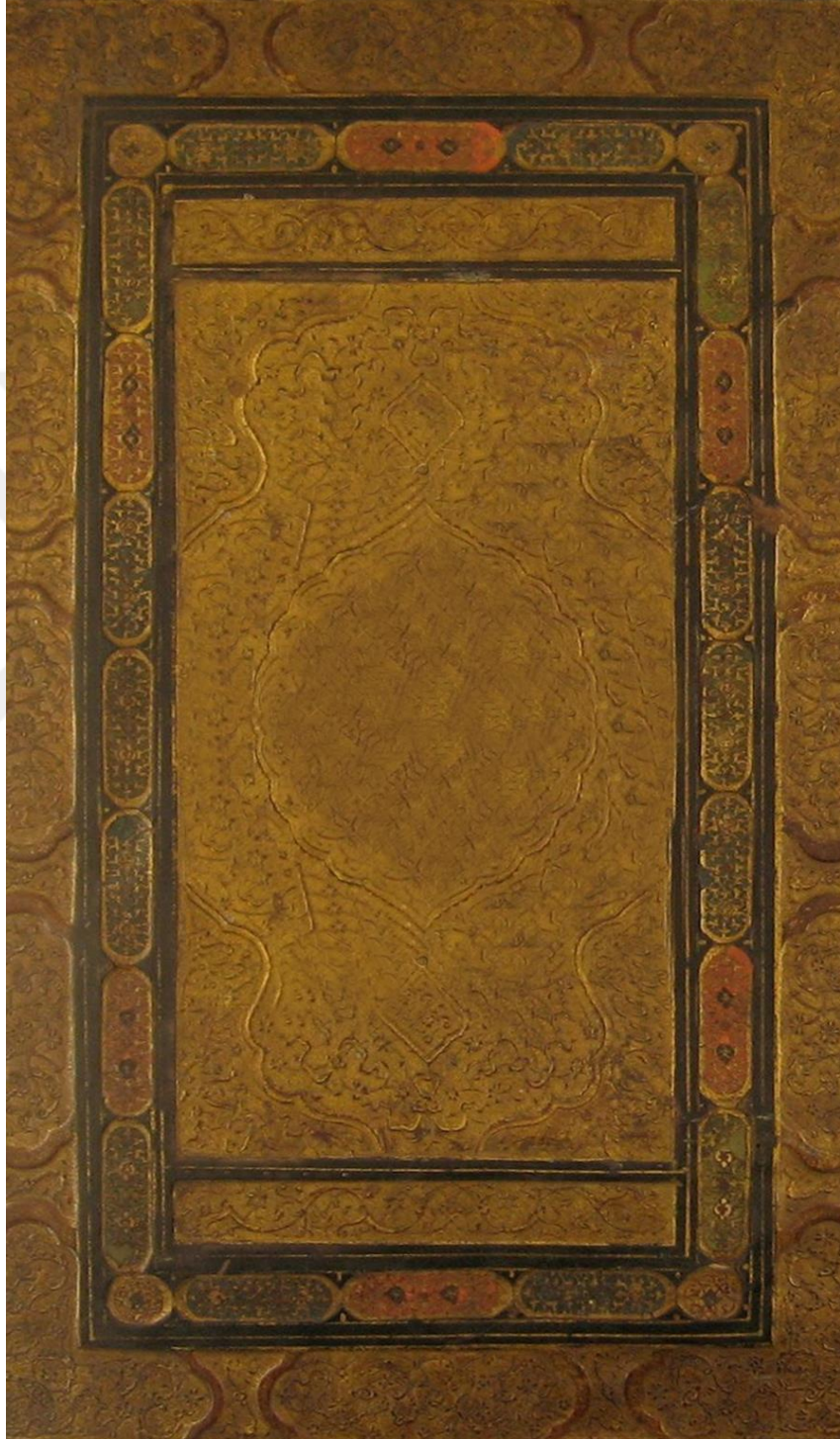
¹³ Lale Uluç, a.g.e., s. 477

¹⁴ Banu Mahir, Osmanlı Bezeme Santında Saz Üslubu, s. 381

¹⁵ F. Çiçek Derman, Osmanlıda Klasik Dönem, s. 343

3. ESERLER

3.1. CİLT KAPAĞI



R. 1, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2 Dış Cilt Kapağı

Süleymaniye Kütüphanesi'nde Fazıl Ahmet Paşa 2 envanterine kayıtlı Kur'an-ı Kerim'in cildi, (bkz. R. 1)'de görüldüğü üzere merkezde mülemma şeklinde altınlanmış yekpare kalıp ihtiva etmektedir. İçinde şemse, salbek ve köşebent formlarını da bulunduran kalıp, hatâyî ve bulut desenleriyle tasarlanmıştır.

Yekpare kalıbın altında ve üstünde yine mülemma şeklinde altınlanmış birer alınlık kullanılmıştır. Kalıp ve alınlıkları, müşebbek olarak yapılmış renkli pafta (kartuş) ve rozetlerden meydana gelen iç pervaz çevirmiştir.

Dış pervazda aynı yekpare kalıp ve alınlıklar gibi mülemma şeklinde altınlanmış kalıplı paftalardan müteşekkildir. Bu paftaların içi de bulutlar ve hatâyî grubu motiflerle süslenmiştir. En dışta ince bir zencerek bulunmaktadır.



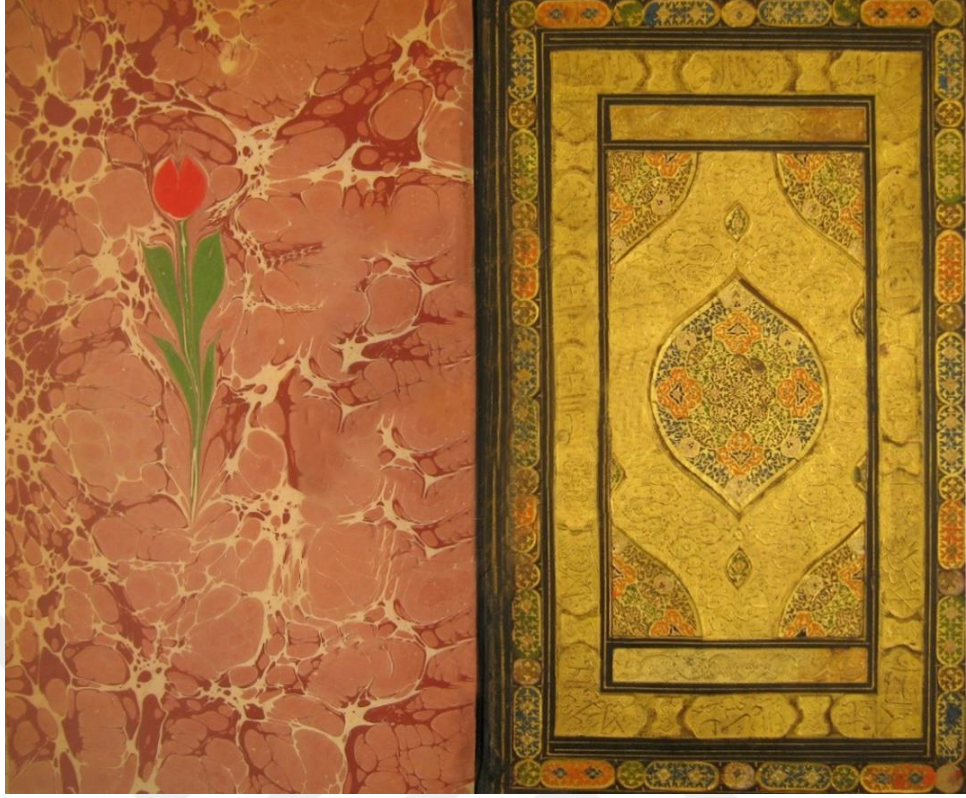
R. 2, S.K., Sultan Ahmed I 14, Dış Cilt Kapağı

Sultan Ahmet I 14 envanterine kayıtlı Mushaf'ı Şerif'in (bkz. R. 2) cildinin merkezi de bulut ve hatâyî grubu motiflerle tezyîn edilmiş, şemse, salbek ve köşebent formlarını ihtiva eden bir yekpare kalıpla bezenmiştir.

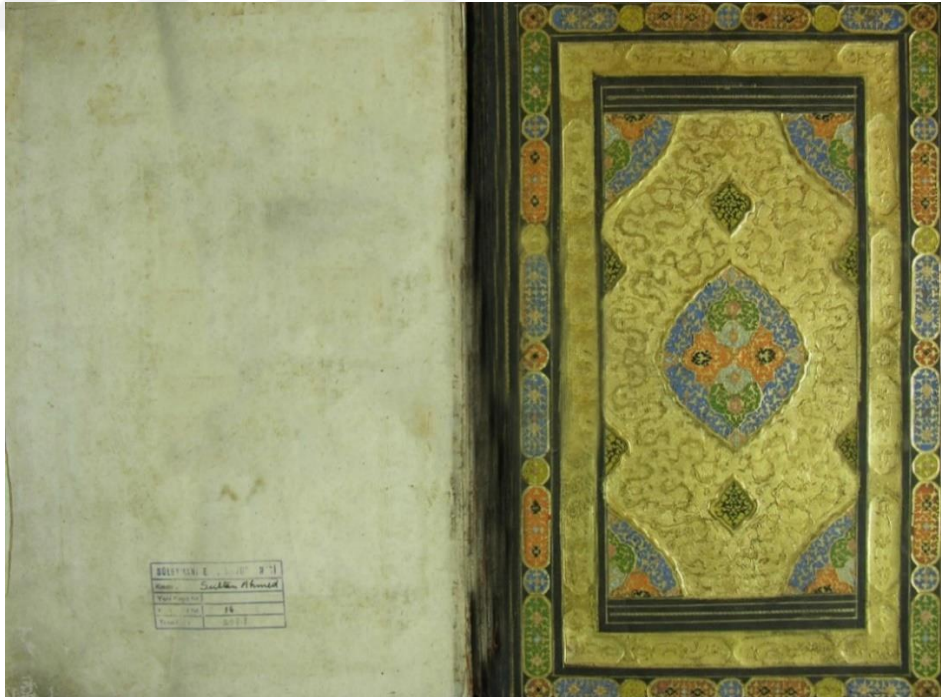
Kapakta alınlık kullanılmamıştır. Kalıp etrafını çevreleyen bordürde Ayete'l-Kürsî yazılı paftalar ve bulut, hatâyî desenli ara paftalar mevcuttur. Tüm kalıp ve paftalar mülemma şekilde altınlanmıştır.

Yekpare kalıbın alınlık yerinde ve bordürün dışında ince birer zencerek kullanılmıştır.





R. 3, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, İç Cilt Kapağı



R. 4, S.K., Sultan Ahmed I 14, İç Cilt Kapağı

Her iki Kur'an-ı Kerim de kapak içlerinin tezyînatı bakımından birbirine çok benzemektedir. İkisinin de merkezinde müşebbek şemse, salbek ve şemsenin ¼ 'ü olan köşebentler bulunmaktadır. Köşebent ve şemse arasında kalan kısımlarda bulut ve hatâyî desenli bir kalıp kullanılıp üzeri mülemma şekilde altınlanmıştır. Fazıl Ahmed Paşa 2 de altınlama tek renk altınla, Sultan Ahmed I 14 de iki farklı renk altınla yapılmıştır.

Fazıl Ahmed Paşa 2'nin (bkz. R. 3) merkez kısmında alınlık kullanılmış ve mülemma şekilde altınlanmıştır. Sultan Ahmed I 14 ise alınlık kalıbı kullanılmamış yerine ince bir zencerek yapılmıştır.

Her ikisinin de merkezini mülemma şekilde altınlanmış kalıplı paftalar çevirmektedir. Fazıl Ahmed Paşa 2'nin paftalarında Ayete'l-Kürsî yazılı olup Sultan Ahmed I 14'ün (bkz. R. 4) paftaları ise bulutlar ve hatâyî grubu motiflerle tezyîn edilmiştir.

Dış bordürlerin ikisi de müşebbek pafta ve rozetlerden meydana gelmektedir. Her iki kapak içinin en dış kısmında ince birer zencerek bulunmaktadır.

Müşebbek şemse, salbek, köşebent rozet ve pafta kısımları iki katmandan oluşmaktadır. Alt katmanda renkli kağıtlar mevcuttur. Fazıl Ahmed Paşa 2'de turuncu, yeşil ve mavi renk kağıtlar, Sultan Ahmed I 14 de ise turuncu, yeşil ve mavi renk kağıtlar kullanılmıştır. Üst katmanda üzeri altın ile boyanmış deri veya kâğıt malzeme bulunmaktadır.

Tasarlanmış olan desenler, altın boyalı malzemeye aktarılıp oyularak hazırlanan yuvalara aktarılmıştır.

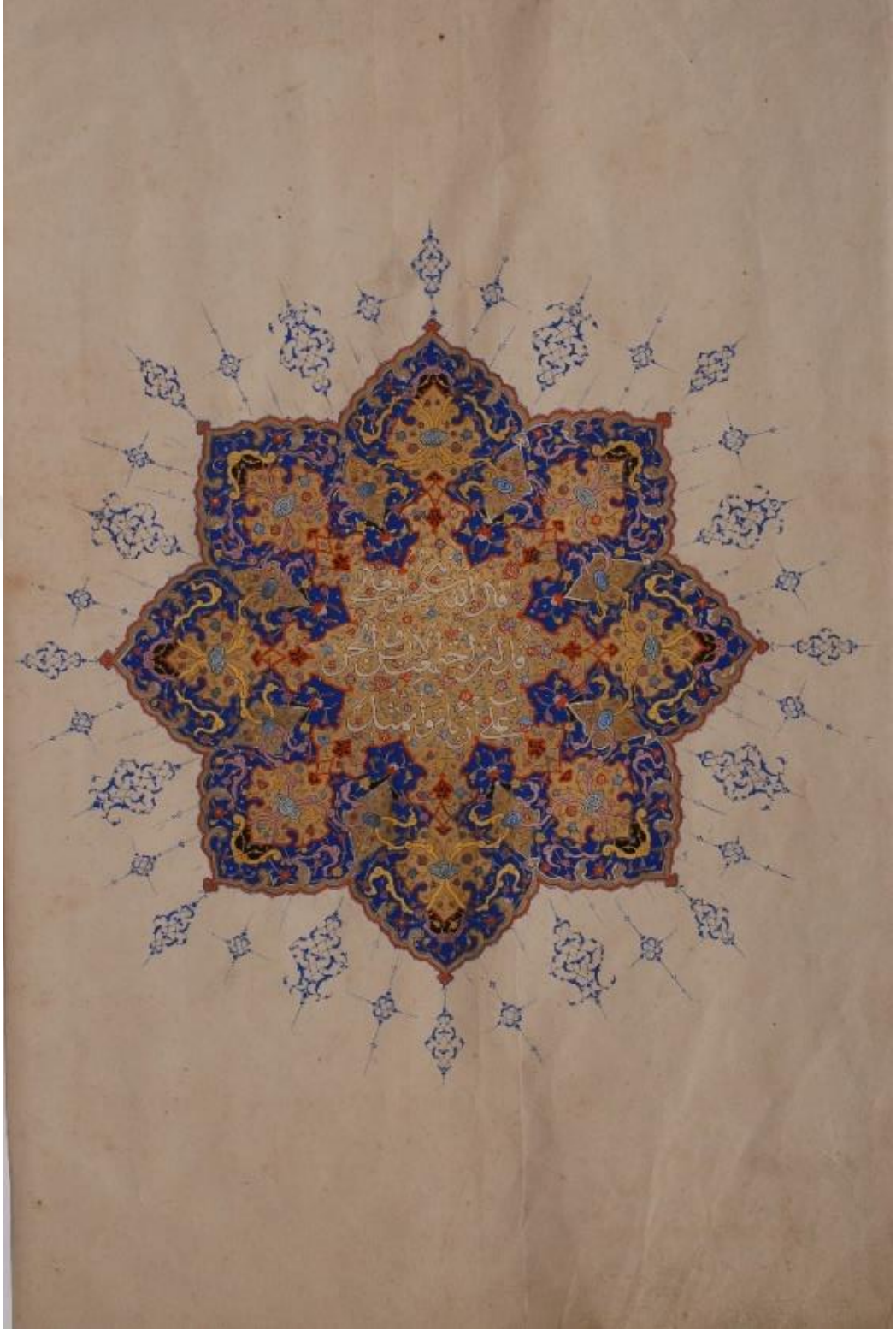
Bu iki Kur'an-ı Kerim'de cilt olarak birbirine çok benzemekle beraber Safevî dönemi yapılmış ciltlere güzel birer örnektir.

Tezin konusu olarak Süleymaniye Kütüphanesi'nde demirbaş olarak kayıtlı Sultan Ahmet I 14 ve Fazıl Ahmed Paşa 2 koleksiyonlarında bulunan iki Mushaf-ı şerif, tezyînlî sayfaları açısından incelenecektir. Bu iki Mushaf-ı şerifin tez konusu olarak seçilmesinin nedeni birbirine çok benzeyen tezyînlî sayfalarının olmasıdır. Aynı devirde süslenen bu iki Mushaf-ı Şerif'in biri diğerinin neredeyse aynı olan bazı sayfaları bize çok ilginç gelmiştir.

3.2. ZAHİRİYE SAYFALARI



R. 5, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Zahriye Sayfası

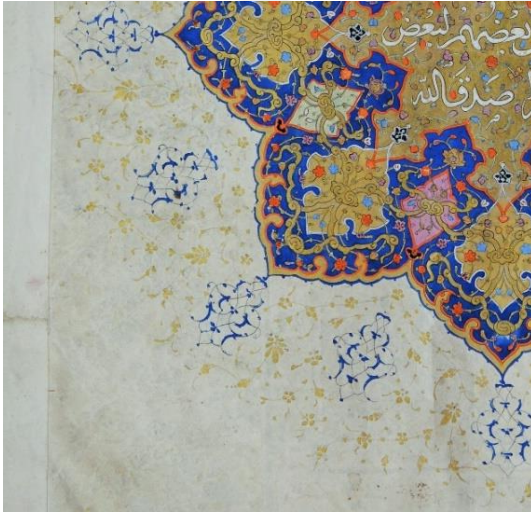


R. 6, S.K., Sultan Ahmed I 14, Zahriye Sayfası

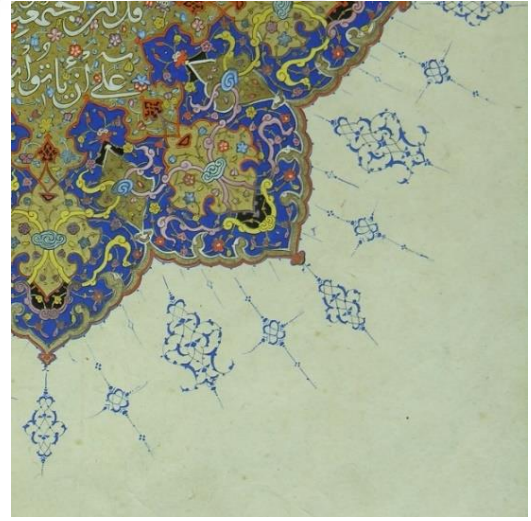
Zahriye sayfaları iki Kur-an-ı Kerim’de de neredeyse aynıdır. Sayfalar, karşılıklı sağ ve sol sayfada madalyon şeklindedir. İki sayfada da sekizgen yıldız formu

kullanılmıştır. Ortada bulunan sekizgen formun etrafı sülyen renk iplik kullanılan dendanlarla oluşturulmuştur. Sekizgen form 1/16 simetri kullanılarak çizilmiştir. Altın kullanılıp sülyen dendanlarla sınırlandırılan sekizgen kapalı formun dışında kalan alan lacivert renk ile doldurulmuş olup üzerinde büyük ve küçük kapalı alanlar bulunmaktadır. Kapalı alanların büyük olanları zer-ender-zer yapılmıştır.

Büyük kapalı alanlardan Sultan Ahmet I 14 de (bkz. R. 6) olanının etrafı sülyen dendanlarla çevrilmiştir. İçi altınla doldurularak zer-ender-zer yapılmıştır. Sülyen dendanlar ortadaki sekizgen formun içinde hurde tepeliklerle bitirilmiştir. Hurde tepeliklerin içi siyah zemindir. Fazıl Ahmed Paşa 2 (bkz. R. 5) de ise büyük kapalı alanların içi yine Sultan Ahmet I 14 de olduğu gibi altın zeminlidir. Beyaz dendanlarla sınırlandırılıp, sekizgen formun içinde yine Sultan Ahmet I 14 de olduğu gibi hurde tepeliklerle bitirilmiştir. Zemini siyah renktir. Tek fark birinin sülyen diğerinin beyaz oluşudur.



R. 7, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Zahriye Sayfası ¼



R. 8, S.K., Sultan Ahmed I 14, Zahriye Sayfası ¼

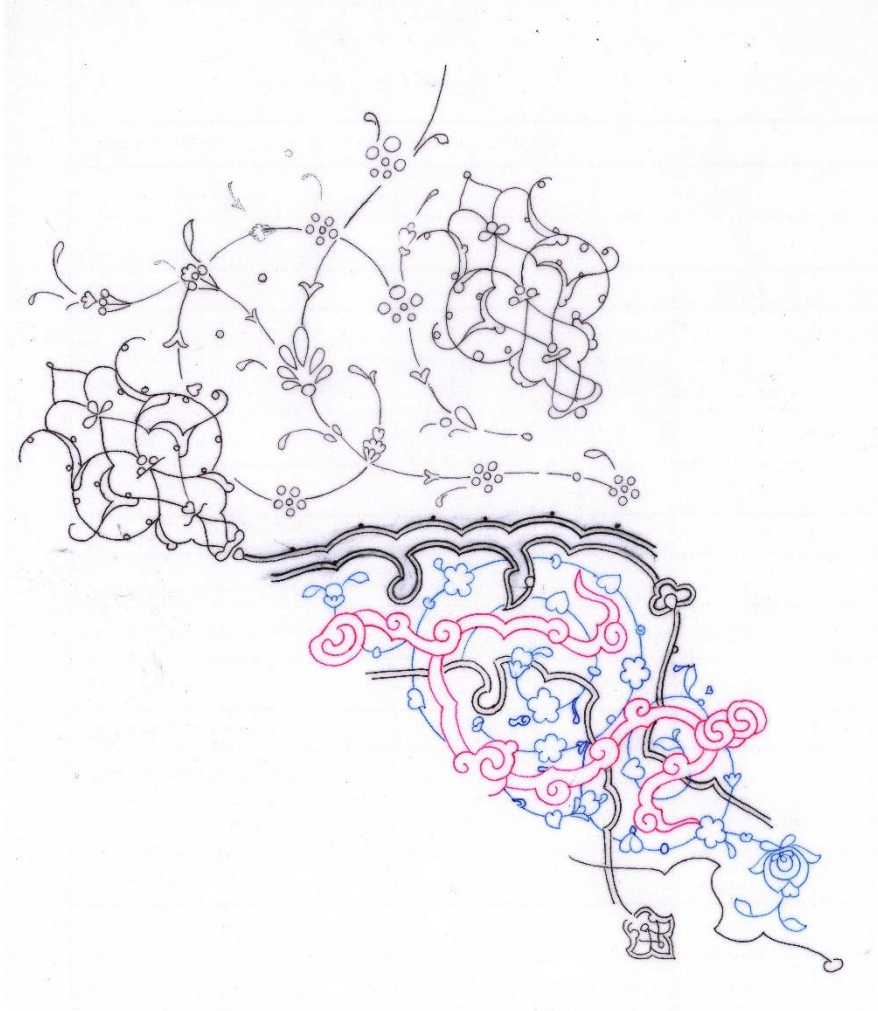
Lacivert zeminin üzerinde bulunan kapalı formların küçük olanları ise Sultan Ahmet I 14 de altın olarak yapılmış ve mat olarak bırakılmıştır. Etrafındaki dendanlar beyazdır.

Fazıl Ahmed Paşa 2 de ise kapalı formların küçük olanlarının biri pembe biri çok açık yeşil olarak yapılmıştır. Formu sınırlandıran dendanlar sülyendir. Renkleri dışında

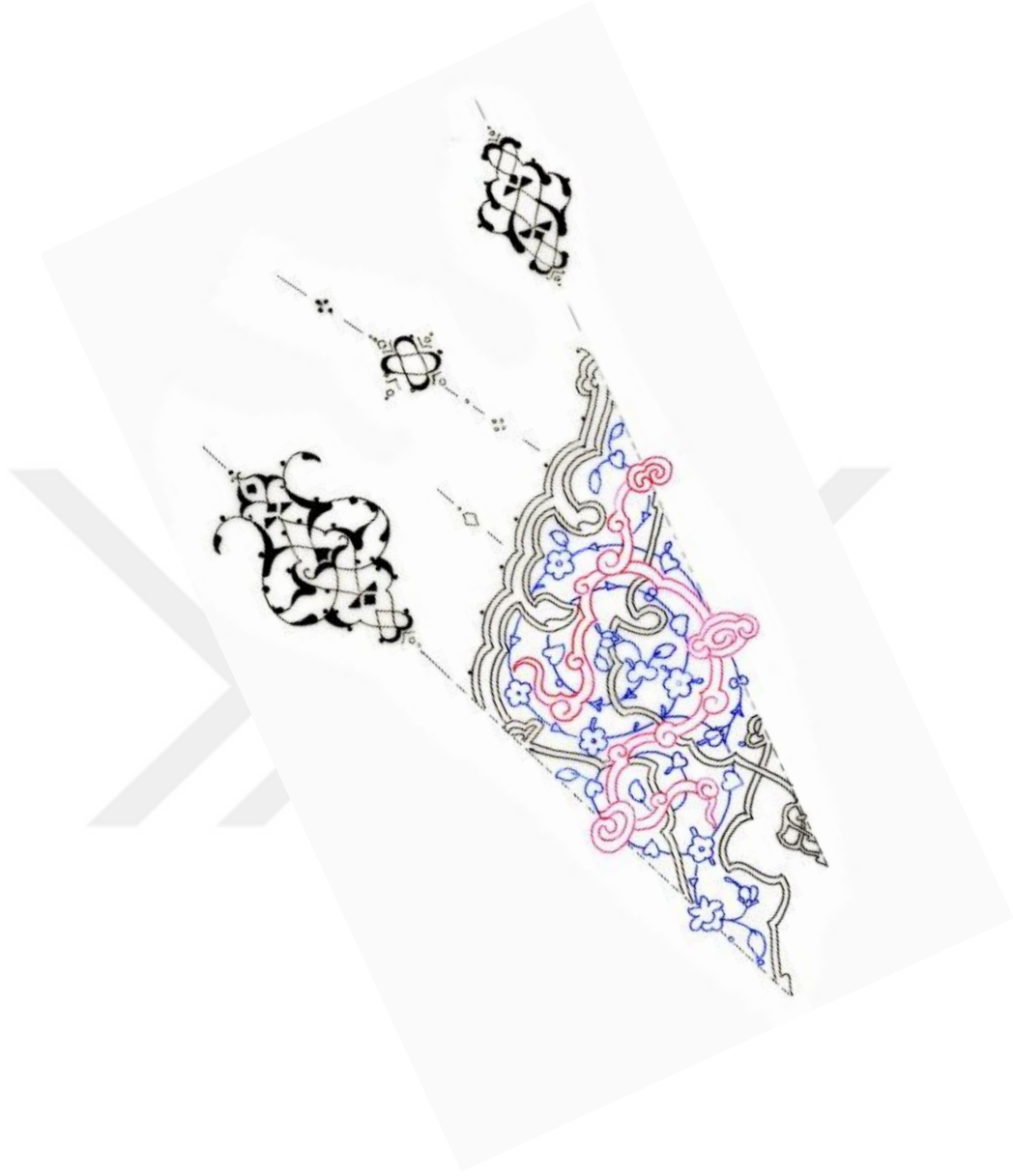
kapalı formlar birebir aynıdır. Aynı bulutlar kullanılmıştır. Bulutlar Fazıl Ahmed Paşa'da tamamen altın olarak yapılmıştır. Sultan Ahmet I 14 de ise bulutlarda altın, pembe ve mavi renk kullanılmıştır. Lacivert zeminde küçük siyah kapalı alanlarda vardır.

Zahriye sayfalarının sekizgen madalyon tarzında hazırlanan formları, tığlarla sonlandırılmıştır. Tığların Sultan Ahmet I 14 de olanı rûmî olarak hazırlanmıştır. Bu Kur'an-ı Kerim'in tığlarında farklı tasarlanmış üç ayrı rûmî kapalı form kullanılmıştır. Fazıl Ahmed Paşa 2 de ise tığları yine rûmî formundadır. Tığ aralarıyla kalan boşluk ise altın negatifle süslenmiştir.

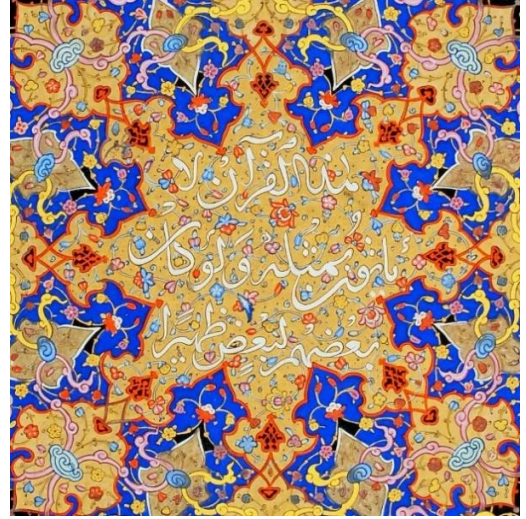
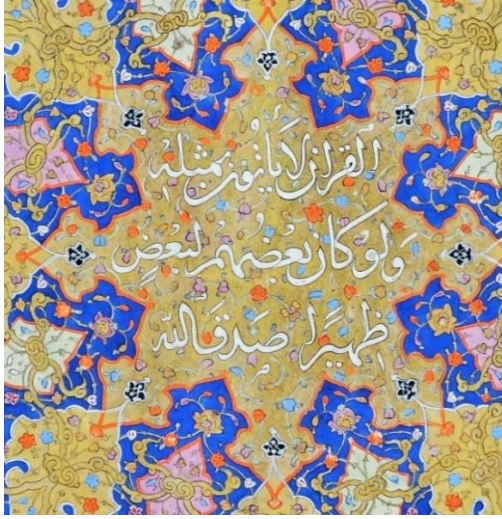
Her iki Kur'an-ı Kerim'in zahriye sayfası desen olarak birebir aynıdır. Farklılıkları sadece renklerde ve tığlarındadır.



Ç. 1, Fazıl Ahmed Paşa 2, Zahriye Sayfası 1/16



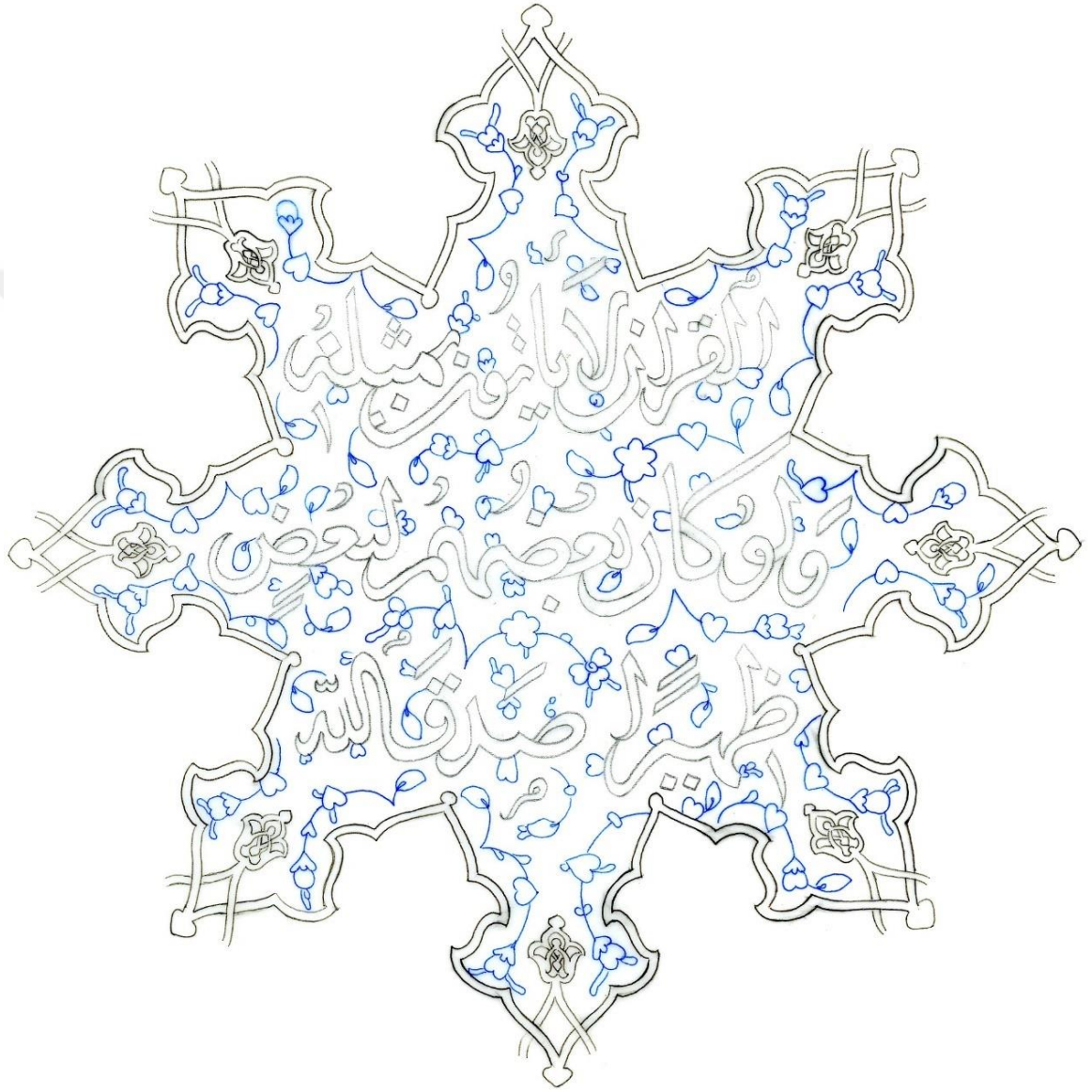
Ç. 2, S.K., Sultan Ahmed I 14, Zahriye Sayfası 1/16



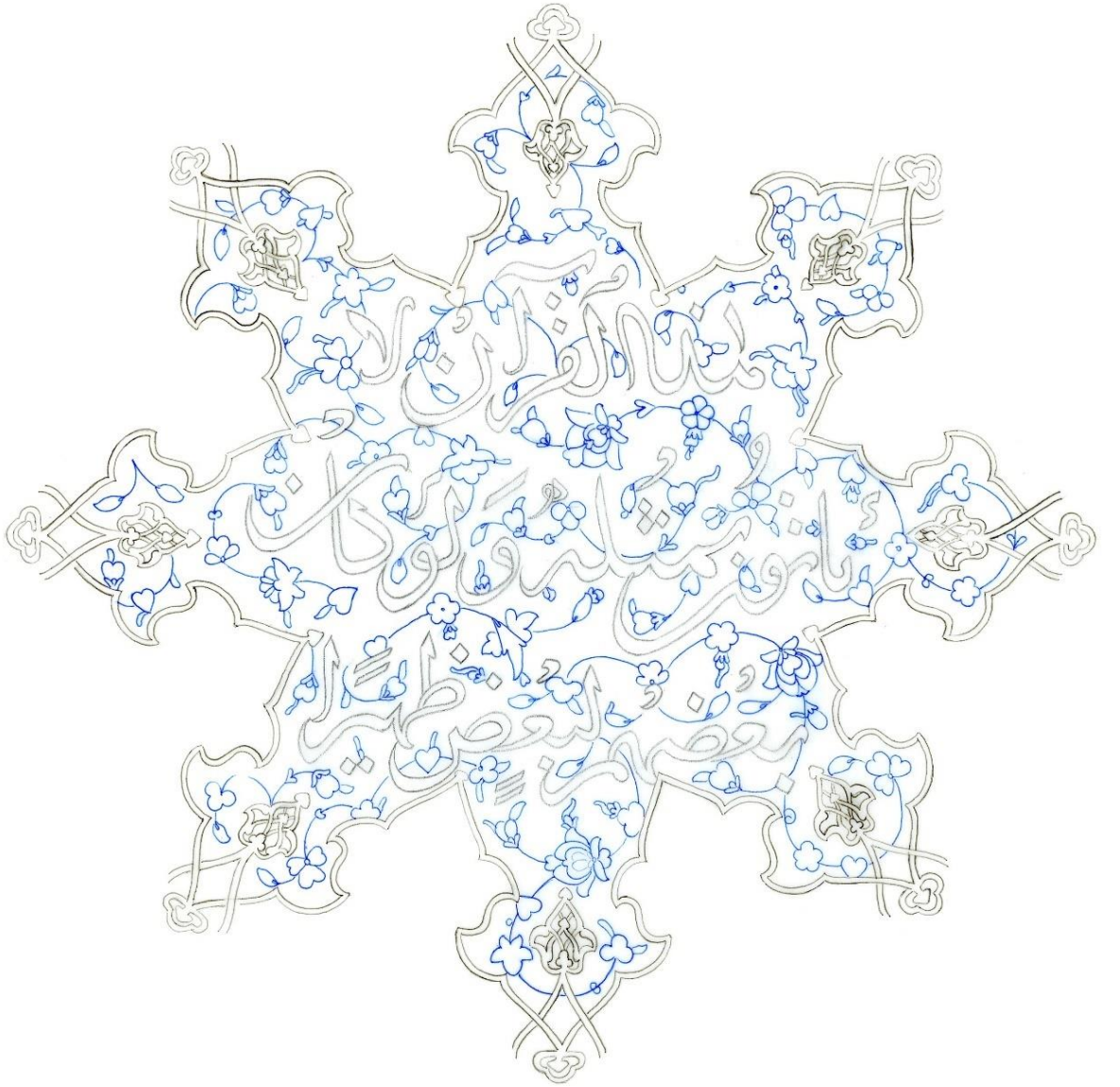
R. 9, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Zahriye Sayfası Kitâbesi R. 10, S.K., Sultan Ahmed I 14, Zahriye Sayfası Kitâbesi

Desen 1/16 simetri (bkz. Ç. 3, Ç. 4) kullanılarak çizilmiştir. Yazı dışında kalan alan, serbest dalların üzerine yapılmış hatâyî grubu motiflerle süslenmiştir. Kitâbe alanı içindeki bu tezyînât iki Kur'an-ı Kerim'de de farklı yapılmıştır. Bu alan sülyen ipliklerle tepelik formu verilen dendanlarla sınırlandırılmıştır. Kitâbe alanı dışında yapılmış kapalı formun bitiminde bulunan hürde tepelikler yazı alanının içindeki tepeliklerin ortasına gelecek şekilde işlenmiştir. Bu tepeliklerin Sultan Ahmed I 14 (bkz. R. 10)'de olanı sülyen, Fazıl Ahmed Paşa 2 (bkz. R. 9)'de olanı beyaz renkte yapılmıştır.

Ortada hazırlanan sekizgen yıldız formunda her iki Kur'an-ı Kerim'de de zer-ender-zer olarak işlenmiştir. Altın üzerine üstübeç mürekkebi kullanılarak icâze hattıyla, İsrâ Sûresi'nin 88. Ayeti karşılıklı iki sayfaya bölünerek yazılmıştır. Manası; De ki: İnsanlar ve cinler, bu Kur'an'ın bir benzerini meydana getirmek için bir araya gelseler bir benzerini meydana koyamazlar, hatta bir kısmı bir kısmına yardım etse bile.

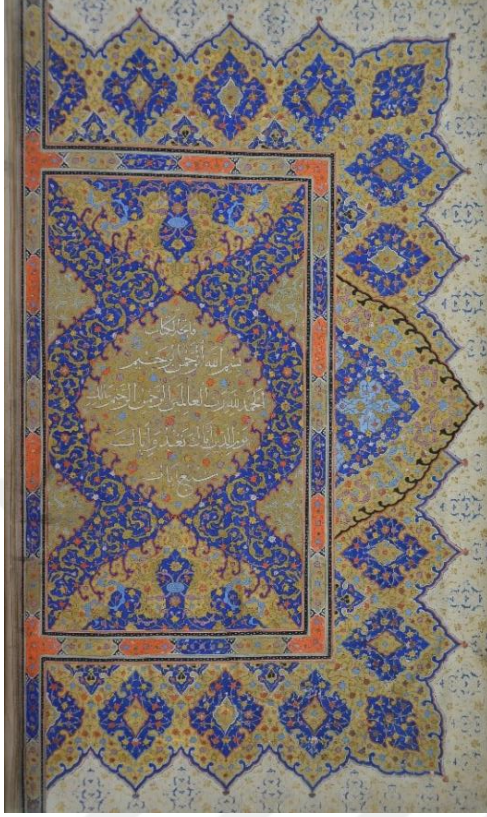


Ç. 3, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Zahriye Sayfası, Yazı Alanı

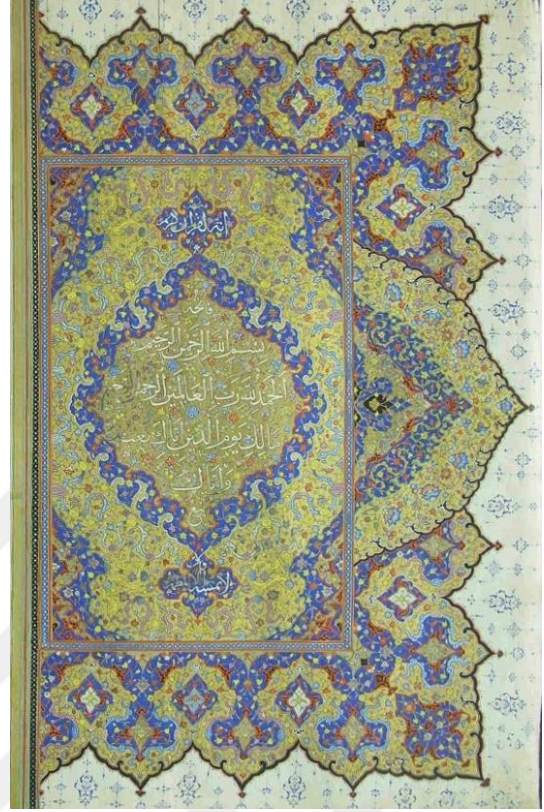


Ç. 4, S.K., Sultan Ahmed I 14, Zahriye Sayfası Yazı Alanı

3.3. SERLEVHA SAYFALARI



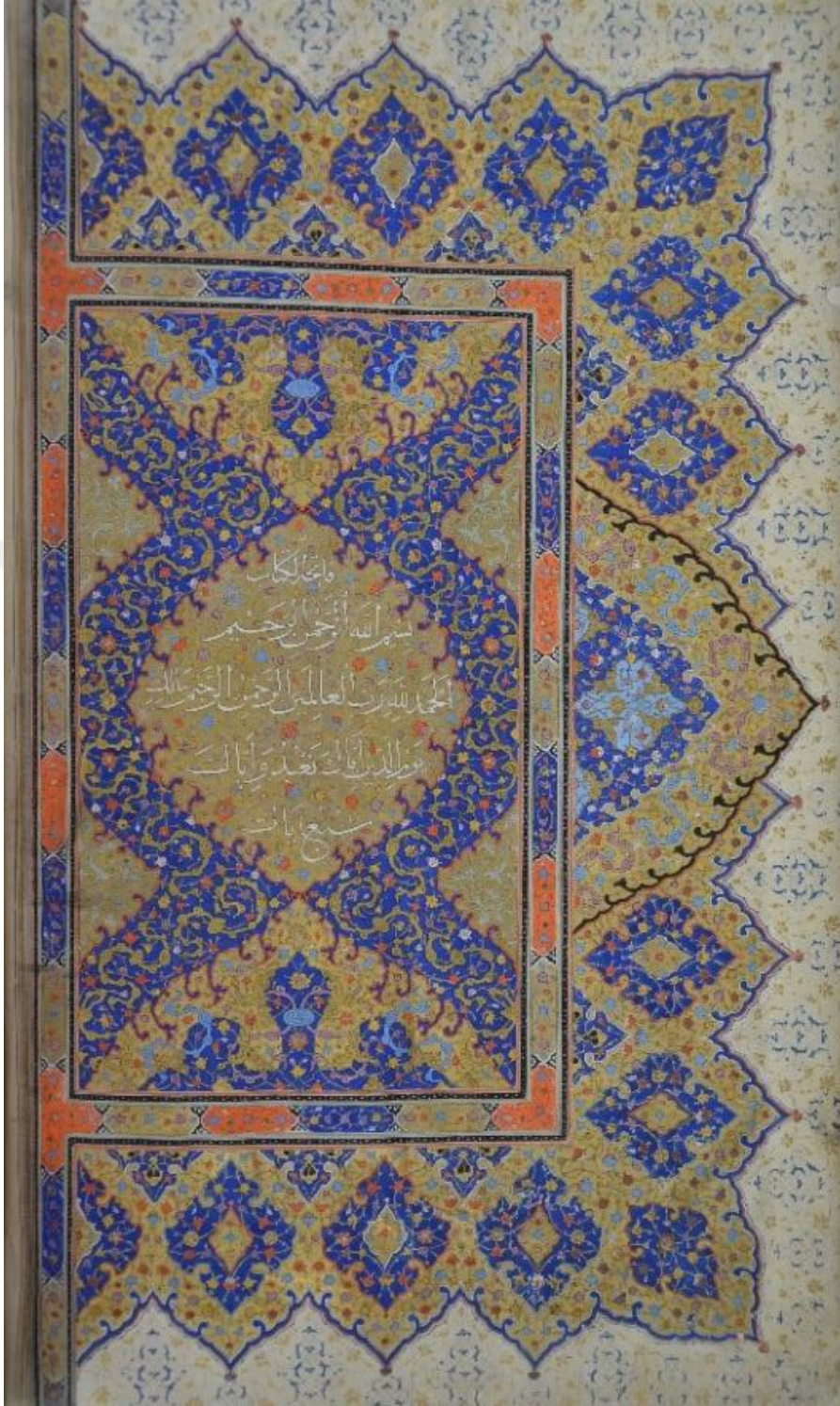
R. 11, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Sayfası



R. 12, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Sayfası

Serlevha sayfaları (bkz. R. 11) ve (bkz. R. 12)'de görüldüğü gibi her iki Kur'an-ı Kerim'de de farklıdır. Fakat Safevî dönemini yansıtan çok güzel örneklerdir. İnce bir işçilikle çalışılmıştır. Benzer olan kısmı ise, Fatiha Sûresi sağ ve sol sayfaya bölünerek, altın üzerine beyaz üstübeç mürekkebi kullanılarak muhakkak hattı ile yazılmış olmalarıdır.

Safevî üslubunun özelliği olarak resimlerde de görüldüğü üzere her iki Mushaf'ta da ortada büyük ve zemini zer-ender-zer yapılmış şemse bulunmaktadır. Dış kenar tezhibinde uzun kenarın ortasında büyük ve gösterişli birer taç (iklil) yapılmıştır. Her iki Kur'an-ı Kerim'in serlevhasıda tam sayfa olarak tezyîn edilmiş olup rûmî kapalı form uygulanmış güzel tığlarla bitirilmiştir.

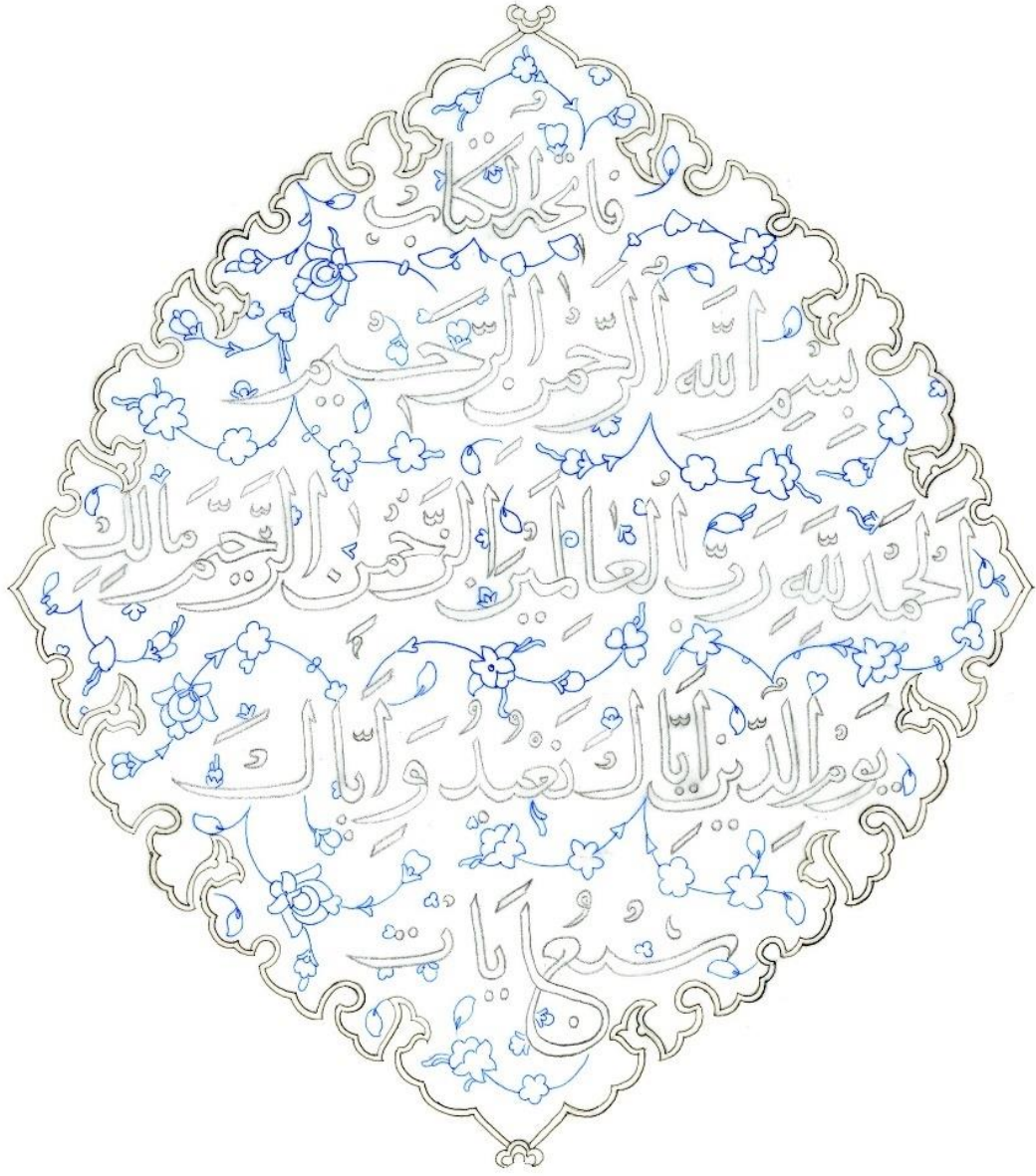


R. 13, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Sayfası

Serlevha sayfasının ortasında (bkz. R. 14) zemini zer-ender-zer yapılmış şemse bulunmaktadır Şemsenin alt ve üstüne gelen yerlerde ise yarım daire ile üçgen arası birer kapalı form ile dikdörtgenin içi bölünmüştür. Sağda ve solda şemsenin boşluklarına uygun dört kapalı form daha uygulanmıştır.



R. 14, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Sayfası Yazı Alanı

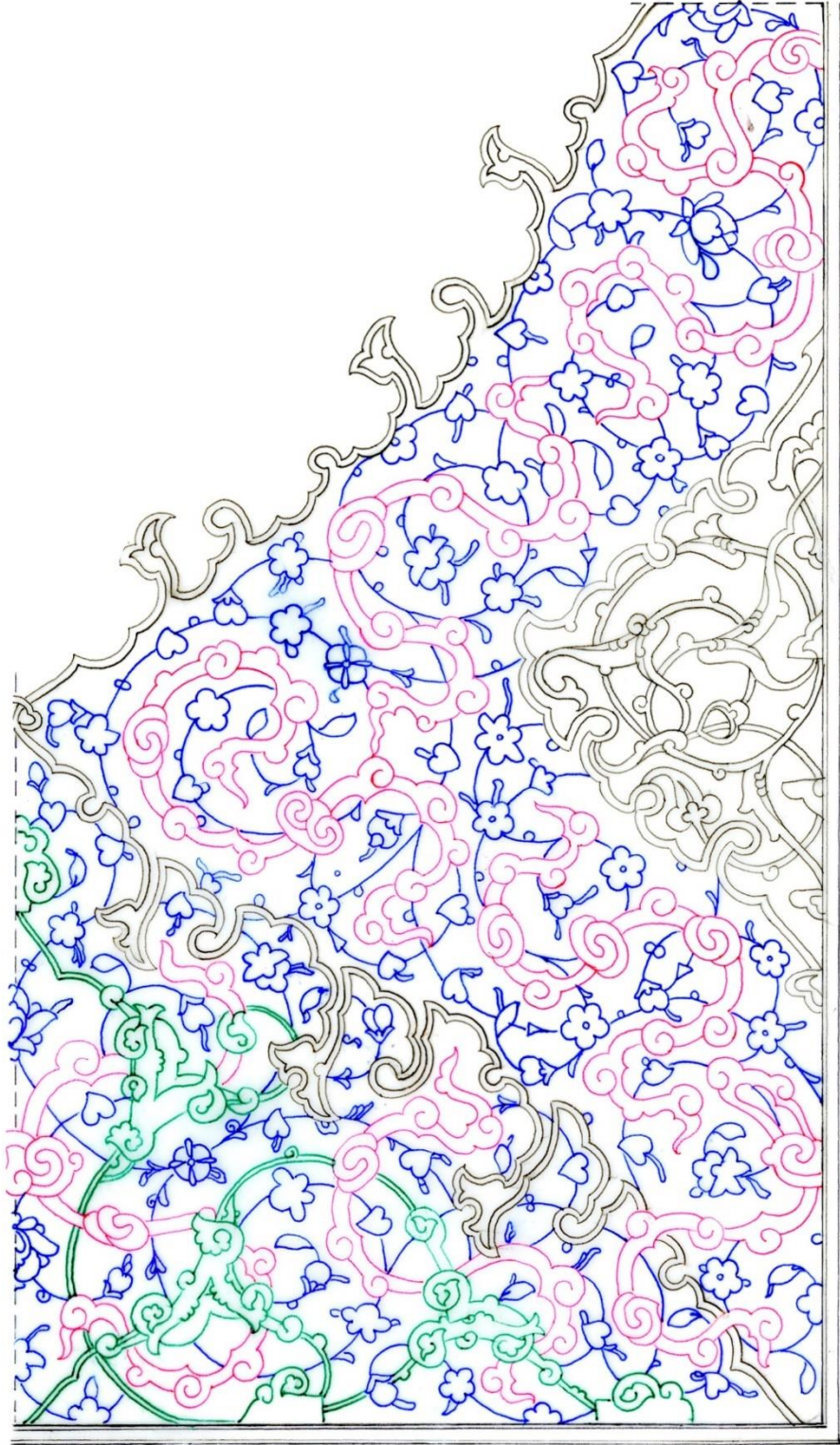


Ç. 5, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2 Serlevha Yazı Alanı

Resimde de görüldüğü gibi şemsenin içi altınla doldurulmuş olup üzerine üstübeç mürekkebi ile Fatiha Sûresinin ilk ayetleri muhakkak hattı ile yazılmıştır. Zer-ender-zer tekniği kullanılmıştır. Zeminin tamamında (bkz. Ç. 5) serbest tarzda hatâyî çiçekleri ve yaprakları işlenmiştir. Şemsenin etrafı sülyen renkte dendanlarla sınırlandırılmıştır.

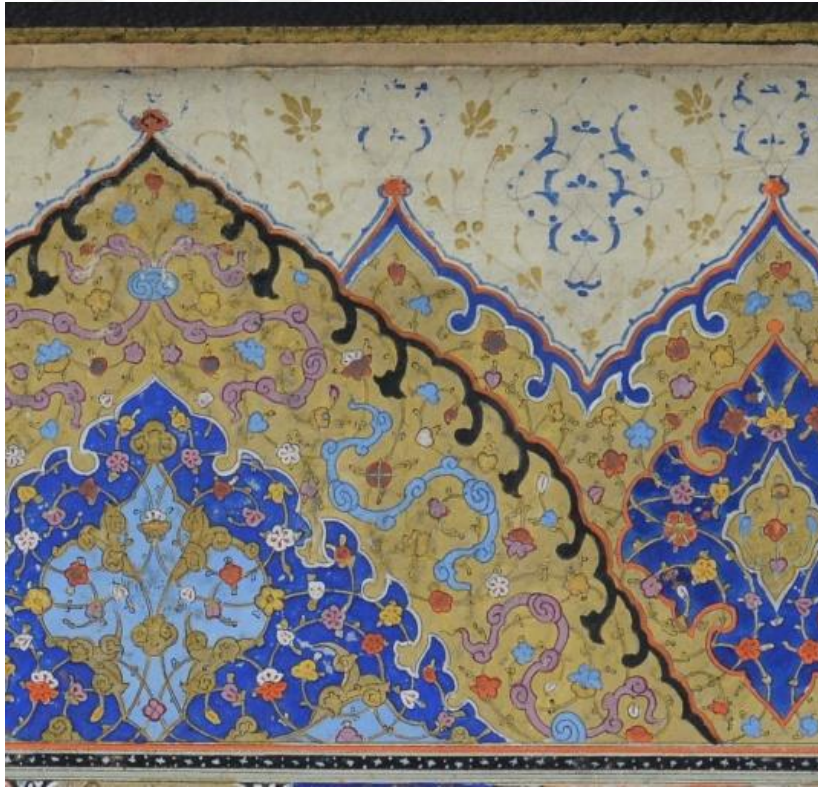


R. 15, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Sayfası 1/4

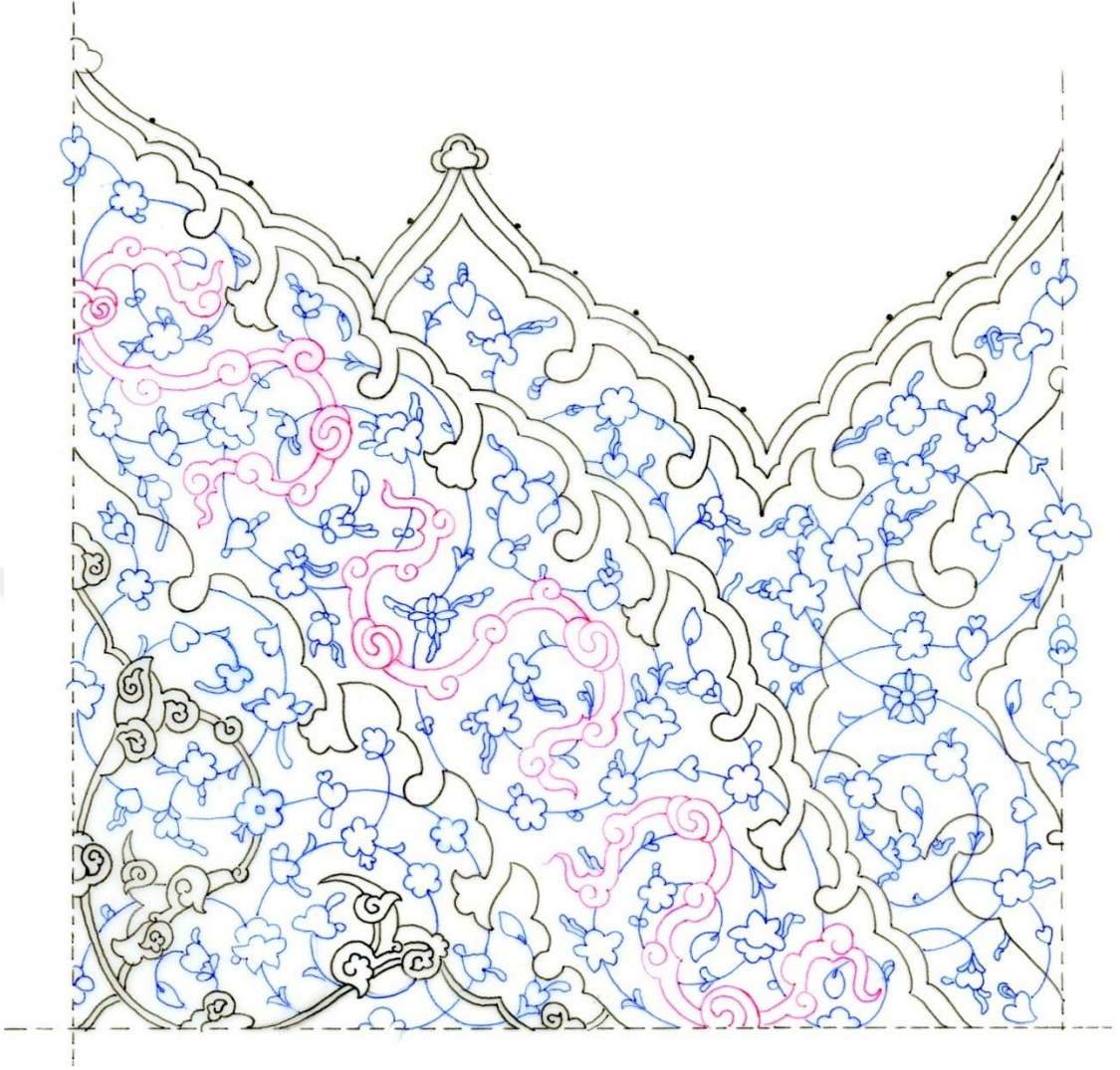


Ç. 6, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Sayfası ¼

Şemsenin altında ve üstünde olan üçgen ile daire arası kapalı form (bkz. R. 15) dendanlarla bitirilmiştir. Bu dendanlar sülyen renk ile boyanmıştır ve bir tepelikle şemse formuna bağlanmıştır. Bu alanın içinde serbest pembe ve mavi renkte bulut motifleri bulunmaktadır. Zemini altınla doldurulmuş alanın ortasında sarılma rûmîlerle ayrılmış kapalı bir alan bulunmaktadır. Bu alanın zemini lacivert renk ile boyanmıştır. Sarılma rûmîler ise altınla işlenmiştir. Sağ ve solda yarım biçimde çetvele bitişik duran zemini zer-ender-zer yapılmış küçük formlar vardır. Bu formlar sülyen dendanlarla bitirilmiş, içine yeşil altınla rûmîler yapılmıştır. Geri kalan alan lacivert zeminle doldurulmuş olup üzerine altınla serbest bulutlar işlenmiştir. Bu altın bulutlar bazı yerlerde kapalı formun da içine girmiştir. Lacivert zemin üzerinde bulutlardan başka düzgün helezonların üzerinde hatâyî grubu motiflerde (bkz. Ç. 6) bulunmaktadır.



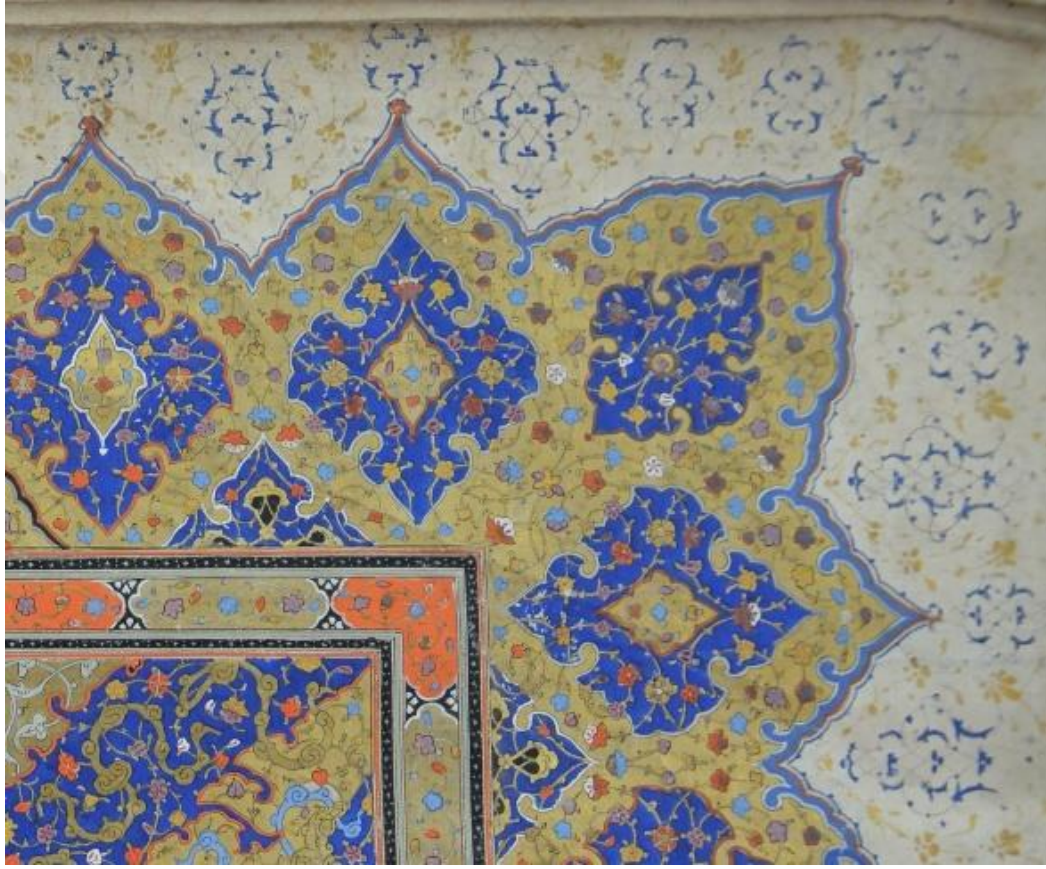
R. 16, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Dış Pervaz Tacı



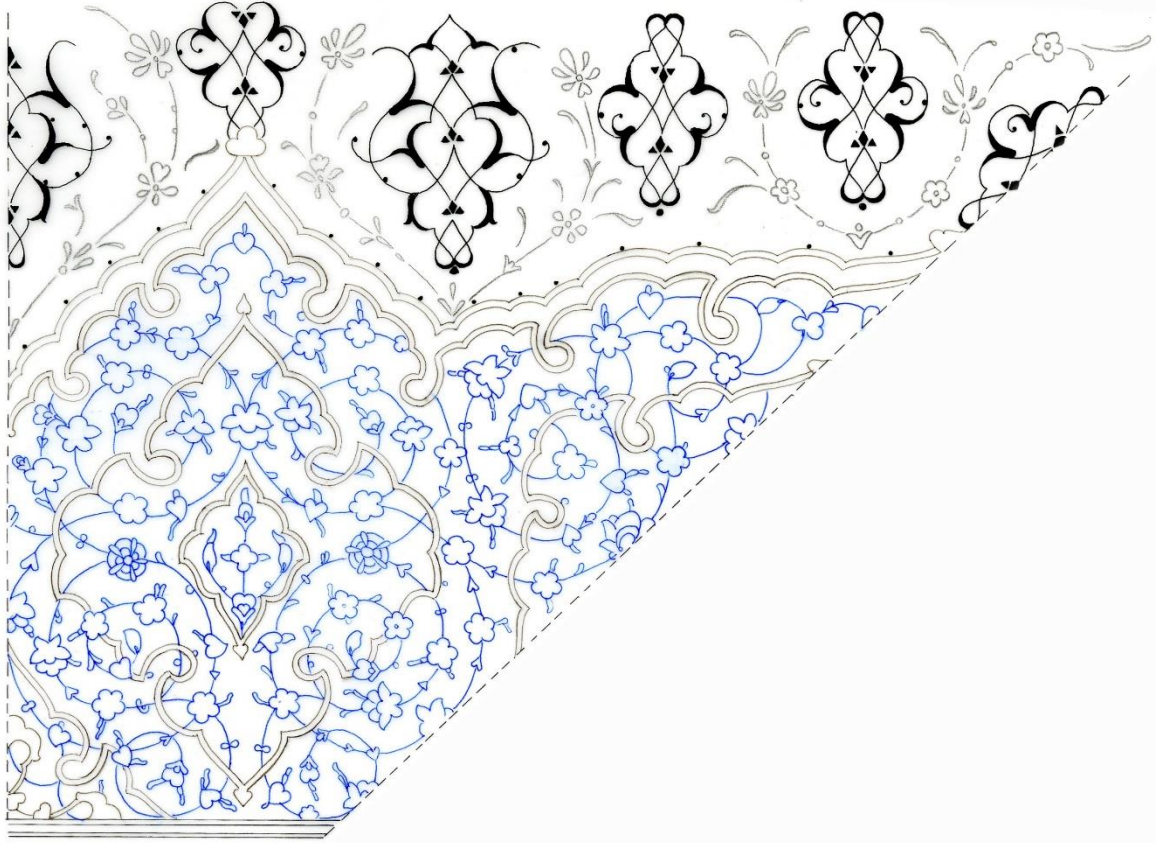
Ç. 7, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Dış Pervaz Tacı

Dış alanda kenar sayfa tezhibi yapılmıştır. Sayfanın ortasına gelen kısımda taç şeklinde bir alan (bkz. R.16) ayrılmıştır. Bu alanın zemini altınla doldurulmuş olup, içinde taç kısmına paralel daha küçük lacivert zeminli bir kapalı form daha yapılmıştır. İçteki küçük kapalı alanın etrafı beyaz dendanlarla tamamlanmıştır. Lacivert zeminli paftanın ortasında eşkenar dörtgen şeklinde zemini açık mavi renk yapılmış, sarılma rûmîlerle (bkz. Ç. 7) meydana getirilmiş bir kapalı alan daha yapılmıştır. Bu sarılma rûmîler altınla işlenmiş olup çetvele bitişik iki yarım kapalı form ve ortada eşkenar dörtgen şeklindedir. Bu küçük kapalı formların zemini de açık mavi renkte boyanmıştır. Zeminde helezonlar üzerinde yürüyen renkli çiçekler, yapraklar ve tırfillar bulunmaktadır.

Altın zemin üzerinde ise çiçek ve yapraklardan başka pembe ve mavi serbest bulutlar bulunmaktadır. Zemini altın olan dış alan siyah dendanlarla sınırlandırılmış olup, onun da üzerine sülyen iplikle dendanlar yapılmıştır. Sülyen iplik üzerine havalı şekilde bir de lacivert iplik yapılarak bitirilmiştir. Lacivert ipliğin üzerine dendanların her birinin üzerine gelecek şekilde lacivert noktalar konulmuştur.



R. R. 17, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Dış Pervaz Köşe Dönüşü

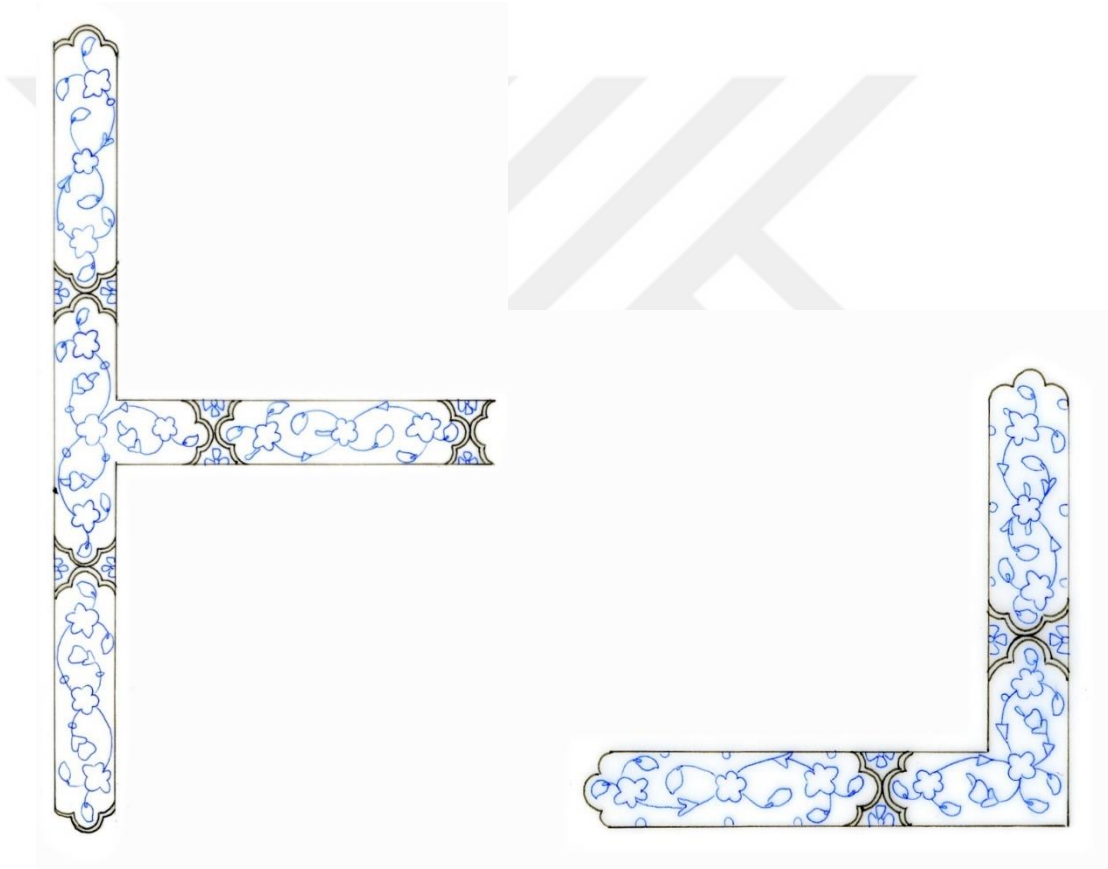


Ç. 8, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Dış Pervaz Köşe Dönüşü

Dış kenar tezhibinin (bkz. R. 17)'de ana zemini altındır. Zer-ender-zer olarak çalışılmıştır. Altının üzerinde beyaz dendanlarla sınırlandırılmış lacivert zeminli kapalı formlar bulunmaktadır. Bu formların içinde altın zeminli daha küçük kapalı alanlarda yer almaktadır. Bu küçük kapalı alanların kenarları bir sülyen, bir beyaz dendanlarla sınırlandırılmıştır. Lacivert zeminli büyük kapalı alanların etrafı beyaz iplikle sınırlandırılmışsa içindeki küçük formlar ters olacak şekilde sülyen iplik dendanlarla bitirilmiştir. Küçük alanın dendanı sülyen iplikse büyük alanın dendanı beyaz iplik olarak yapılmıştır. İplikler bu şekilde bir sülyen bir beyaz olarak atlamalı olarak uygulanmıştır. Cetvelin kenarında lacivert alanlı, beyaz dendanları olan üçgen şeklinde küçük kapalı formlar da yapılmıştır. Bu kapalı alanı müzehhib bir tam iki yarım rûmî ortabağ tepelik yaparak (bkz. Ç. 8) düzenlemiştir. Ortabağ rûmîlerin içi siyah boyanmıştır. Bu küçük kapalı formların içi ortabağ rûmîlerden başka helezonun üzerine yerleştirilmiş hatâyî grubu motiflerle süslenmiştir.

Dış kenar tezhîbi beyaz dendanlarla bitirilmiş, lacivert bir boşluk bırakılarak sülyen iplik yapılmış, onunda üzeri havalı bırakılarak lacivert iplik dendanlarla tamamlanmıştır. Lacivert ipliğin üzerine belli aralıklarla yine lacivert noktalar yapılmıştır.

Tığlara gelirseki biri büyük diğeri küçük olmak üzere iki çeşit rûmî tığ kullanılmış. Tığlardan geriye kalan boşluklara da altın negatif çiçekler yapılmıştır.



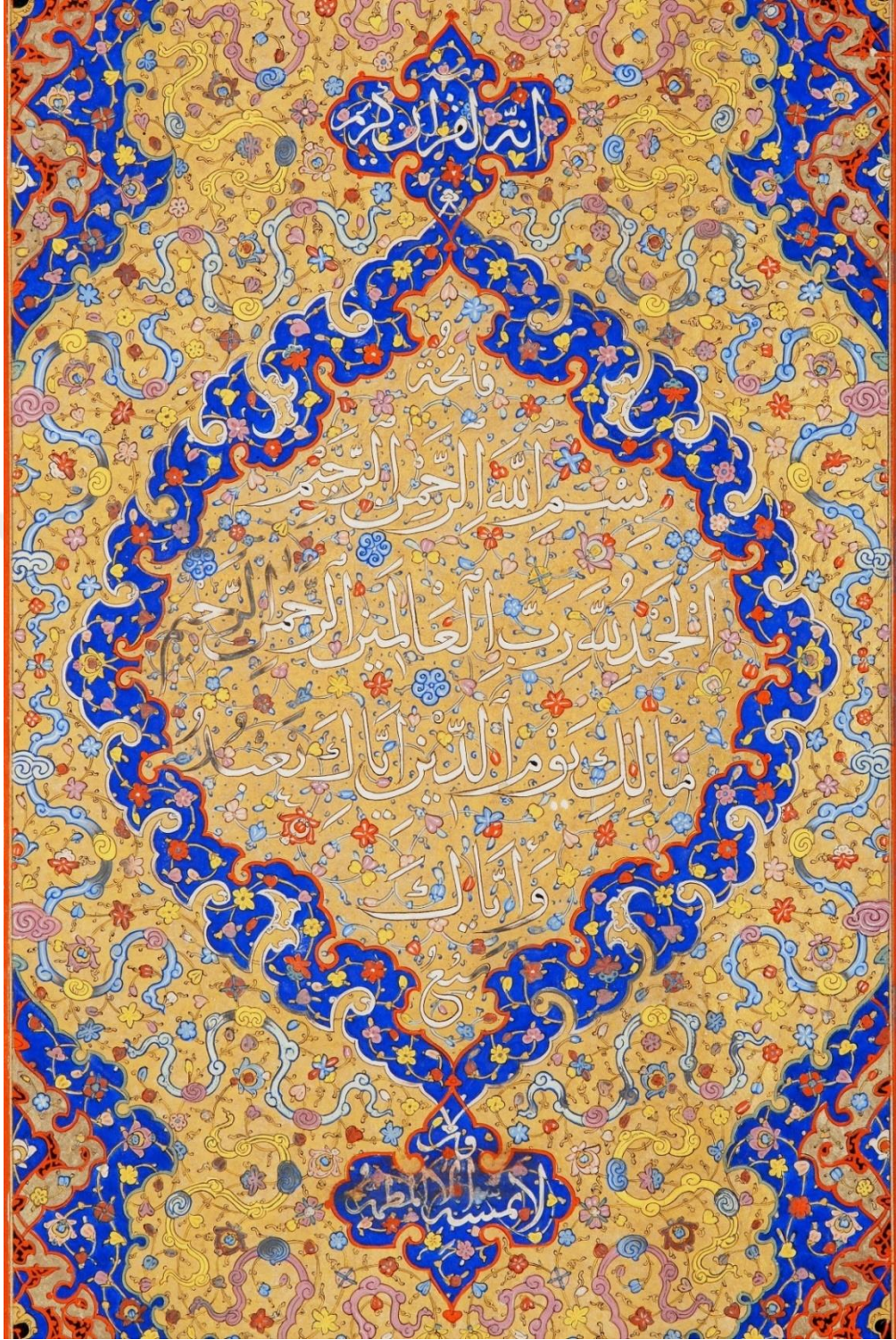
Ç. 9, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Serlevha Sayfası Bordürü

Serlevha sayfası, kitâbeli bordür (bkz. Ç. 9) tarzında arasuyu ile merkezî alan ve kenarsuyu tezhîbi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Köşelerde (bkz. R. 17) sülyen olmak üzere atlamalı olarak bir altın, bir lacivert, bir sülyen olarak yapılmıştır.

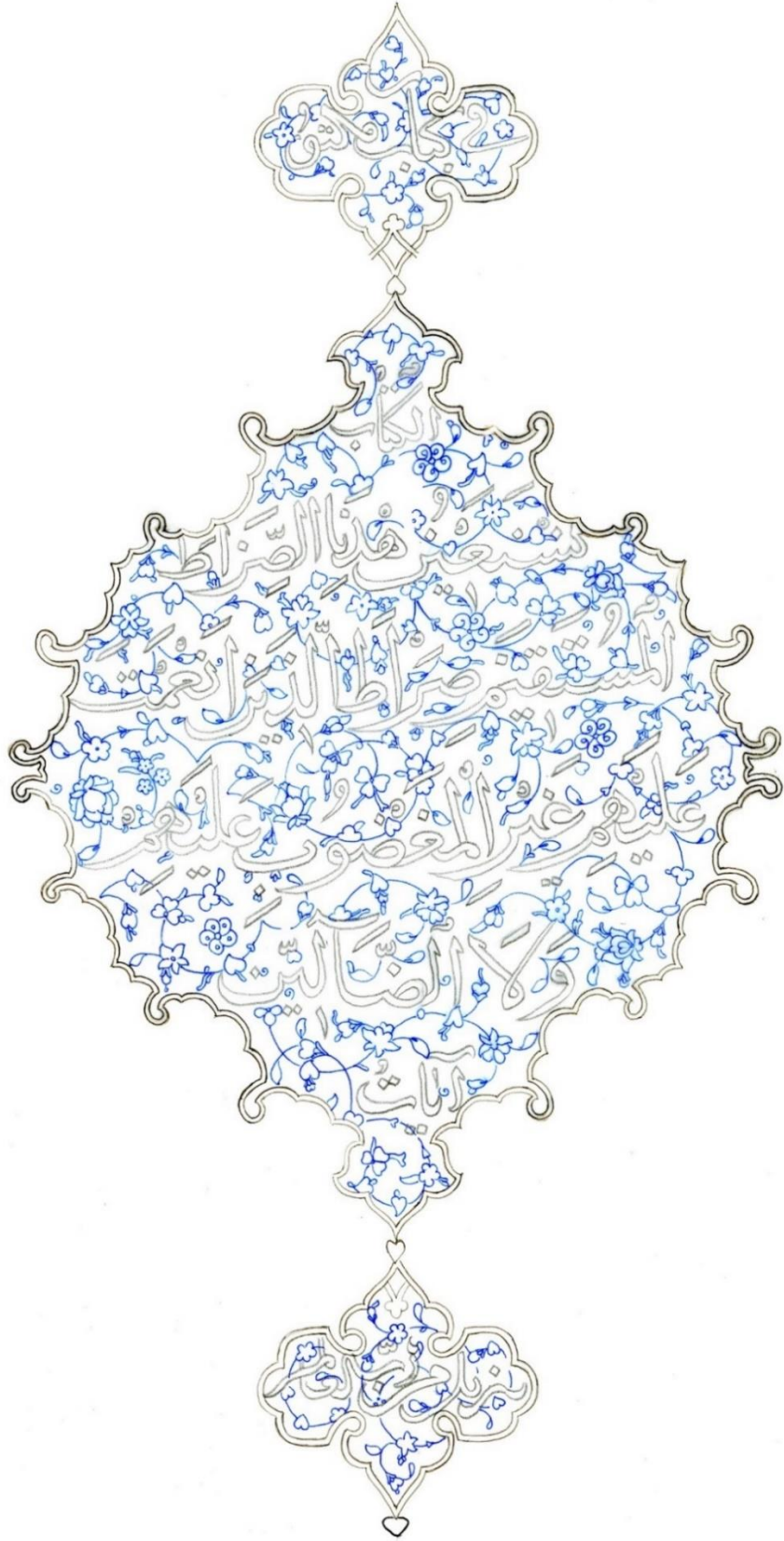
Kitâbelerin sınırları beyaz iplikle dendanlar yapılarak uc uca birleştirilmiştir. Aralarda ki boşluklara siyah zemin üzerine, beyaz havalı tahrir (negatif)le yarım pençler yapılmıştır.



R. 18, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Sayfası



R. 19, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Yazı Alanı

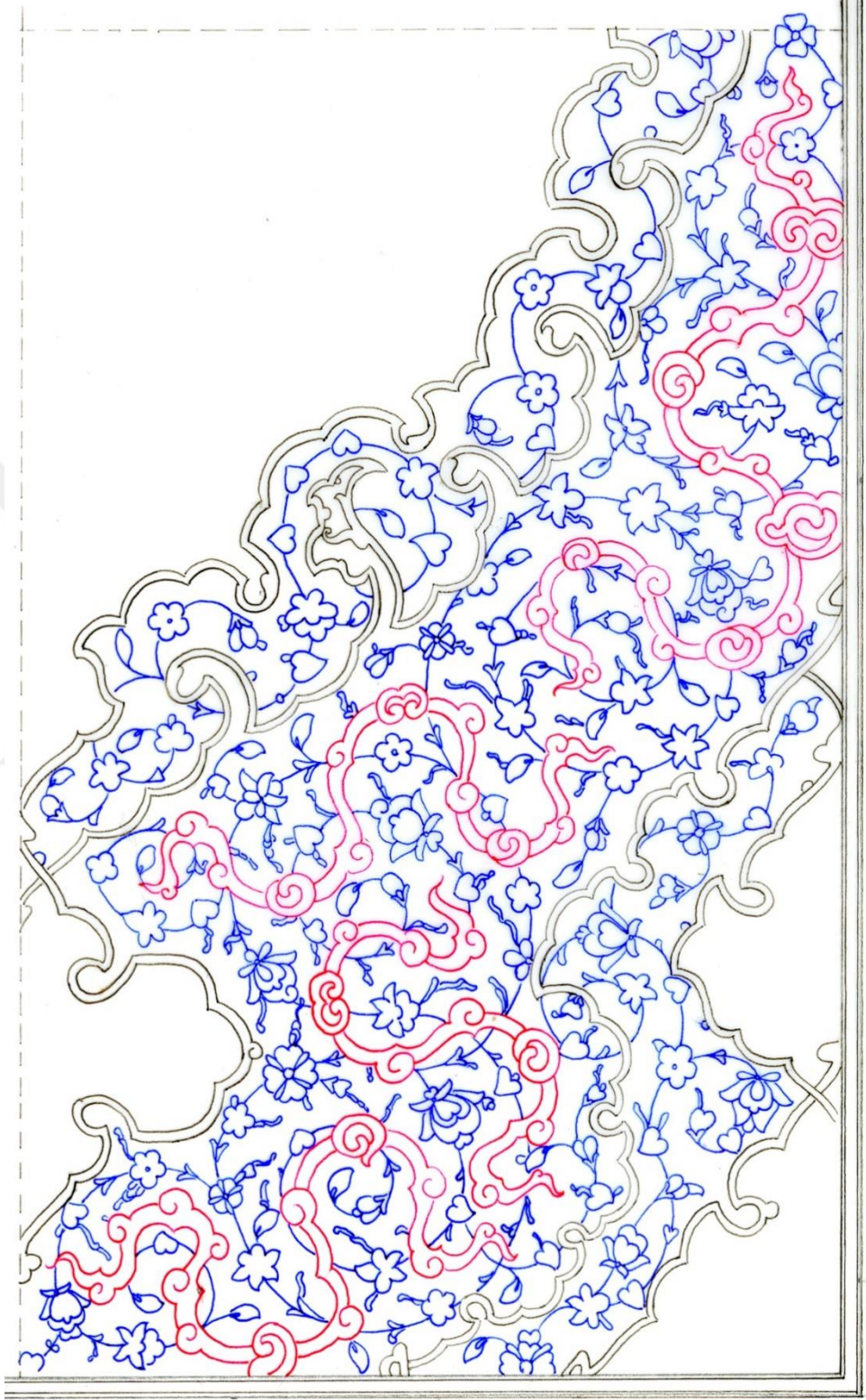


Ç. 10, S.K., Sultan Ahmed I 14, Yazı Alanı

Sultan Ahmet I 14 koleksiyonuna kayıtlı Kur'an-ı Kerim'in serlevha sayfasının cetvelinin iç alan tezhibini de diğer eserde olduğu gibi ortasında zemini altın olan şemse (bkz. R. 19) süsler. Şemsenin alt ve üstünde bulunan alanlar salbeklerle zenginleştirilmiştir. Salbekler ve şemsenin etrafında ince bir alana lacivert zemin yapılmıştır. Salbeklerin etrafı sülyen renkli dendanlarla süslenmiştir. Şemsenin etrafındaki lacivert alan ise beyaz dendanlarla altın zeminden ayrılmıştır. Zemini lacivert renge boyanmış bu alanda kendi içinde düzgün helezonların üzerinde hatâyî grubu motiflerle (bkz. Ç. 10) bezenmiştir. Şemse zer-ender-zer tekniğinde yapılmıştır. Bu şemsenin üzerinde üstübeç mürekkebi ile Fatiha Sûresi'nin ilk ayetleri muhakkak hattı ile yazılmıştır. Hattın etrafına is mürekkebi ile tahrir yapılmıştır. Dört köşede köşebentler bulunur. Hattın dışında kalan boşluklar, altın zemin üzerine çeşitli renklerde serbest çiçek, yaprak ve tırfillarla süslenmiştir

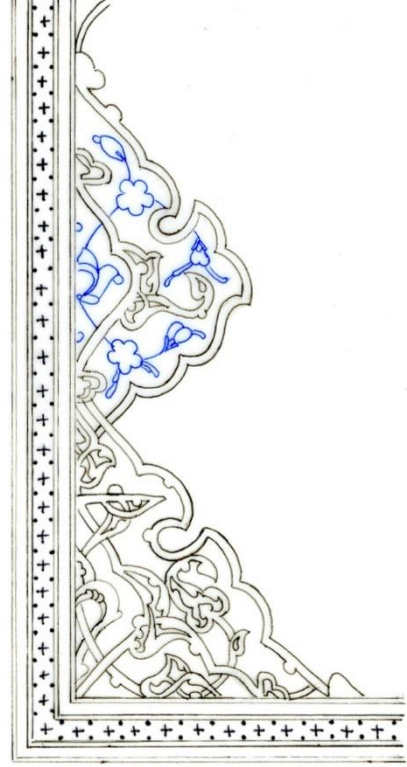


R. 20, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Tezhibi 1/4



Ç. 11, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Tezhibi 1/4

Şemse ve köşebentlerin arasında kalan alan, zer-ender-zer (bkz. R. 20) yapılmıştır. Altın zemin üzerinde pembe, mavi ve sarı serbest bulutlar bulunmaktadır. Geri kalan alanda (bkz. Ç. 11) helezonların üzerinde renkli çiçekler, yapraklar ve tırfillarla süslenmiştir.



R. 21, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Köşe Formu

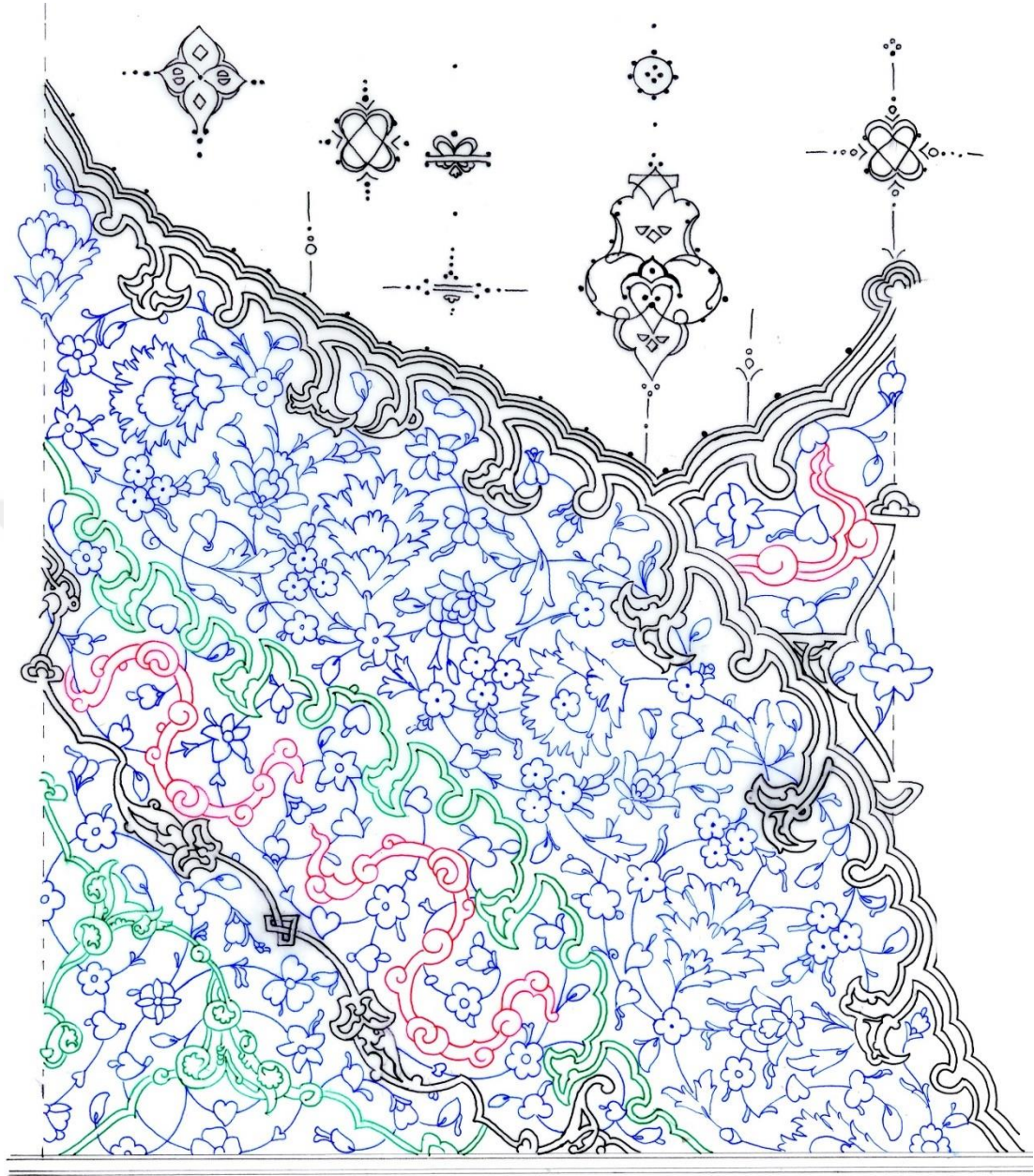
Ç. 12, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Köşe Formu

Köşebentlerin içinde (bkz. R. 21) hurde rûmî ile kapalı formlar yapılmıştır. Hurde rûmîler sülyen, zemini siyah olarak boyanmıştır. Köşedeki kapalı formun uzun kenarda olanının içinde büyükçe bir altın ortabağ tepelik (bkz. Ç. 12) bulunur. Tepeliğin içi siyah renkte boyanmıştır. Uzun kenarda hurde rûmî ile bir kapalı form daha yapılmıştır. Bu kapalı formun içinde yarım yapılmış yönlü hatâyî bulunmaktadır. Köşebentlin altındaki alanda sadece hurde rûmî, üstteki alanda ise hem hurde rûmî hem de helezon üzerinde hatâyî grubu motifler kullanılmıştır. Kapalı formların içinde ki zemin lacivet renginde boyanmıştır.

Köşebentlerin zemini ise altın olarak yapılmıştır. Altın zemin sülyen dendanlarla bitirilmiştir. Dendanların dışında lacivert ince bir alan daha vardır. Bu lacivert alanda yeşil dendanlarla altın zeminden ayrılır. Lacivert zemin çiçekler ve yapraklarla süslenmiştir.



R. 22, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Dış Pervaz Tacı



Ç. 13, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Dış Pervaz Tacı

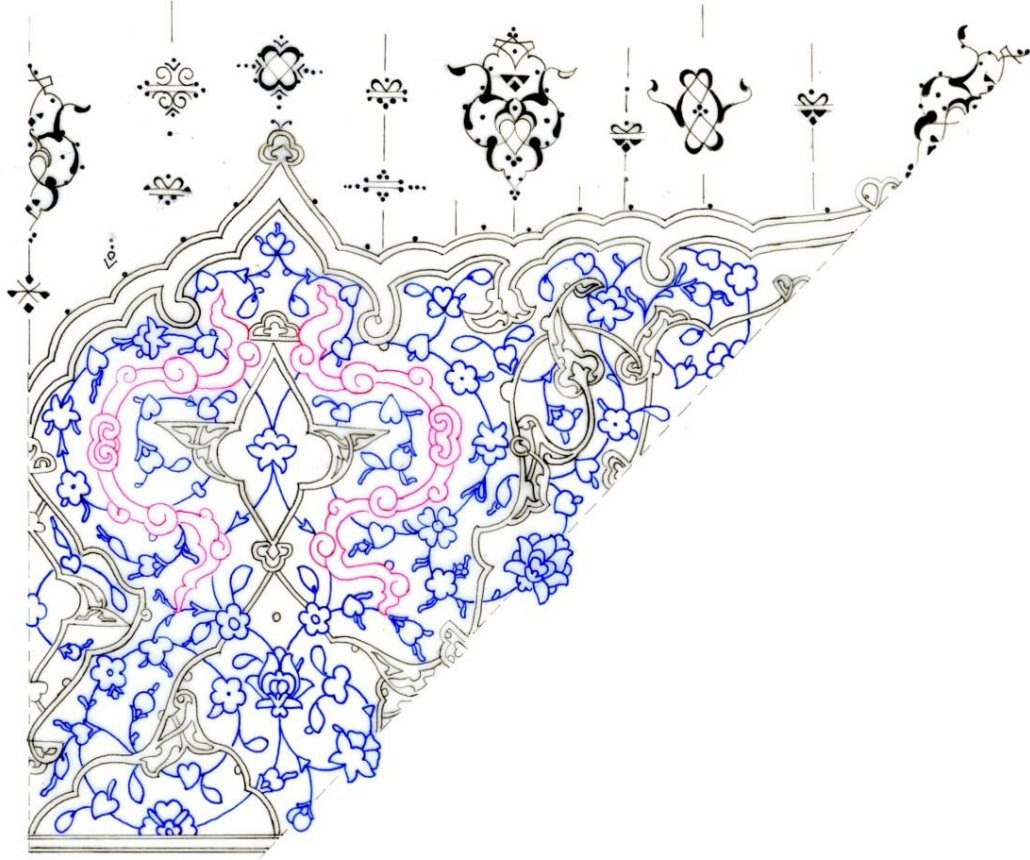
Kenarsuyu tezhibinin sayfa ortasına gelen kısmı kubbeli (bkz. R. 22) bir yapıya sahiptir. Bu alanın büyük kısmı altın zemin yapılmıştır. Çetvele yakın olan alan sarılma rûmî ile kapalı form (bkz. Ç. 13) haline getirilmiştir. Kapalı formun içi lacivert, sarılma rûmîler ise altınla renklendirilmiştir. Bu kapalı formun ortasında dallarla ayrılan küçük bir alanın zemini siyaha boyanmıştır. Sarılma rûmînin dışında kalan alana altın zemin yapılmış olup hurde rûmî ile sınırlanmıştır. Hurde rûmî dışında kalan

zemin dendanlara kadar lacivert yapılmıştır. Dendanlar yeşil ipliktir. Hurde rûmî ile dendanların arasında kalan lacivert zeminli alanın üzeri, altın bulutlar ve düzgün helezonların üzerine yerleştirilmiş hatâyî grubu motiflerle bezenmiştir. Yeşil iplikle kubbenin sınırının arasında kalan altın alanın üzerinde iki ayrı helezon yürütülmüştür. Bu helezonlardan birinin dalları yeşil renkte yapılmış olup, üzerinde iri ve gösterişli hatâyî çiçekler, pembe, mavi ve sarı büyükçe, güzel yapraklar ve üçlü pençer bulunmaktadır. Diğer helezonda ise dallar altın yapılmış olup üzeri hatâyî grubu motiflerle süslenmiştir. Son derece güzel ve ince çalışılmış bir eser ortaya çıkmıştır.

Taç (iklil) beyaz renkte hurde rûmîlerle sınırlandırılmıştır. Hurde rûmîlerin içi siyah boyanmış olup dendanlar haline getirilmiştir. Üzerinde sülyen iplik yapılmıştır. Onun da üzeri havalı şekilde lacivert iplikle sonlandırılmıştır. Düzgün aralıklarla lacivert noktalar konulmuştur.



R. 23, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Dış Pervaz Köşe Dönüşü

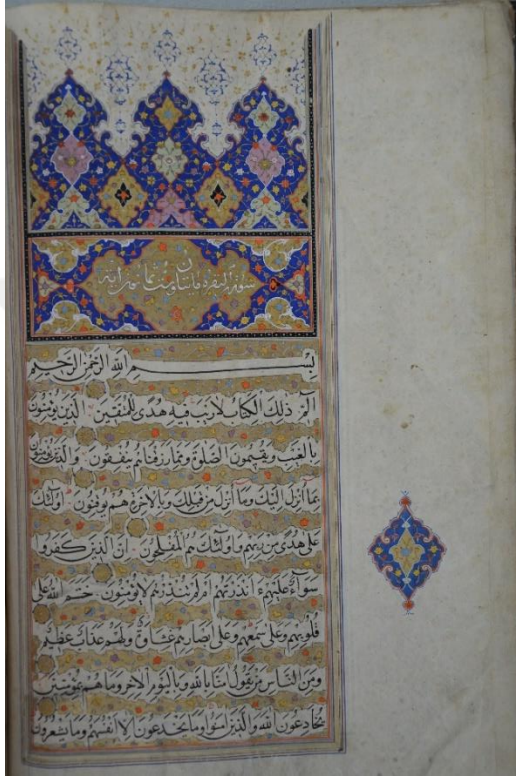


Ç. 14, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Dış Pervaz Köşe Dönüşü

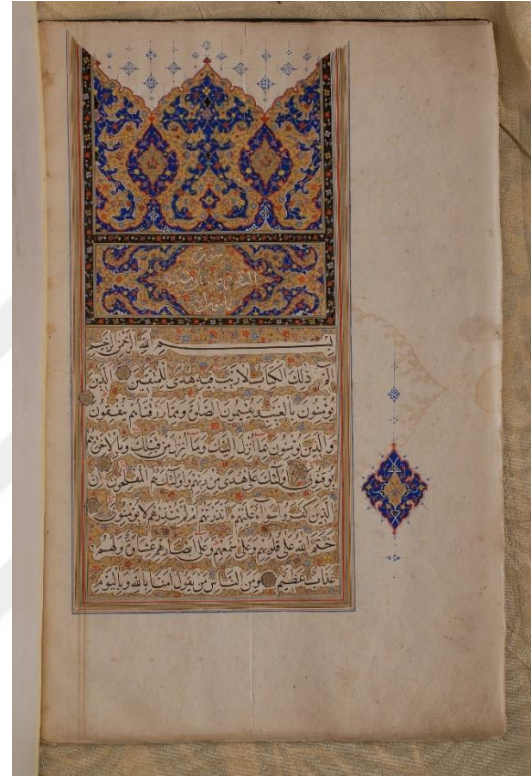
Dış kenar tezhibi (bkz. R. 23)'nde sülyen hurde rûmîlerle kapalı alanlar oluşturulmuştur. Kapalı formların zemini altındır. Ortasına yönlü hatâyî konulmuştur. Bu kapalı alanların etrafında mavi ve pembe bulutlar kullanılarak meydana getirilmiş ve zemini lacivert renkte boyanmış bir kapalı form daha oluşturulmuştur. Kenarsuyu tezhibinin zeminin üzerinde beyaz dendanlarla sınırlandırılan tepelik şeklinde küçük kapalı alanlar (bkz. Ç. 14) oluşturulmuştur ve zeminde lacivert renk kullanılmıştır. Bu kapalı alanların içinde sülyen hurde ayırma rûmîlerle bir kapalı form daha yapılmış olup içi bir krem bir mavi olmak üzere atlamalı olarak boyanmıştır. Beyaz renkli dendanların altında ve üstünde hurde tepelikler bulunmaktadır.

Tezhip beyaz dendanlar ve hurde rûmîler ile sınırlandırılmıştır. Siyah kalın dendanların üzerine sülyen iplik yapılmıştır. Havalı yapılmış lacivert iplik ve tığlarla sonlandırılmıştır. Tığlarda rûmîli kapalı formlar ve geometrik motifler kullanılmıştır.

3.4. ÜNVAN SAYFALARI

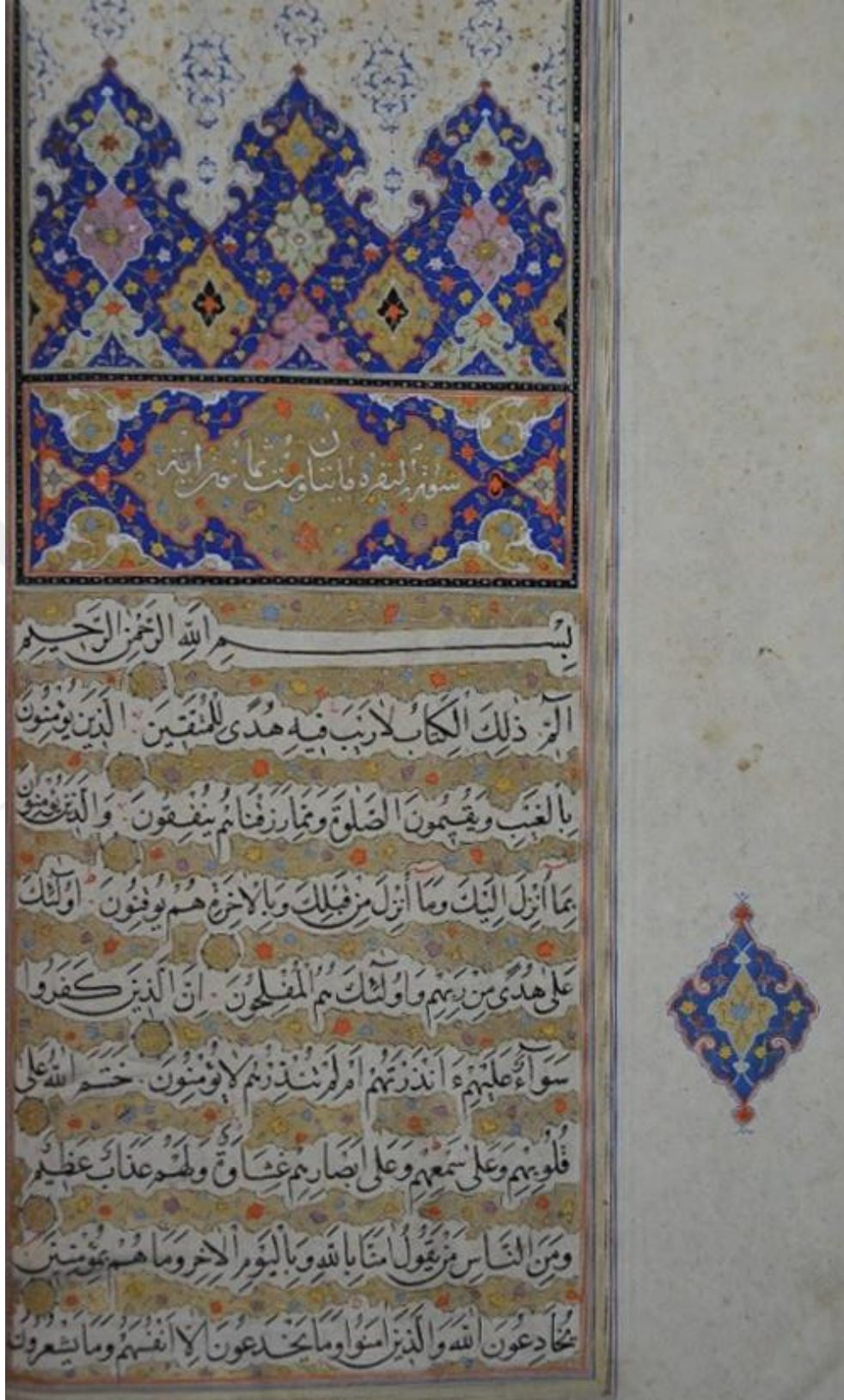


R. 24, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası



R. 25, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası

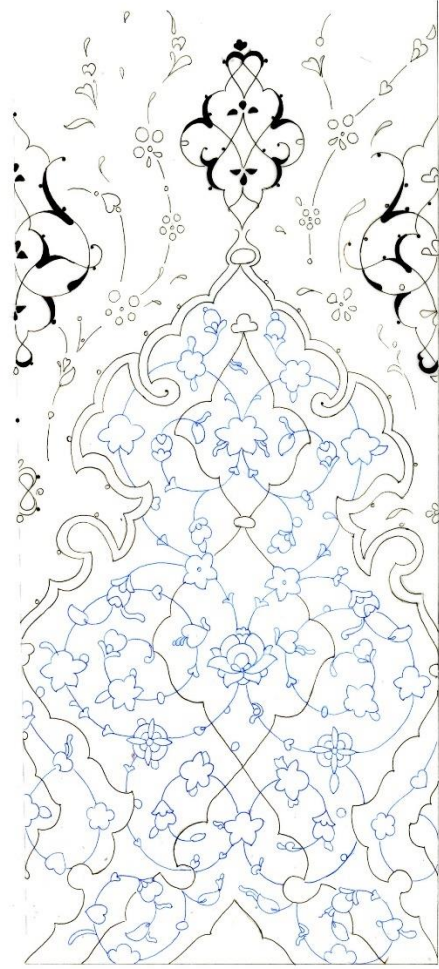
Ünvan sayfaları ise Besmele ve Bakara Sûresi'nin ilk ayetleri ile başlar. İki sayfada da yazının etrafı beyne-ssütur yapılmıştır. Her iki sayfanın da hizip gülleri çok benzemekle beraber Sultan Ahmet I 14 (bkz. R. 25)'ün hizip gülünün içinde kapalı form halinde hurde rûmî bulunmaktadır.



R. 26,S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası



R. 27, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası



Ç. 15, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası

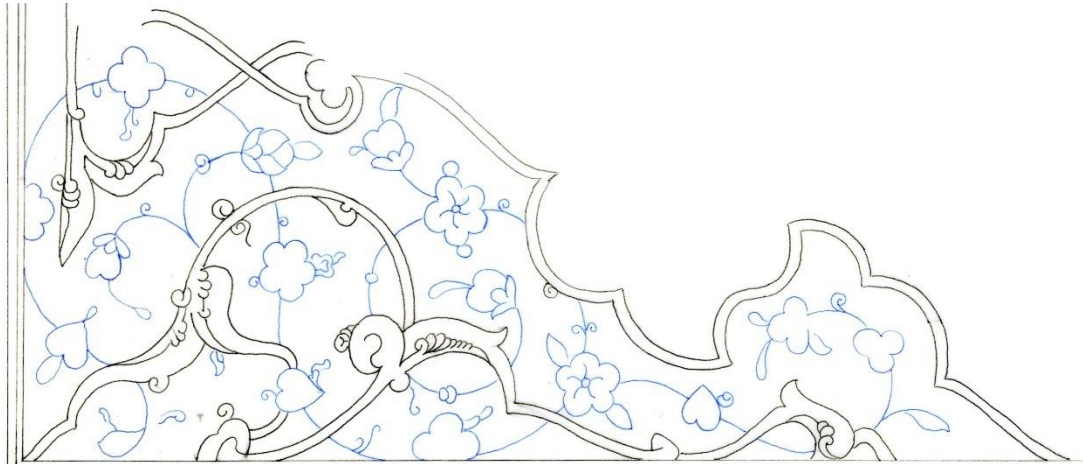
Fazıl Ahmed Paşa 2 ünvan sayfası (bkz. R. 26)'nın zemin rengi olarak lacivert tercih edilmiştir. Lacivert zeminin üzerinde açık yeşil, pembe ve tekrar açık yeşil olmak üzere büyükten küçüğe doğru sıralanan üstüste dendanla sınırlandırılmış, kapalı formlar yer almaktadır. Cetvele yapışık en büyük, açık yeşil renkteki dendanın içinde lacivert küçük bir kapalı form yapılmıştır. Dendanlar beyaz renktir. Lacivert üçgen şeklindeki kapalı formun içi altın negatif ile süslenmiştir. Aralarda sülyen dendanlarla sınırlandırılmış büyük altın kapalı alanlar bulunmaktadır. Bu altın kapalı alanların ortasında zemini siyaha boyanmış, etrafı beyaz dendanlar yapılmış küçük kapalı bir alan daha koyularak renkli bir ünvan sayfası tezhibi yapılmıştır. Zeminin üzerinde düzgün helezonlara yerleştirilmiş renkli hatâyî grubu motifler (bkz. Ç. 15)

bulunmaktadır. Tezhip sülyen iplikle bir ters bir düz büyük tepelik şeklinde dendanlar yapılarak bitirilmiş olup üzerine havalı lacivert iplik yapılmış ve düzgün aralıklarla noktalar konulmuştur.

Rûmî formunda biri daha büyük olmak üzere iki çeşit tığ kullanılmıştır. Rûmî tığların araları negatif altın çiçeklerle doldurulmuştur. Tezhibin etrafında siyah zemin üzerine yapılmış beyaz kurtçuklar (+) bulunmaktadır. Sayfanın etrafı sülyen, açık mavi, altın cetvellerle çevrilmiştir.



R. 28, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Sürebaşı Tezhibi

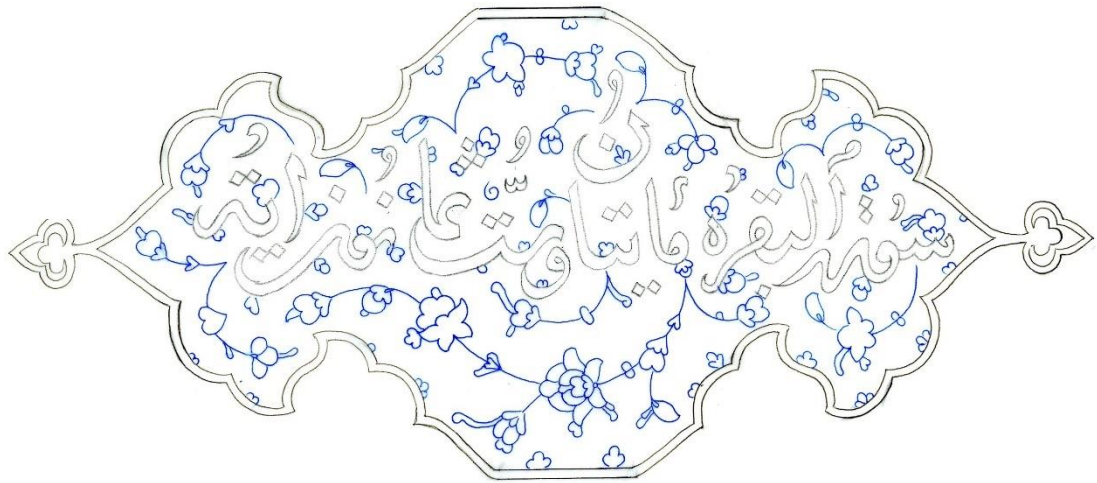


Ç. 16, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Sürebaşı Tezhibi

Sûre başı tezhibi (R. 28) ayırma rûmîler ve hatâyî grubu motiflerle süslenmiştir. Sûrenin yazıldığı alanın dış çerçevesi dendanlarla sınırlandırılıp uçlarda üstüste bir hurde tepelik ve onun da ucunda büyük bir ortabağ rumî tepelikle sonlandırılmıştır. Ortabağın içi çok açık renk yeşil ile boyanmıştır. Uzun kenara bitişik ayırma rûmî motifi kullanılarak kapalı formlar (bkz. Ç. 16) oluşturulmuştur. Bu rûmîler beyaz renkte boyanmıştır. Rûmîlerle hazırlanan kapalı alanların zeminleri altın yapılmıştır. Kapalı alanların dışında kalan zeminde lacivert renk kullanılmıştır. Yazının yazıldığı alanın dışında kalan zemin, düzgün helezonlar üzerine yerleştirilen hatâyî grubu motiflerle bezenmiştir.



R. 29, S.K., Fazıl Ahmet Paşa 2, Unvan Sayfası Kitâbesi

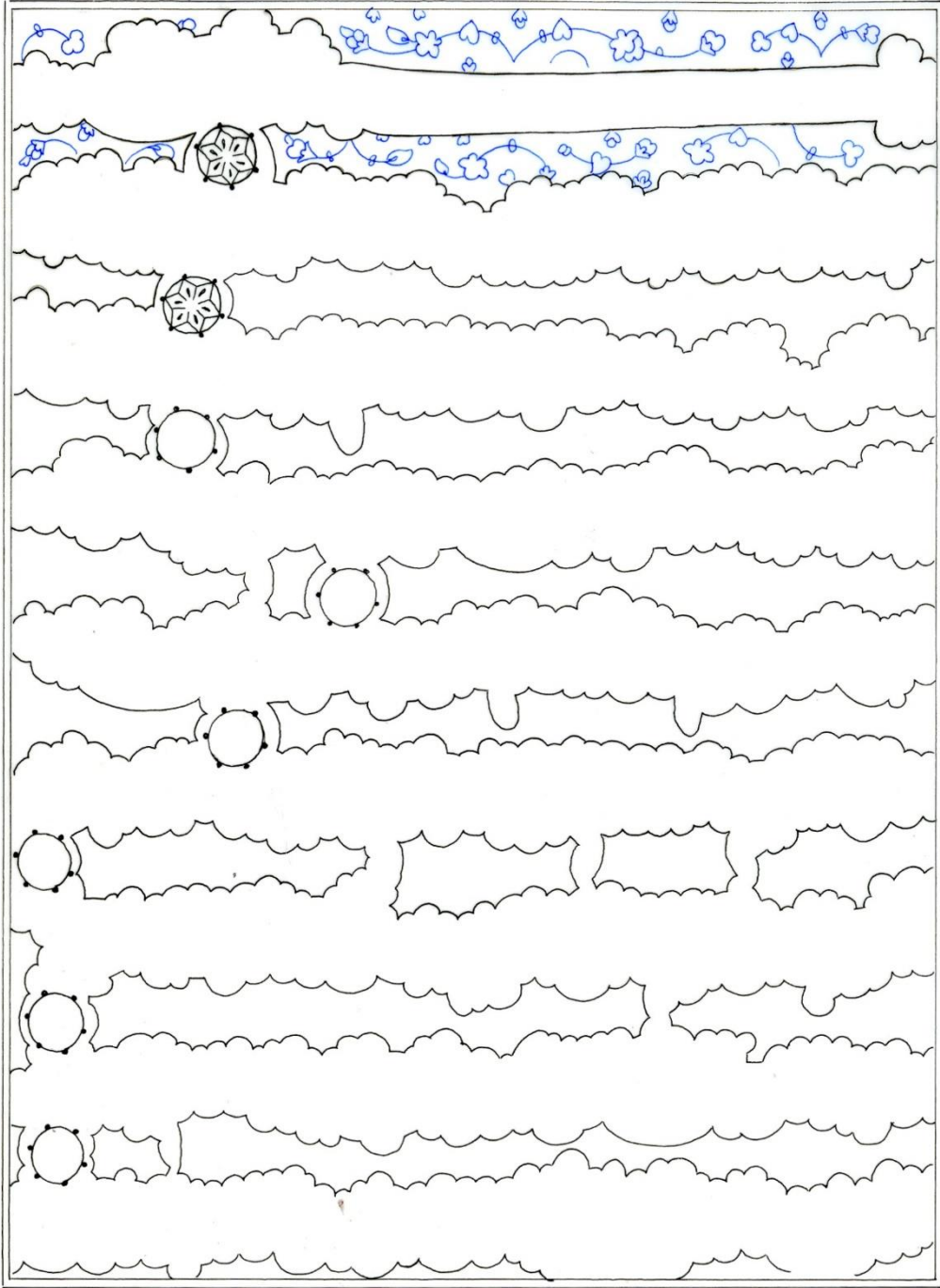


Ç. 17, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Unvan Sayfası Kitâbesi

Sûre başı tezhibi (bkz. R. 29)'nde sûrenin isminin yazıldığı alan sülyen dendanlarla ayrılarak, sağ ve sol uçta rûmî tepelikle bitirilmiştir. Zemin altınla boyanmış, sûrenin adı icâze hattı ile, üstübeç mürekkeple yazılmıştır. Zeminde serbest formda çiçekler, yapraklar ve tırfillar (bkz. Ç. 17) kullanılmıştır.



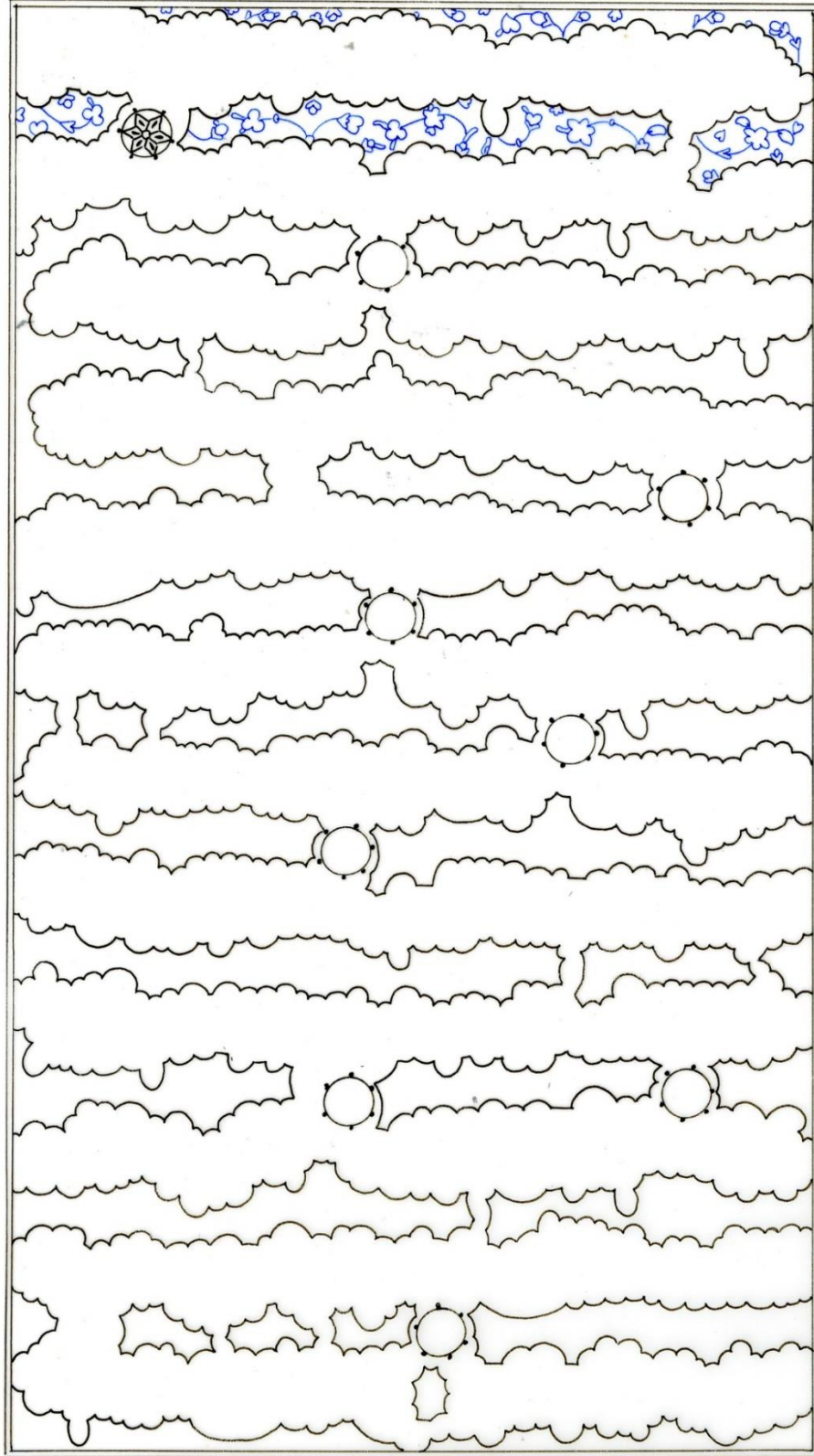
R. 30, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası Yazı Alanı



Ç. 18, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Ünvan Sayfası Yazı Alanı

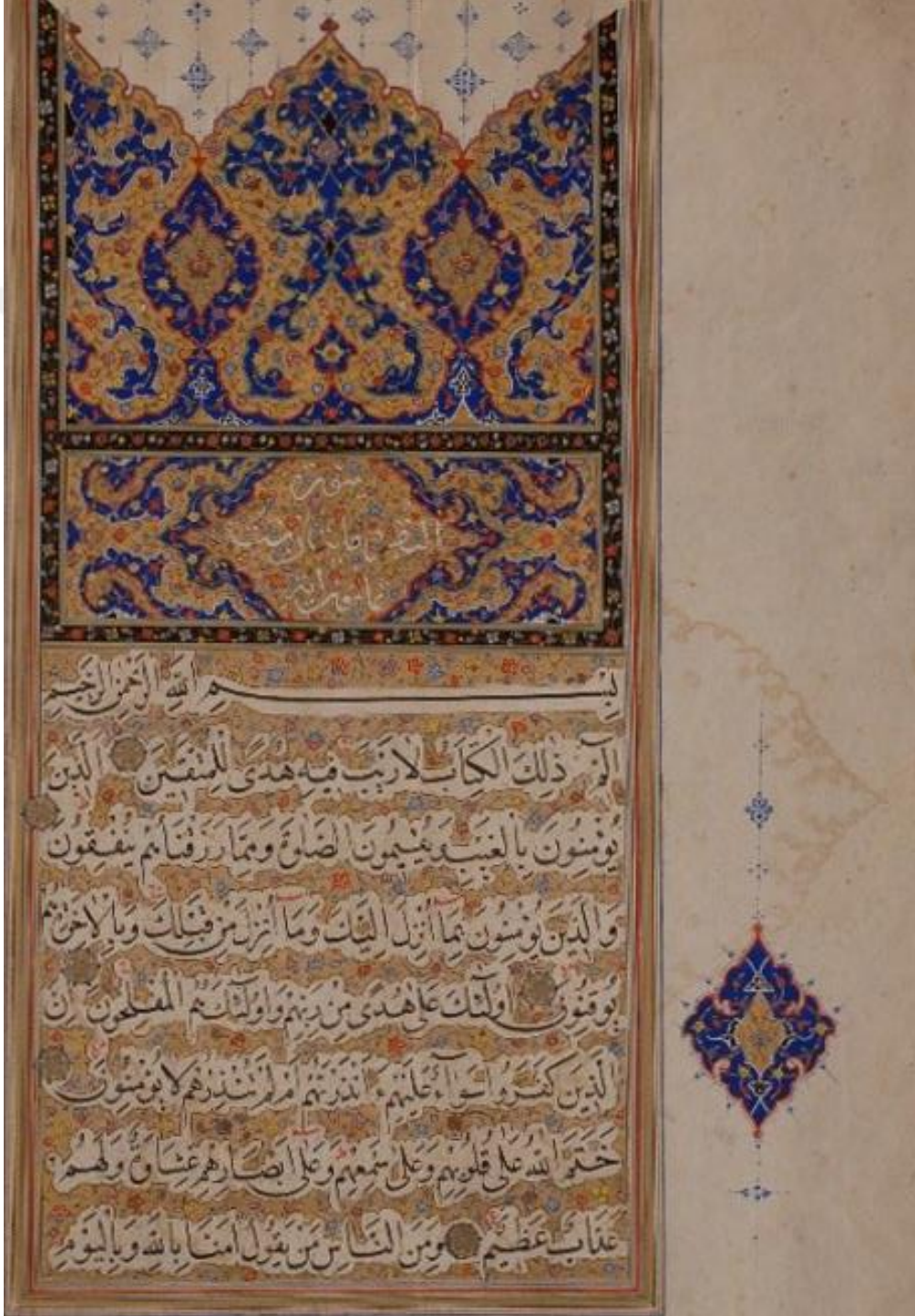
Besmele ve Bakara Sûresi'nin ilk ayetleri (bkz. R. 30) siyah mürekkep ile nesih tarzında yazılmıştır. İlk sayfanın tamamı beyne-ssütur yapılmış, yazı dışında kalan alan altın zemin üzerine serbest çiçeklerle (bkz. Ç. 18) tamamlanmıştır. Durak olarak şeşhane durak kullanılmıştır. Durak zeminleri de altındır.

فِي فَلَوْ بِهِمْ مَرْضٌ مَّا كَانُوا بِآيَاتِهِ
 إِذْ أَقْبَلَهُمْ لَئِن فُتِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا مَصْحُورٌ إِلَّا أَنْتُمْ
 هُمْ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ وَإِذْ أَقْبَلَهُمْ مِنْ مَوَاطِنَ الْأَمْنِ
 النَّاسُ قَالُوا اتُّؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ إِلَّا أَنْتُمْ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا
 يَعْلَمُونَ وَإِذْ الْقَوَالِدِ الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنُوا وَإِذَا خَلَا إِلَى الشَّيَاطِينِ
 قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤْنَ اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدِّهُمْ فِي
 طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَى
 فَمَا رَحِمَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْفَدَ
 نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا
 يُبْصِرُونَ حَتَّىٰ يُكْرِعَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلُمَاتٍ لَّابِئْسَ مَا لَجَعُوا أَوْ كَصَيْبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ
 ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَنُورٌ يُجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الضُّرِّ اغْوَجْتُمْ
 الْوُجُوهَ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا



Ç. 19, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, varak 6a

Ünvan sayfası ve karşısındaki sayfada (bkz. R. 31) Bakara Sûresi'nin ilk ayetlerinin etrafı beyne-ssütur yapılmıştır. İs mürekkebi kullanılarak nesih hattı ile yazılmıştır. Yazı dışında kalan alan altın üzerine serbest dallar ve hatâyî grubu çiçeklerle (bkz. Ç. 19) süslenmiştir.



R. 32, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası

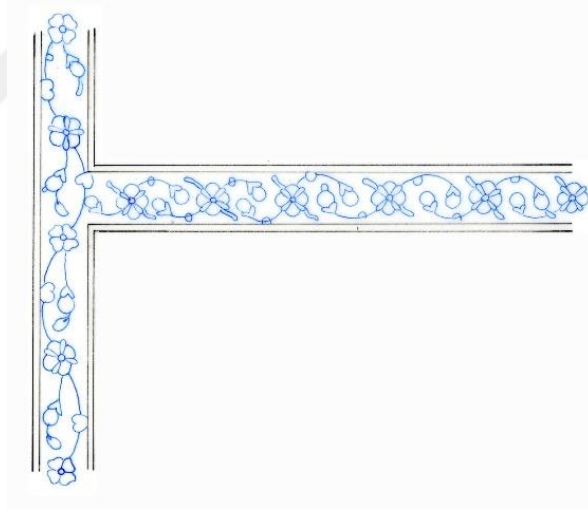


R. 33, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası Detay

Sultan Ahmet I 14 ünvan sayfası (bkz. R. 33) tezhibinde, birbirinin içine geçmiş, işlemeli rûmîler görülmektedir. Rûmîlerin birinin zemini altın diğeri lacivert renkte yapılmıştır. Rûmîlerden lacivert olanının etrafı beyaz dendanlarla çevrilmiştir. Altın zeminli rûmîlerin etrafı sülyen dendanlarla sınırlandırılmıştır.

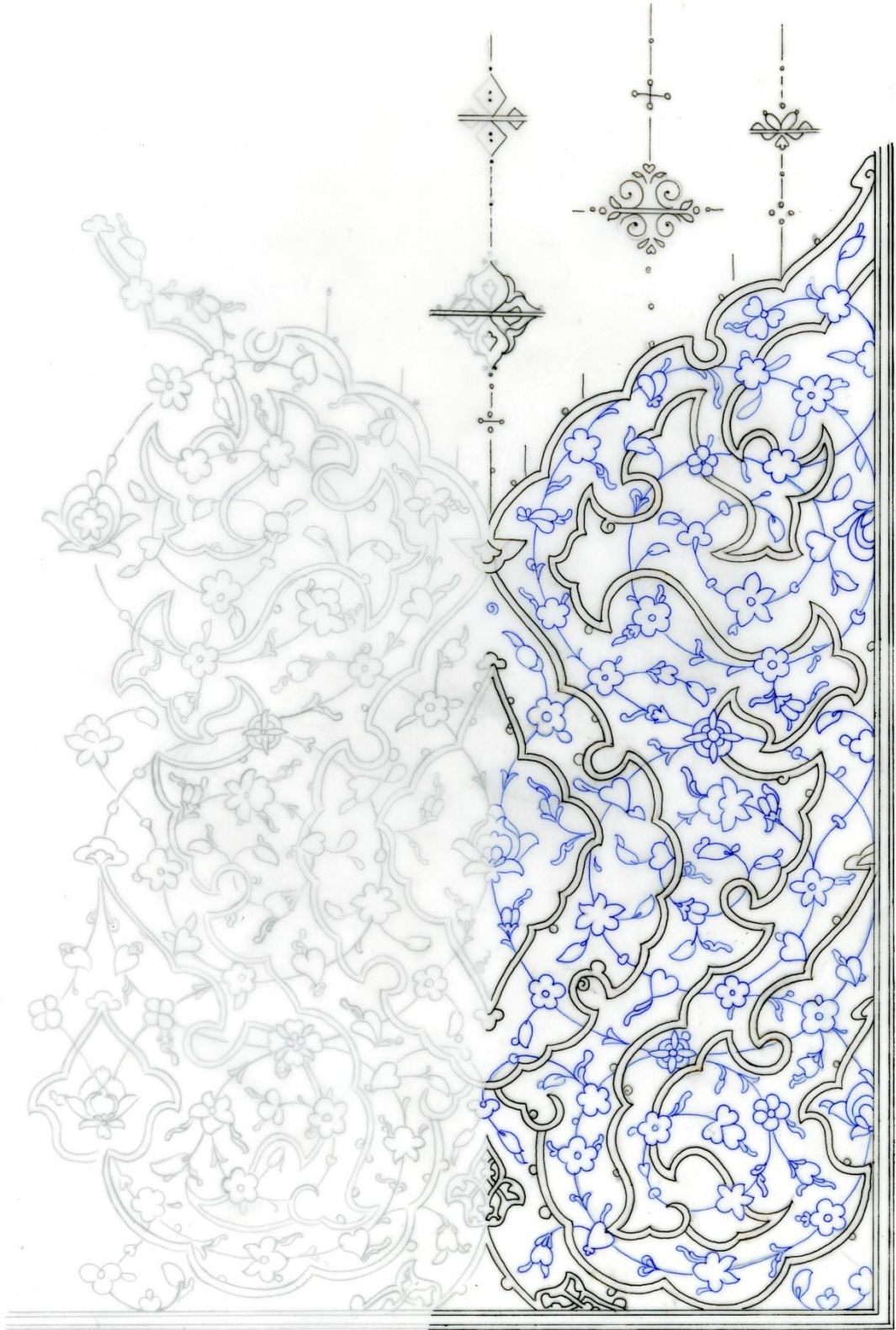
Tam ortaya gelen tepelikli lacivert zeminli rûmînin etrafındaki dendanlarda yeşil renktedir. Zemini altın olan işlemeli rûmîler sırt sırta yapılmış ve aralarında kalan boşluk lacivert renge boyanmıştır. Lacivert zeminin ortasında sülyen iplikle sınırlandırılmış büyükçe bir tepelik şeklinde kapalı form oluşturulmuştur. Kapalı form zer-ender-zer olarak yapılmıştır. Cetvele yapışık hurde tepelik şeklinde bir tam iki yarım üçlü rûmî ile kapalı üçgen bir alan oluşturulmuştur. Hurde tepelikler beyaz içleri ise siyah renkte yapılmıştır. Bu alanın içi altınla doldurulmuştur. Bezeme kalın sülyen iplik ve üzerinde ince lacivert iplikle sınırlandırılmıştır. Lacivert ipliğin üzerine düzgün aralıklarla noktalar konulmuştur.

Bu serlevhanın üç tarafı ve sûrebaşı tezhibinin etrafı tezhibli bordürle çevrelenmiştir. Bu bordürün zemini siyah renktedir. Üzerinde pembe, mavi, beyaz, sarı çiçeklerle süslenmiştir. Tığlarda (bkz. Ç. 21) ise geometrik süslemeler kullanılmıştır.



Ç. 20, S.K., Sultan Ahmed I 14, Unvan Sayfası Bordürü

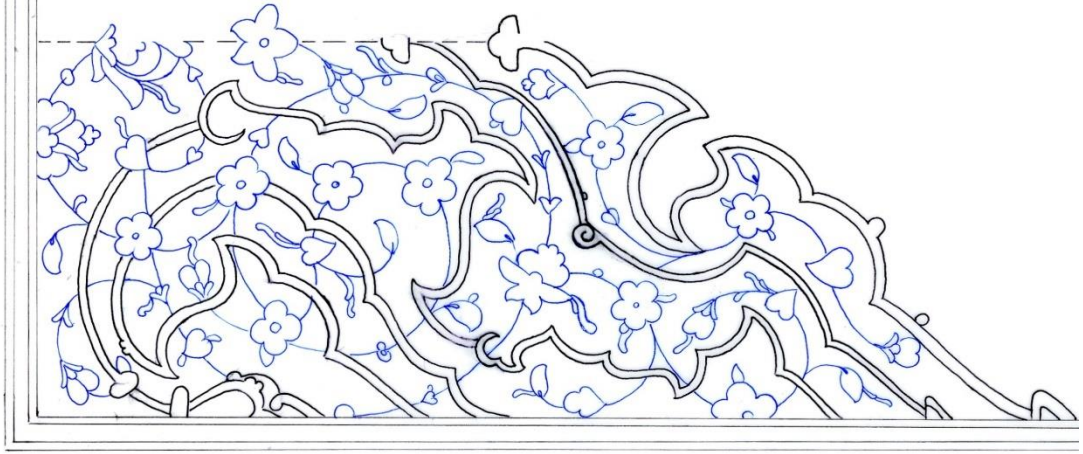
Arasuyu, resim 24 de görüldüğü gibi sûre başı tezhibini çerçeve içine alıp üzerindeki ikilinin üç tarafını çevirerek tezhibli bordür şeklinde yapılmıştır. Zemin siyah boyanmış olup üzeri tek iplik, renkli hatâyî grubu motiflerle süslenmiştir,



Ç. 21, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası



R. 34, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası, Sûre başı Tezhibi

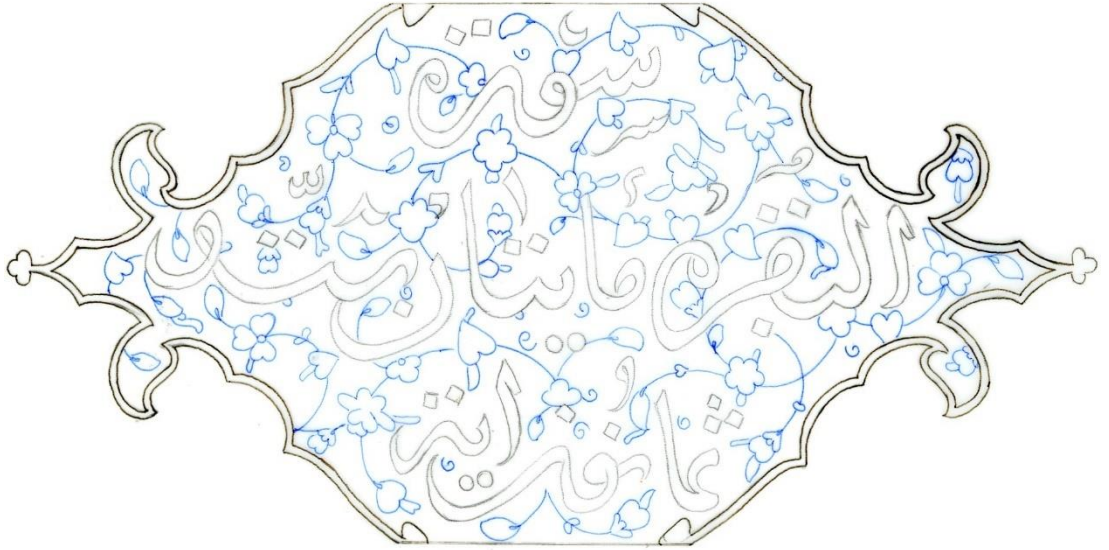


Ç. 22, Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası, Sûre başı Tezhibi

Sultan Ahmet I 14 (bkz. R. 34) sûrebaşı tezhibinde de başlık tezyînatında olduğu gibi işlemeli rûmî kullanılmıştır. Desen $\frac{1}{2}$ simetri kullanılarak hazırlanmıştır. İşlemeli rûmîler altın ve lacivert renkte yapılmış olup, birbirine geçmiş şekilde çizilmiştir. Lacivert işlemeli rûmîlerin etrafı beyaz dendanlarla, altın rûmîlerin etrafı sülyen dendanlarla çevrelenmiştir. Yazı alanınının etrafına yeşil iplikle çevrilmiş, zeminde lacivert renk kullanılmış bir alan yapılmıştır. Rûmîlerin (bkz. Ç. 22) bitiminde tepelik kullanılmıştır. Zeminde daha ziyade altın dikkati çeker. Rûmîlerin dışında kalan alan helezonların üzerine yerleştirilmiş çiçekler, yapraklar ve tırfillarla bezenmiştir.



R. 35, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası, Sûre başı Kitâbesi



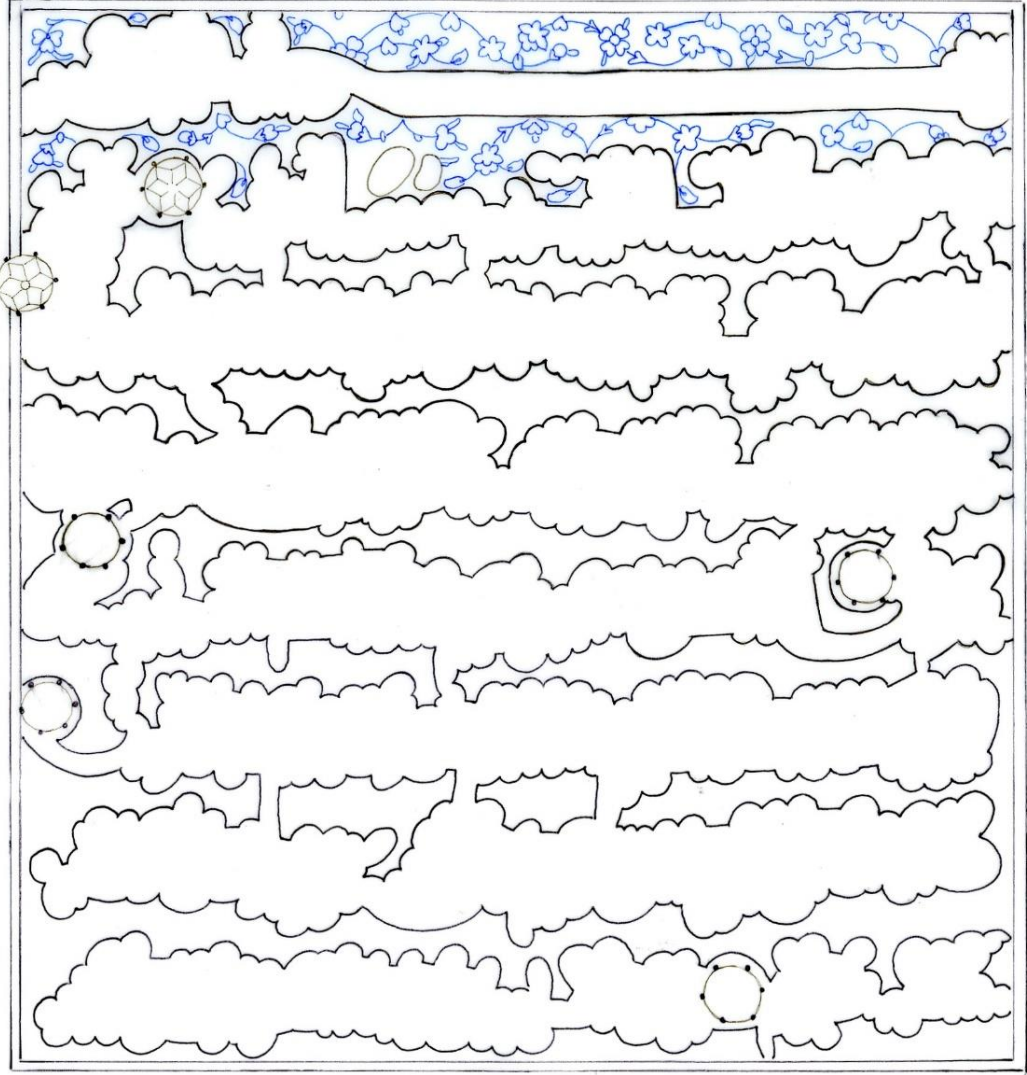
Ç. 23, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası, Sûre başı Kitâbesi

Sûre başı tezhibinin (bkz. R. 35) etrafı dendanlarla çevrilmiş olup, sağ ve sol tarafta küçük tepelikle bitirilmiştir. Sağ ve solda ikişer tane olmak üzere dışarıya doğru rûmî şeklinde çıkmaları vardır. Sûrenin adı üstübeç mürekkebi ile rıka' hattıyla yazılmıştır. Hattın etrafına is mürekkebi ile tahrir yapılmıştır. Sûrenin adının yazıldığı alan, altına boyanmış olup, etrafındaki dendanlar sülyen renktedir. Zemin zer-ender-zer

yapılmıştır. Zeminin üzeri (bkz. Ç. 23) serbest çiçekler, yapraklar ve tıfıllarla tezyîn edilmiştir.



R. 36, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası, Yazı Alanı



Ç. 24, S.K., Sultan Ahmed I 14, Ünvan Sayfası, Yazı Alanı

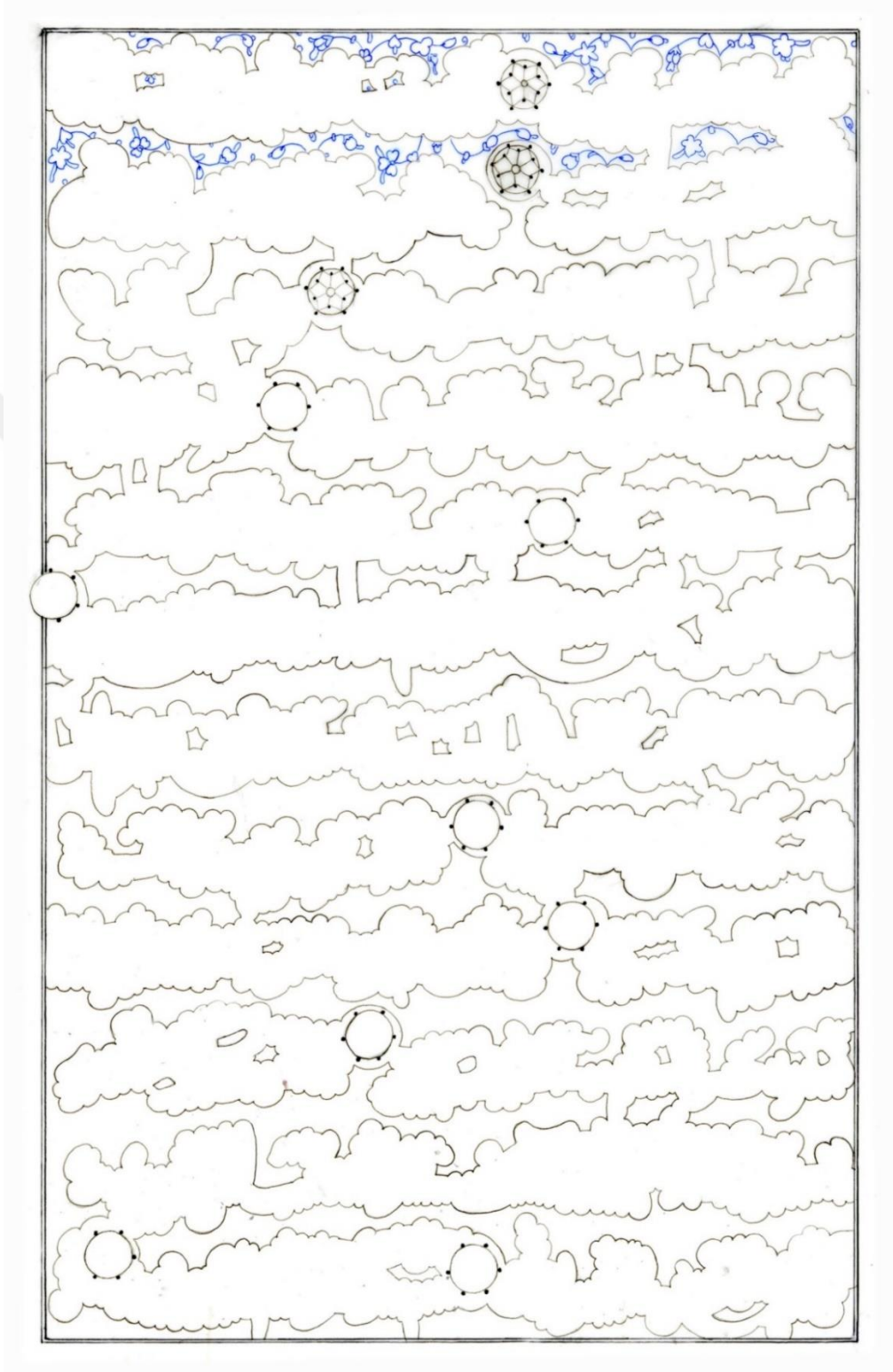
Sultan Ahmet I 14 (bkz. R. 36)'de Fazıl Ahmed Paşa 2 gibi Besmele ve Bakara Sûresi'nin ilk ayetlerinin yazılı olduğu sayfa, siyah mürekle nesih yazı ile yazılmıştır. Sayfanın tamamı beyne-ssütur yapılmış olup, beyne-ssüturların zemini altınla doldurulmuştur. Atın zeminin üzeri serbest çiçeklerle (bkz. Ç. 24) süslenmiştir. Bu Kur'an-ı Kerim'de de diğerinde olduğu gibi tamamında şeşhane durak kullanılmıştır. Durakların zemini altındır.



R. 37, S.K., Sultan Ahmed I 14, varak 6a

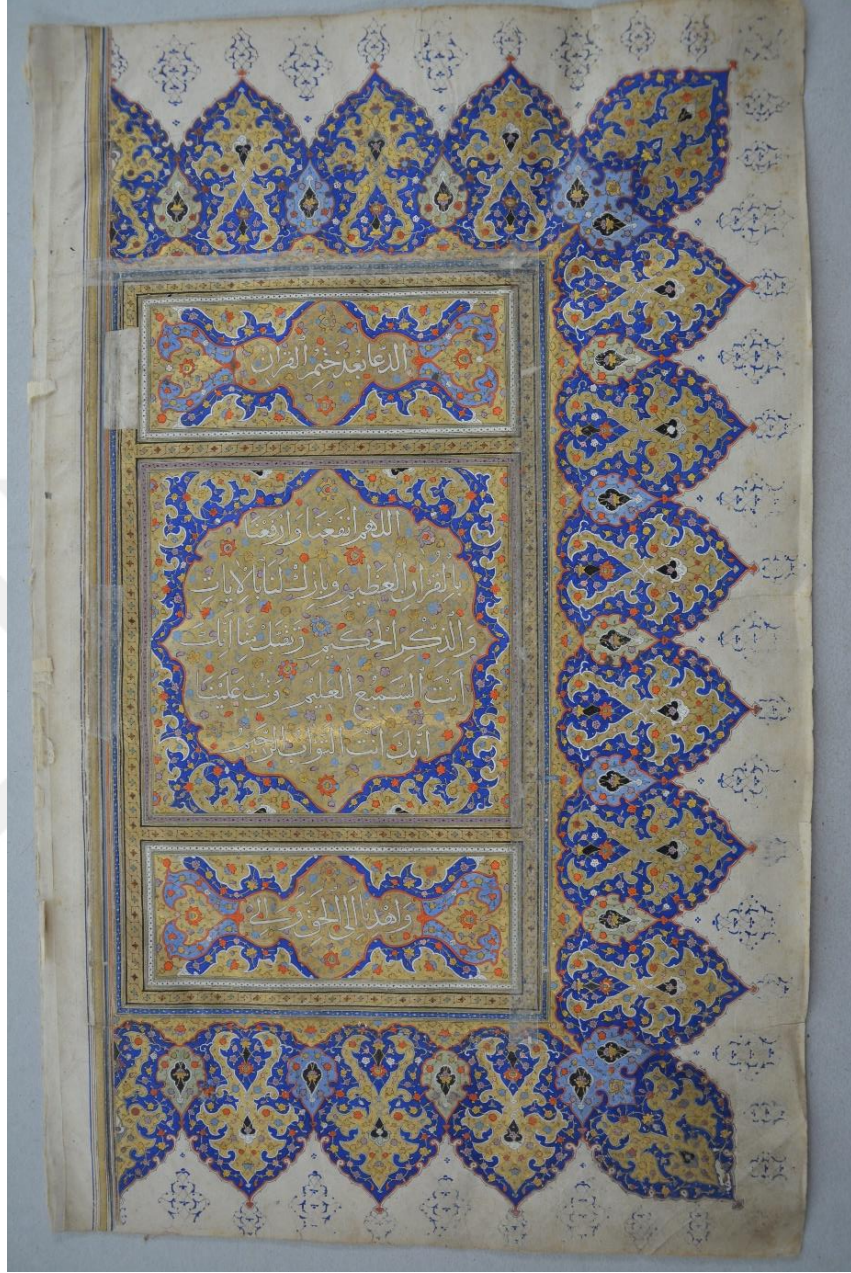
Resim 37’de gördüğünüz gibi bu Kur’an-ı Kerim’de, Fazıl Ahmed Paşa 2’de de olduğu gibi Bakara Sûresi’nin ilk iki sayfası nesih hattı ile is mürekkebi kullanarak yazılmıştır. Yazının dışında kalan alan beyne-ssütur yapılarak bezenmiştir. Beyne-

ssütur zer-ender-zer yapılarak, serbest dalların üzerinde hatâyî grubu çiçeklerle (bkz. Ç. 25) tezyîn edilmiştir.



Ç. 25, S.K., Sultan Ahmed I 14, varak 6a

3.5. DUÂ SAYFALARI

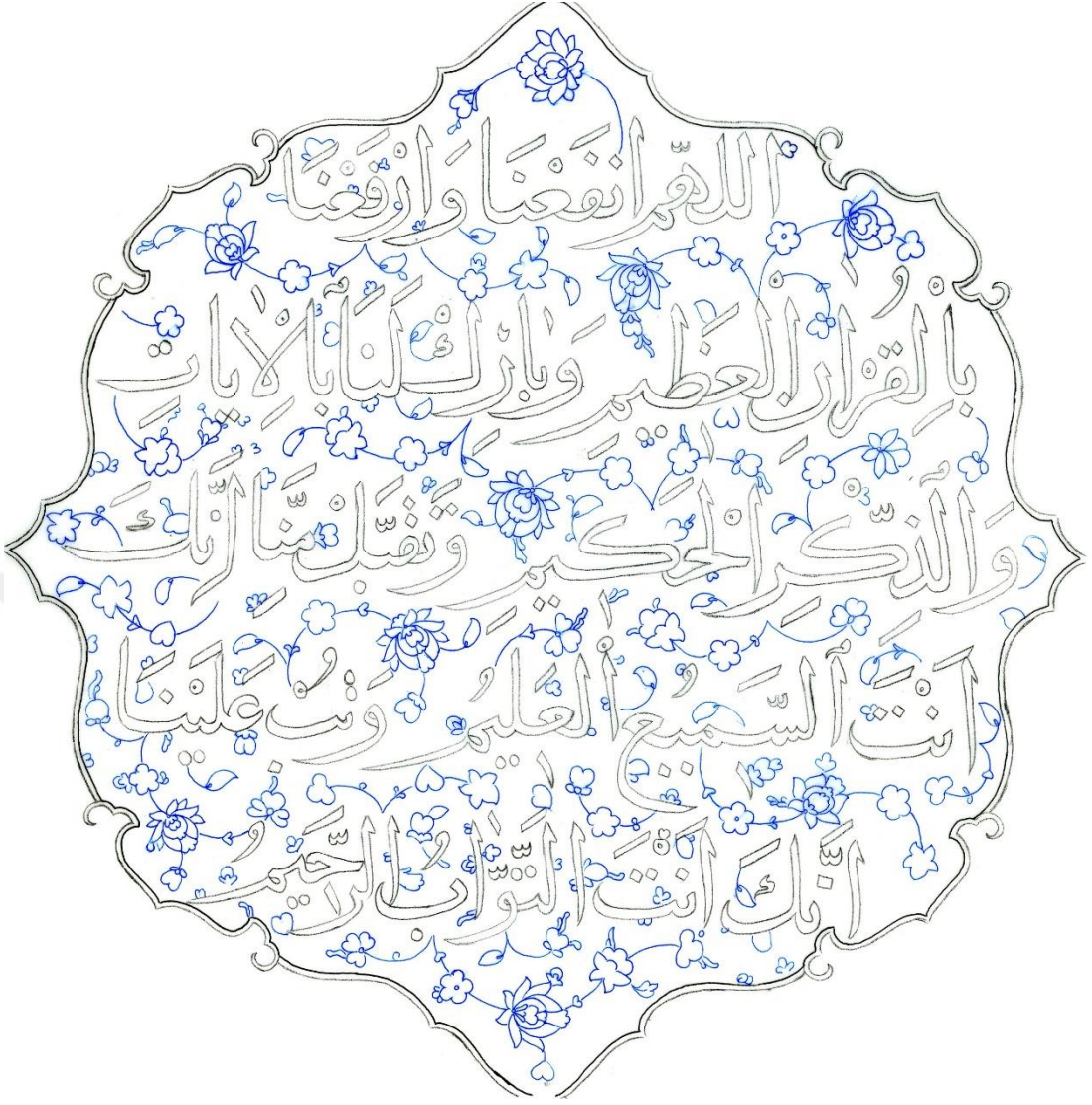


R. 38, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası

Fazıl Ahmed Paşa 2 (bkz. R. 38) duâ sayfasıdır. Sayfanın tamamı müzeyyendir. Sayfa anahtarlı zencerek ile iki bölüme ayrılmıştır. İç alan ile dış kenar tezyînatı birbirinden ayıran anahtarlı zencerek, iç alanı üçe bölecek şekilde yapılmıştır. Ortada duâ sözlerinin yazıldığı büyük alanın üstünde ve altında sûrebaşı tezhîbi tarzında yapılmış iki dikdörtgen alan daha bulunur.



R. 39, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası Kitâbesi

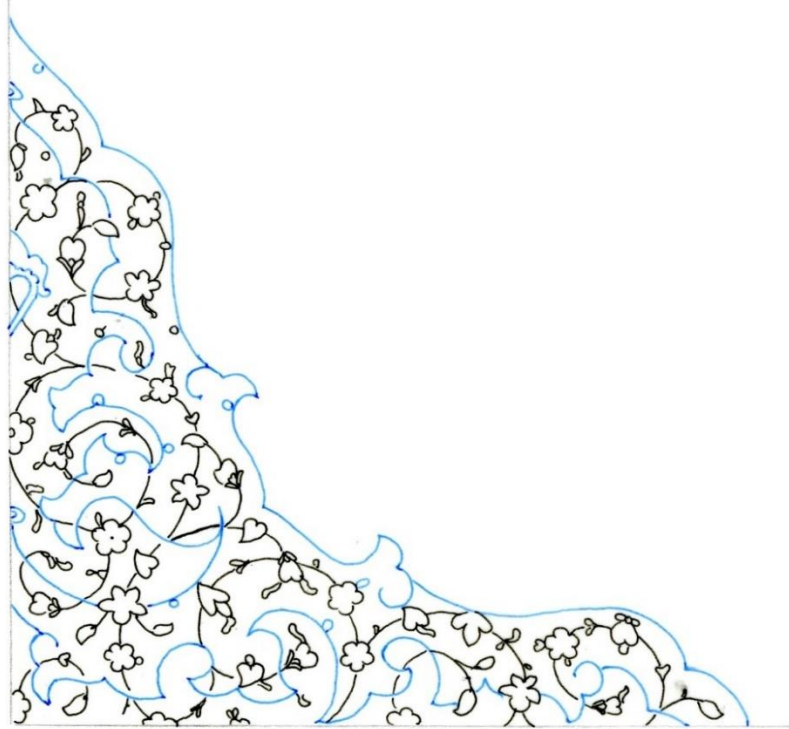


Ç. 26, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası Kitâbesi

Ortasında sülyen dendanlarla ayrılmış, zeminin tamamı altına boyanmış bir alan oluşturulmuştur. Zer-ender-zer yapılmıştır. Bu alanın üzerine üstübeç mürekkep ile reyhani hattıyla duâ cümleleri yazılmıştır. Yazının dışında kalan alan (bkz. Ç. 26) serbest çiçekler, yapraklar ve tırfillarla süslenmiştir.



R. 40, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası ¼

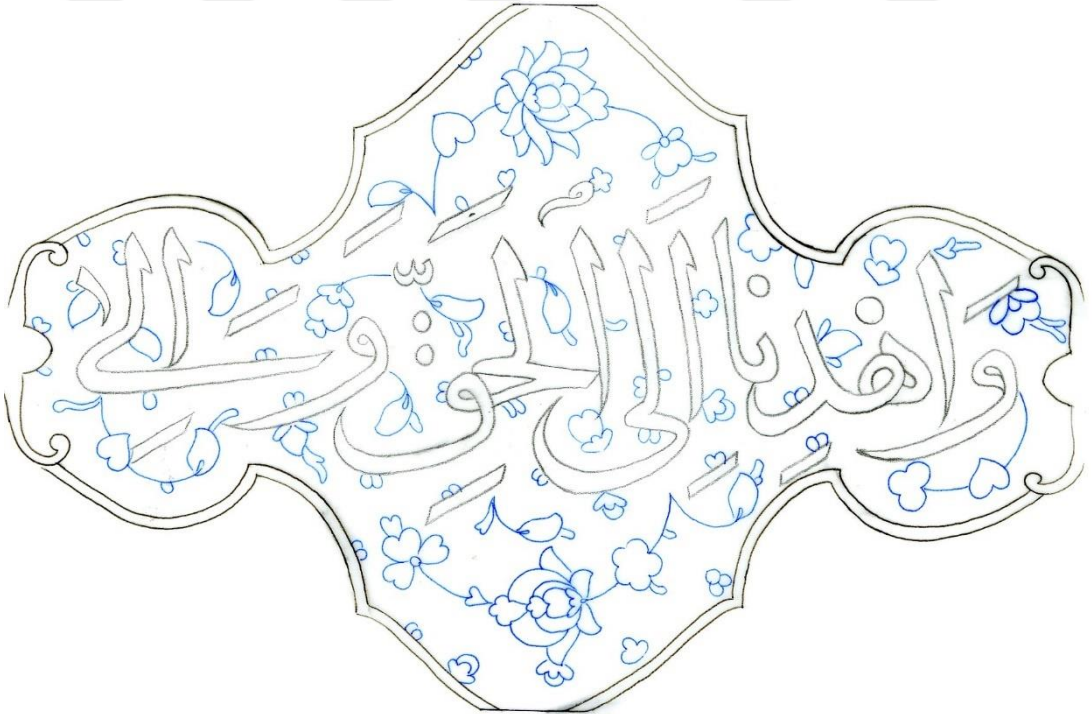


Ç. 27, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası ¼

Köşelerde işlemeli rûmîler (bkz. Ç. 27) kullanılarak, orta alanı oluşturacak bölümler yapılmıştır. İşlemeli rûmîler birbiriyle iç içe geçmiş zeminde altın ve lacivert renk kullanılmıştır. Rûmîlerin etrafı açık yeşil ve beyaz dendanlarla çevrilmiştir. Alt kenarda rûmî bir tepelik kullanılmıştır. Zeminin tamamı helezonlar üzerinde çiçekler, yapraklar ve tırfillarla süslenmiştir.

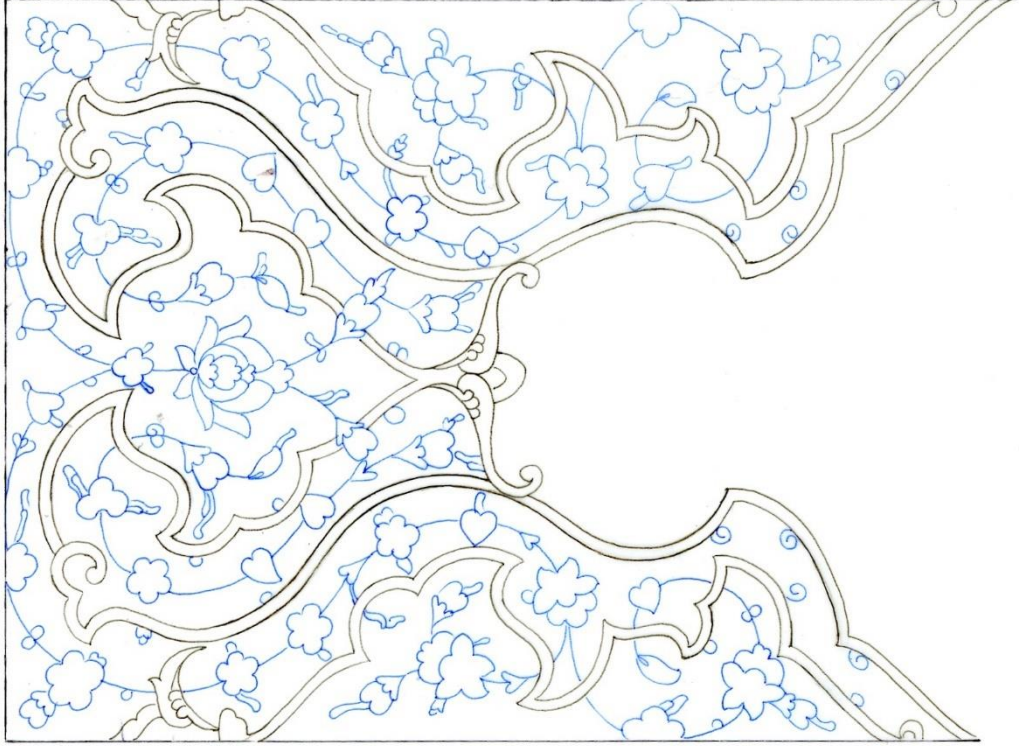


R. 41, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası, Sûre başı Tezhibi



Ç. 28, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası, Sûre başı Kitâbesi

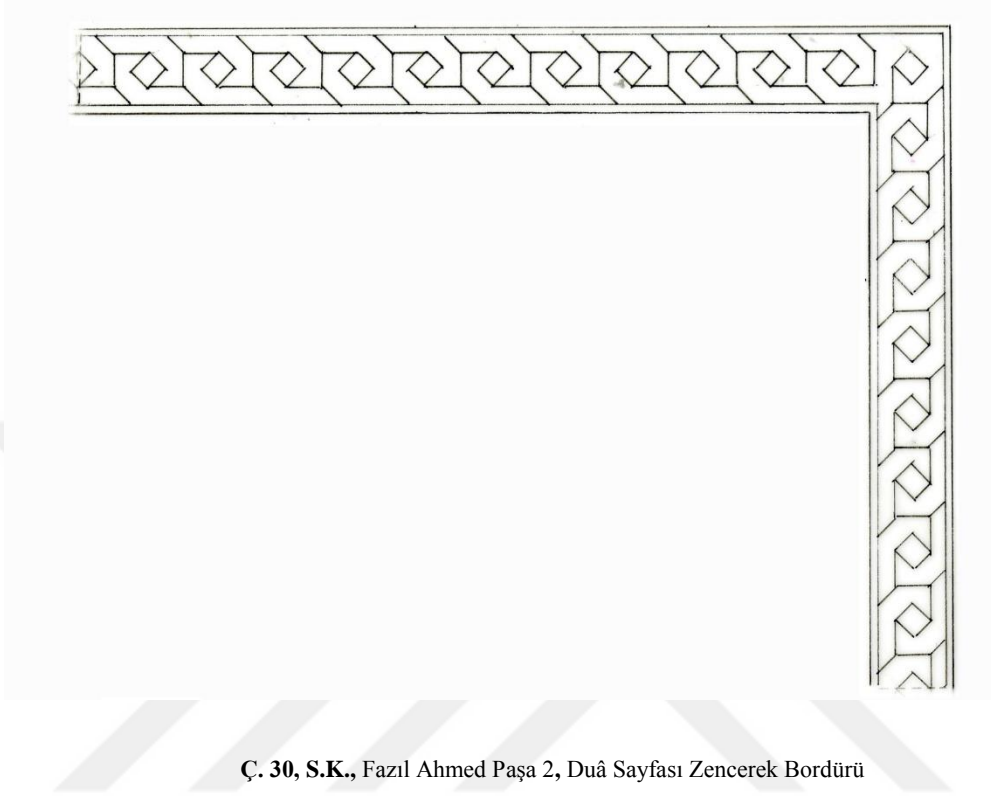
Ortadaki kare alanı dikdörtgene çeviren iç pervazın altında ve üstünde olan dikdörtgen alan sûre başı tezhibi tarzında (bkz. R. 41) yapılmıştır. Ortadaki yazı olan alan zer-ender-zer olarak işlenmiştir. Bu alanın etrafı sülyen iplikle çevrilmiştir. Yazı üstübeç mürekkeple icâze yazı tarzında yazılmıştır. Hattın etrafına is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. Zeminde yazı alanı dışında kalan alan serbest çiçeklerle, yapraklarla ve tırfillarla (bkz. Ç. 28) tezyîn edilmiştir.



Ç. 29, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası, Sûre başı Tezhibi Desen Analizi

Yazı alanın etrafı sülyen iplikle çevrilmiş olup, bu iplikler yazı olan alanı geçtikten sonra işlemeli rûmî olarak bitirilmiştir. Yazı alanı ile işlemeli rûmîyi birbirinden büyük bir tepelik ayırmıştır. Bu işlemeli rûmînin zemini açık mavi renk yapılmıştır. İki rûmînin arasında, zemini altın olan işlemeli rûmî tepelik konulmuştur. Bu rûmîlere paralel, zemini lacivert yapılmış, etrafı beyaz dendanlarla sınırlandırılmış, farklı bir işlemeli rûmî daha bulunmaktadır. Geri kalan alan altınla doldurularak zer-ender-zer

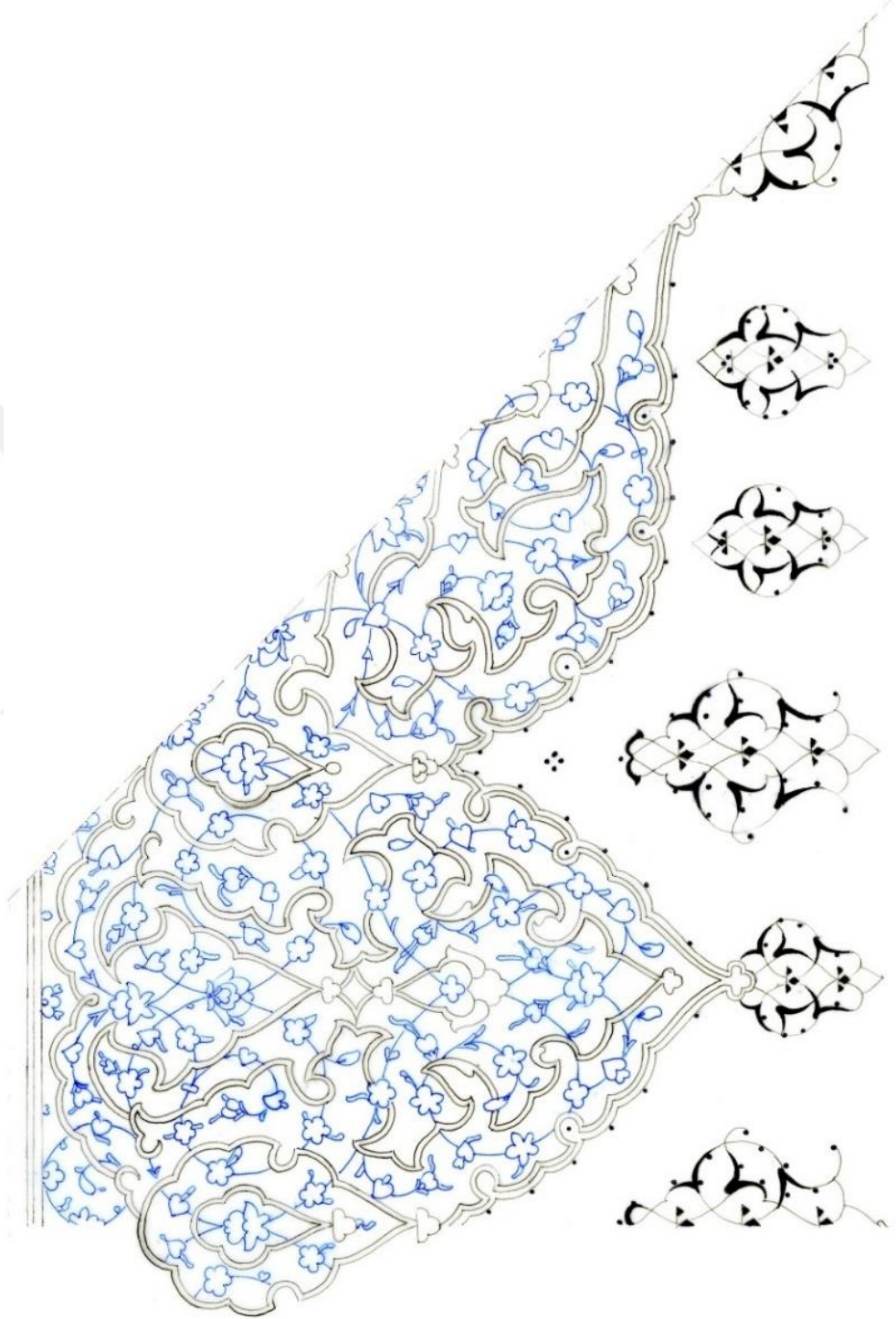
yapılmıştır. Yazı dışında kalan alan, (bkz. Ç. 29) helezonun üzerinde yerleştirilmiş çiçeklerle, yapraklarla ve tırfillarla süslenmiştir.



Bu üç alanı birbirinden ve dış pervazdan ayıran anahtarlı zencereğin (bkz. Ç. 30) zemini altın yapılmıştır. Ortada olan kare alanlar bir yeşil, bir sülyen olarak boyanmıştır. Geçmenin iç pervazla arasındaki alan üzerine beyaz üzerine siyah kurtçuklar yapılmıştır. Geçmenin dış pervazla arasındaki alan ise lacivert üzerine beyaz kurtçuklar (+) yapılarak ayrılmıştır.



R. 42, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası, Dış Pervaz Köşe Dönüşü



Ç. 31, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası, Dış Pervaz Köşe Dönüşü

Dış pervaz ise birbirine iç içe geçmiş işlemeli rûmîlerle paftalara (bkz. R. 42) ayrılmıştır. Bu rûmîlerin arasında sülyen dendanlarla sınırlandırılmış damla şeklinde formlar yer alır. Bu formların içi bir açık yeşil bir açık mavi olarak boyanmıştır. Damla şeklindeki formun ortasında beyaz dendanlarla çevrilmiş, zemini siyaha boyanmış küçük alanlar bulunmaktadır. Köşeye denk gelen bu formların iki tanesi birleştirilerek ve ortasına tepelik konularak daha büyük bir kapalı form yapılmıştır.

Zemini altın olan işlemeli rûmîlerin üzerine büyük ve gösterişli tepelikler yapılmıştır. Bu altın işlemeli rûmî tepeliğin ortasında beyaz ortabağ tepelik bulunmaktadır. Ortabağ tepeliğin içi siyah renkte boyanmış olup beyaz rûmî dalının bitiminde küçük bir tepelikle, lacivert tepeliğe ve altın işlemeli rûmîlerin etrafını çeviren beyaz dendanlara bağlanmıştır.

İşlemeli rûmîler tepeliğin altında birbirine bakacak şekilde yapılmış olup, aralarında lacivert renkli işlemeli tepelik ile birbirinden ayrılmıştır. Geri kalan alanlarda lacivert renk yapılmış, işlemeli rûmîlerle tamamlanmıştır.

Desen (bkz. Ç. 31) sülyen iplikle dendanlar yapılarak sınırlandırılmıştır. Bu sayfada ki tezyînat sülyen ipliğin üzerinde havalı lacivert iplikle ve biri büyük, biri küçük olmak üzere iki ayrı rûmî tığla bitirilmiştir. Zeminin tamamı helezonlar üzerine yerleştirilmiş çiçek, yaprak ve tırfillarla tezyîn edilmiştir.



R. 43, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası

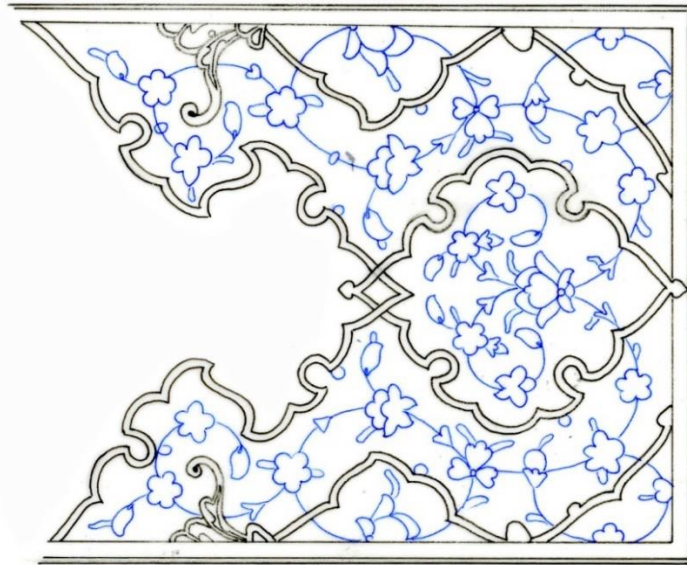
Sultan Ahmet I 14 Kur'an-ı Kerim'in duâ sayfası (bkz. R. 43) tam sayfa tezyîn edilmiştir. Sayfa anahtarlı zencerekle ikiye bölünmüştür. İç pervaz siyah zemin üzerine beyaz kurtçuk

yapılmış ince cetvellerle beş ayrı bölüme ayrılmıştır. Bu kurtçukların iç alanı sülyen ipliklerle çevrilmiştir.

Duâ cümlelerinin yazıldığı zer-ender-zer yapılmış alanlardan üç tanesi yeşil, iki tanesi kırmızı altın yapılmıştır.



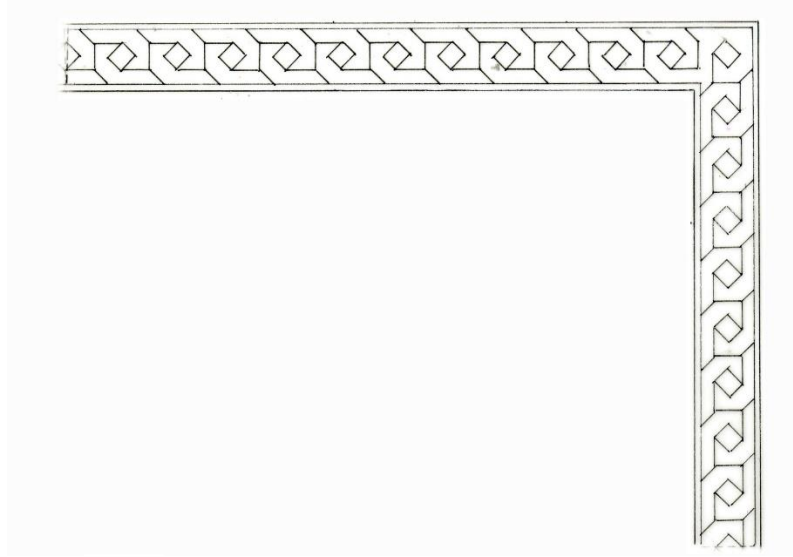
R. 44, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası Süre başı Tezhibi



Ç. 32, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası Süre başı Tezhibi

Sûre başı tezhibine benzeyen bu alanda (bkz. R. 44) duâ cümleleri sülyen dendanlarla ayrılmış alana üstübeç mürekkebiyle muhakkak yazı stiliyle yazılmıştır. Hattın etrafına is mürekkebi ile tahrir çekilmiştir. Yazının yazıldığı alanın zemini altın yapılmıştır. Bu alanda serbest çiçekler, yapraklar ve tırfillarla tezyîn edilmiştir.

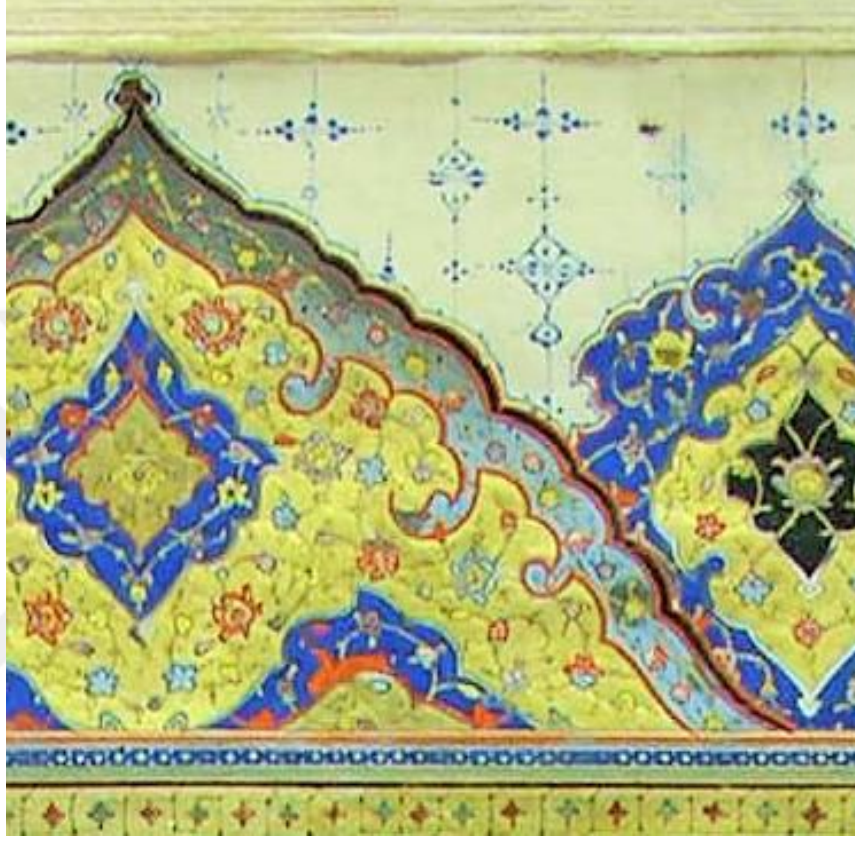
Yazının dışında kalan bölümde ise desen ½ simetri ile tasarlanmıştır. Her bölümde alana üç kapalı form yapılmıştır. Ortada kalan ve diğer kapalı alanlardan daha büyük beyzî formda çalışılmış kapalı alanın etrafı sülyen dendanlarla çevrilmiş olup, zemini altın yapılmıştır. Tam birleşme yerinde iç içe geçmiş küçük dörtgen alan siyah renge boyanmıştır. Köşelere yapılmış üçgen alan tepeliklerle nihayete erdirilmiş olup zemini bir bölümde açık mavi bir bölümde pembe boyanmıştır. Köşeye gelen küçük üçgen alan ise siyah yapılmıştır. Cetvele yapışık diğer kapalı alan da hurde rûmî tepelik ile bitirilmiştir. Köşedeki kapalı alan açık mavi ise bu kapalı alan pembe boyanmıştır. Diğer bölümde ise bu kapalı alanlar ters boyanmıştır. Zemin (bkz. Ç. 32) helezonların üzerine yerleştirilmiş çiçek, yaprak ve tırfillarla süslenmiştir.



Ç. 33, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası, Zencerek Bordürü

İç pervaz ile dış pervaz arasında Fazıl Ahmed Paşa 2 de olduğu gibi aynı anahtarlı zencerek yapılmıştır. Zencereğin zemini altın boyanmış, ortalarda olan kare alanlar bir

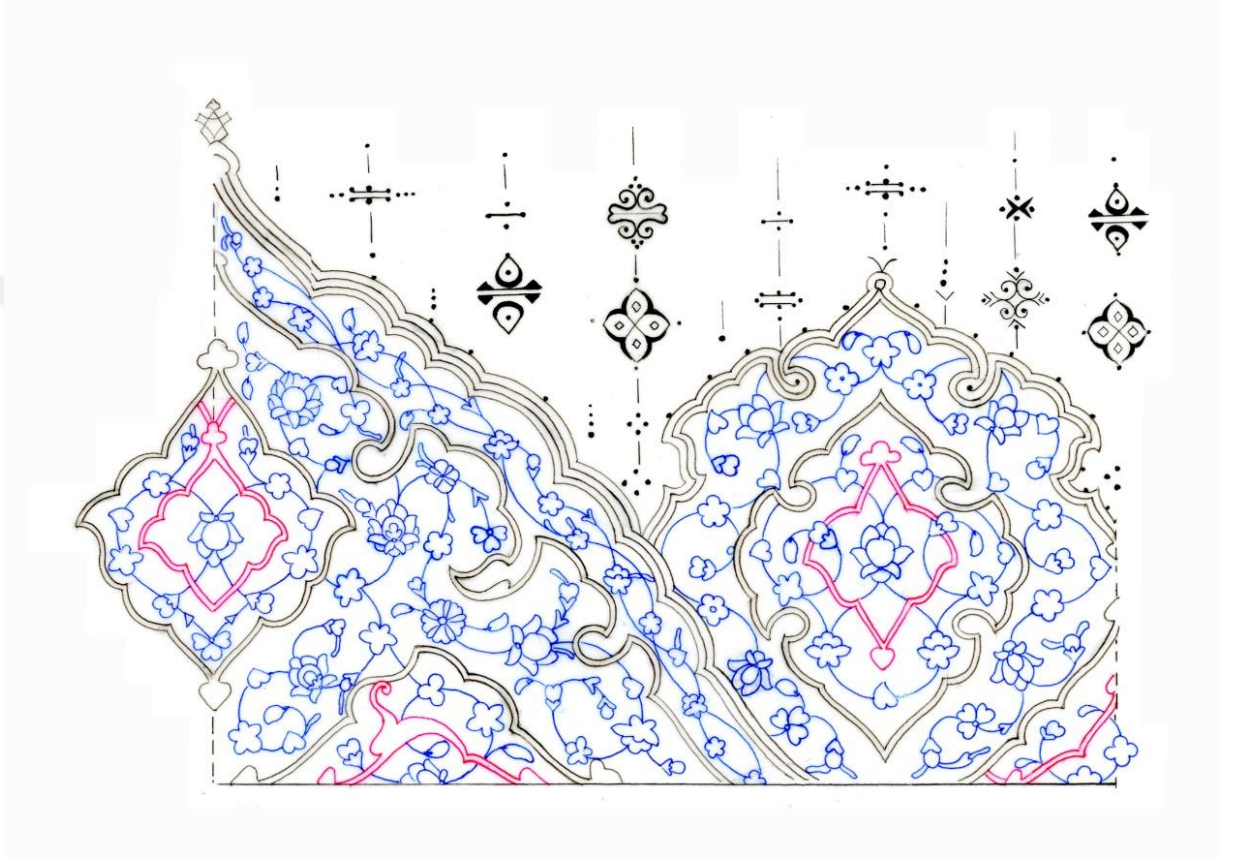
açık yeşil, bir sülyen olarak atlayarak boyanmıştır. Zencereğin iç pervaza bitişik olan kısmı açık yeşil iplik, sonrası siyah üzerine beyaz kurtçuk, onun içi de sülyen ipliklerle tamamlanmıştır. Dış pervaz tarafı ise yine açık yeşil ipliğe bitişik lacivert üzerine beyaz kurtçuk (+), onun da yanında sülyen iplik bulunmaktadır.



R. 45, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası, Dış Pervaz Tacı

Dış pervazın uzun kenarının ortasına üçgen şeklinde bir taç (bkz. R. 45) yapılmıştır. Taçın ortasında, zemini dendanlarla ayrılmış üç kapalı form yapılmıştır. Her kapalı alanın ortasında daha küçük bir kapalı alan daha yapılmıştır. Cetvele yapışık tepelik şeklinde yarım kapalı alanlar (bkz. Ç. 34) yapılarak lacivert renge boyanmıştır. Bu kapalı alanın içinde ayırma rûmî ile bir kapalı form daha vardır. Bu rûmîler sülyen boyanmış, ortada oluşturulan kapalı alanın zemini ise altın yapılmıştır. Üçgen kubbe kısmında kapalı alanların dışında kalan alan altın olarak boyanmıştır. Ortada dendanlarla ayrılmış kapalı alanın zemini de lacivert yapılmıştır.

Ortasında sülyen dendanlarla ayrılmış, zemini altın yapılmış daha küçük bir kapalı alan daha bulunmaktadır. Lacivert olan kapalı alanın çiçekleri küçük kapalı alanın etrafını çevreleyen dalın üzerine yerleştirilmiştir.

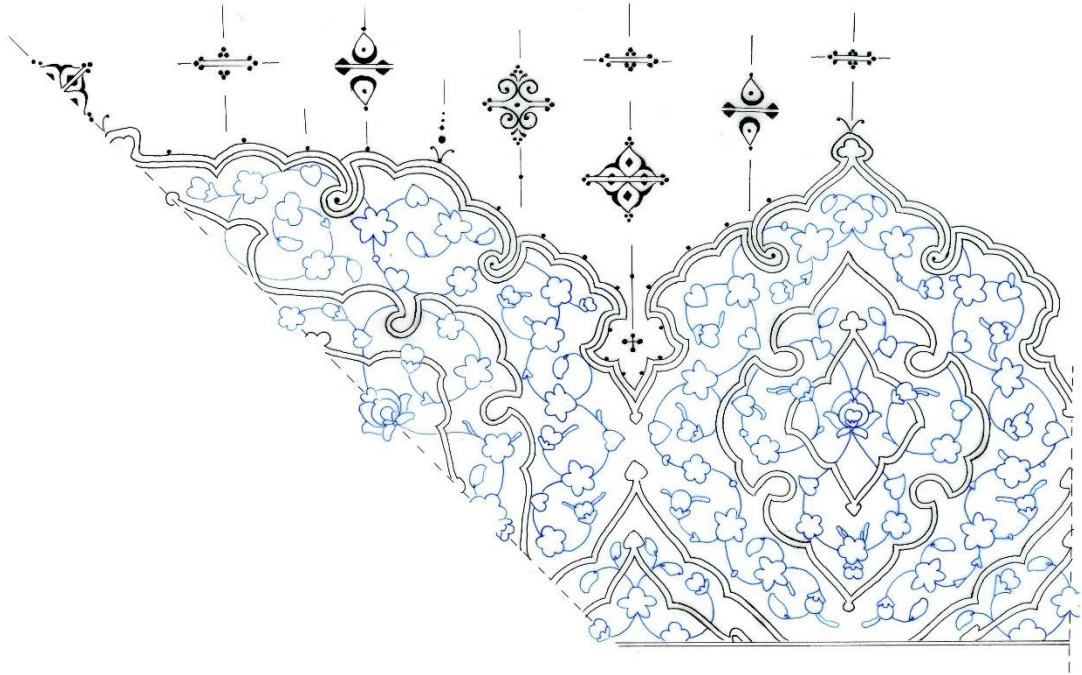


Ç. 34, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası, Dış Pervaz Tacı

Kubbenin altın kısmının zemini dendan ve rûmîlerden oluşan sülyen iplikle sınırlandırılmıştır. Tacın etrafını ince mavi renkte yapılmış bir alan daha çevrelemiştir. Zemin iki ipliği andıran dalların üzerine hatâyî grubu motifler konularak süslenmiştir. Bu mavi alan da önce sülyen, üzerine siyah onun da üzeri yine sülyen ipliklerle bitirilmiştir. Kenarsuyu tezhibi havalı lacivert iplik ve geometrik motiflerle yapılmış tığlarla sonlandırılmıştır. Tacın içindeki altın zemini olan alan ise helezonların üzerine yerleştirilmiş hatâyî grubu motiflerle süslenmiştir.



R. 46, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası, Dış Pervaz Köşe Dönüşü



Ç. 35, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası, Dış Pervaz Köşe Dönüşü

Dış pervazda ise lacivert zemin üzerinde etrafı dendanlarla çevrilmiş beyzî büyük altın kapalı formlar (bkz. R. 46) yapılmıştır. Beyzî kapalı formların etrafı bir sülyen, bir beyaz dendanlarla çevrilmiştir. Bu kapalı formların içinde daha küçük siyah bir kapalı form daha bulunmaktadır. Köşede bu kapalı formun bitiminde altından büyükçe bir tepelik bulunur. Cetvele yapışık üçgen, etrafı sülyen iplikle çevrili bir kapalı alan daha yapılmıştır. Bu kapalı alanın da içinde daha küçük, zemini siyah bir kapalı alan daha bulunmaktadır. Bu kapalı alanın etrafı beyaz iplikle sonlandırılmıştır. Cetvele bitişik kapalı alanlar biri pembe biri mavi olarak atlamalı boyanmıştır. Zeminin tamamı düzgün helezonların üzerine yerleştirilmiş hatâyî grubu motiflerle (bkz. Ç. 35) süslenmiştir. Tığlara gelince Mushaf-ı Şerif'in tamamında olduğu gibi noktalar, çizgiler ve yuvarlaklardan meydana gelen tığlar çalışılmıştır.

3.6. TEFE'ÜLNÂME SAYFALARI

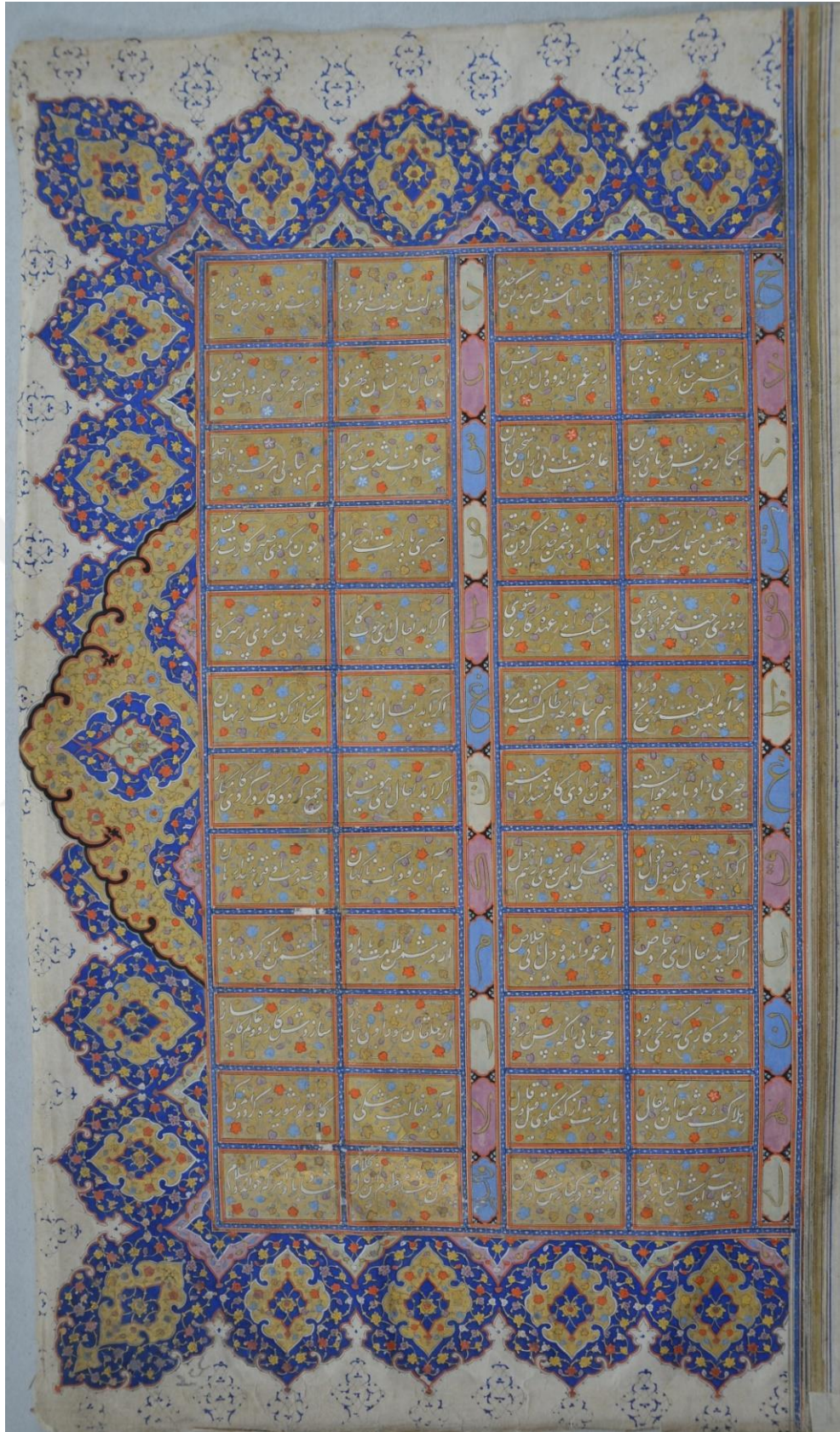
Aslında Kur'an-ı Kerim'lerde çok rastlanmayan tefe'ülnâme sayfaları Safevî Devri Mushaf'larının sonlarında sıkça görülmektedir. İncelenen Kur'an-ı Kerim'lerin ikisinin de sonunda farsça tefe'ülnâme sayfaları bulunmaktadır.

Tefe'ülnâmelerin başında, "Gaybı ancak Allah bilir." hükmü kaydedildiği gibi fal bakmak sûretiyle yapılacak işin olayları hayra yormadan (tefe'ül) ibaret olduğu özellikle vurgulanmıştır.¹⁶

Araştırmada incelenen iki Kur'an-ı Kerim'de de, sayfa boyuna ikiye bölünüp, alt alta arapça harfler sırasıyla yazılarak, her harfin karşısındaki iki dikdörtgen alana tefe'ülnâmedeki o harfin karşılığı yazılmıştır.

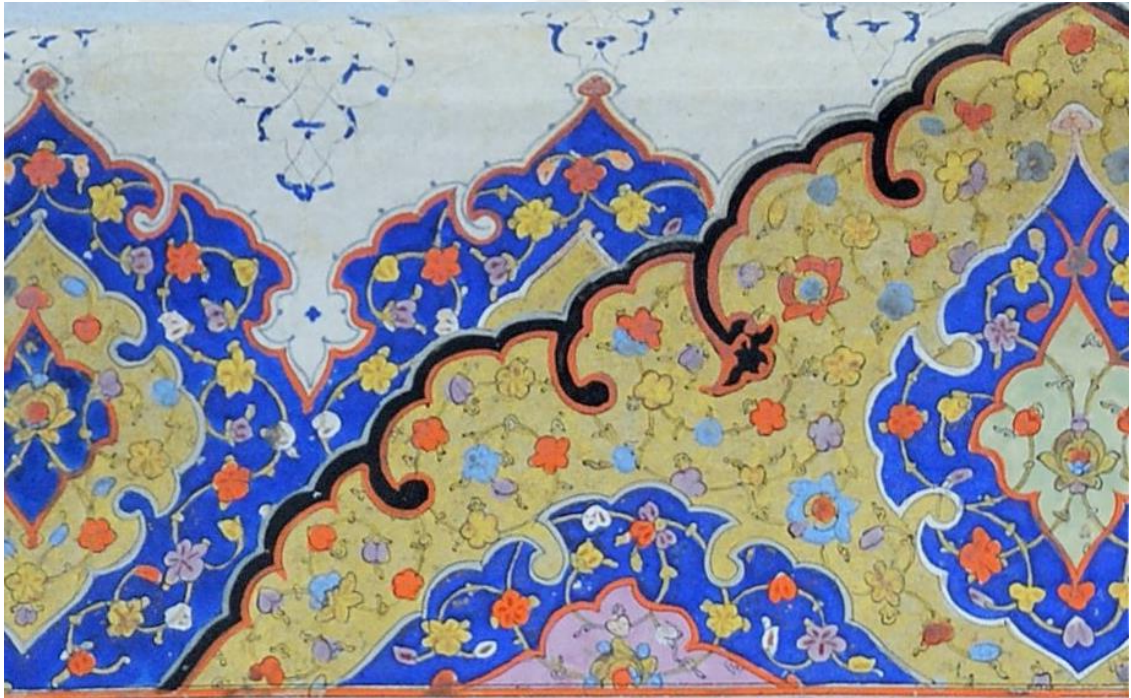
Sultan Ahmed I 14 koleksiyonuna kayıtlı Mushaf'ın tefe'ülnâmesinin başına, okuyan kişinin önce neler yapması gerektiği de yazılmıştır.

¹⁶ Mustafa Uzun, "Tefe'ülnâme", DiA, c. 12, İstanbul, TDV, 1995, s. 141

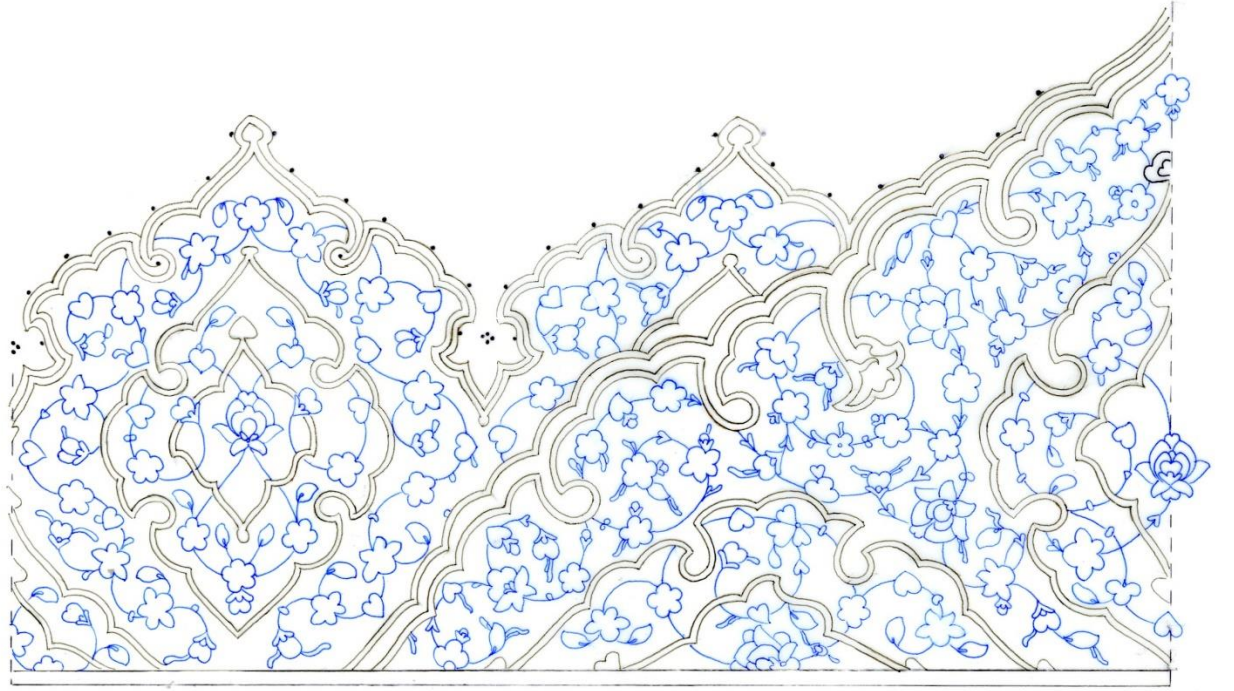


R. 47, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, tefe'ulnâme Sayfası

Tefe'ülnâme sayfası, tam sayfa (bkz. R. 47) tezyîn edilmiştir. Sayfa dikey olarak arasuyu yapılarak ikiye bölünmüştür. Arasuyu pembe, mavi ve krem rengi olmak üzere kubbeli paftalara ayrılmıştır. Paftaların kenarları sülyen iplikle bitirilmiştir. Kubbeli paftaların birbirine birleştiği yerlerde olan boşluklara siyah zemin üzerine beyaz renk ile üç nokta konmuştur. Sayfanın sağında yirmi dört küçük dikdörtgen, solunda da yirmi dört dikdörtgen olmak üzere tamamında kırk sekiz dikdörtgen alan vardır. Her dikdörtgenin etrafı lacivert zemin üzerine beyaz kurtçuklar yapılmış cetvellerle çevrilmiştir. Kurtçukların etrafında sülyen iplikler yapılmıştır. Dikdörtgenlerin içinin zemini altınla boyanmış olup yazı dışında kalan alanlar serbest hatâyî grubu motiflerle süslenmiştir. Bu altın zeminin üzerine üstübeç mürekkebi ile nesta'lik hatıyla, farsça olarak tefe'ülnâme yazılmıştır.



R. 48, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Tefe'ülnâme Sayfası, Dış Pervaz Tacı

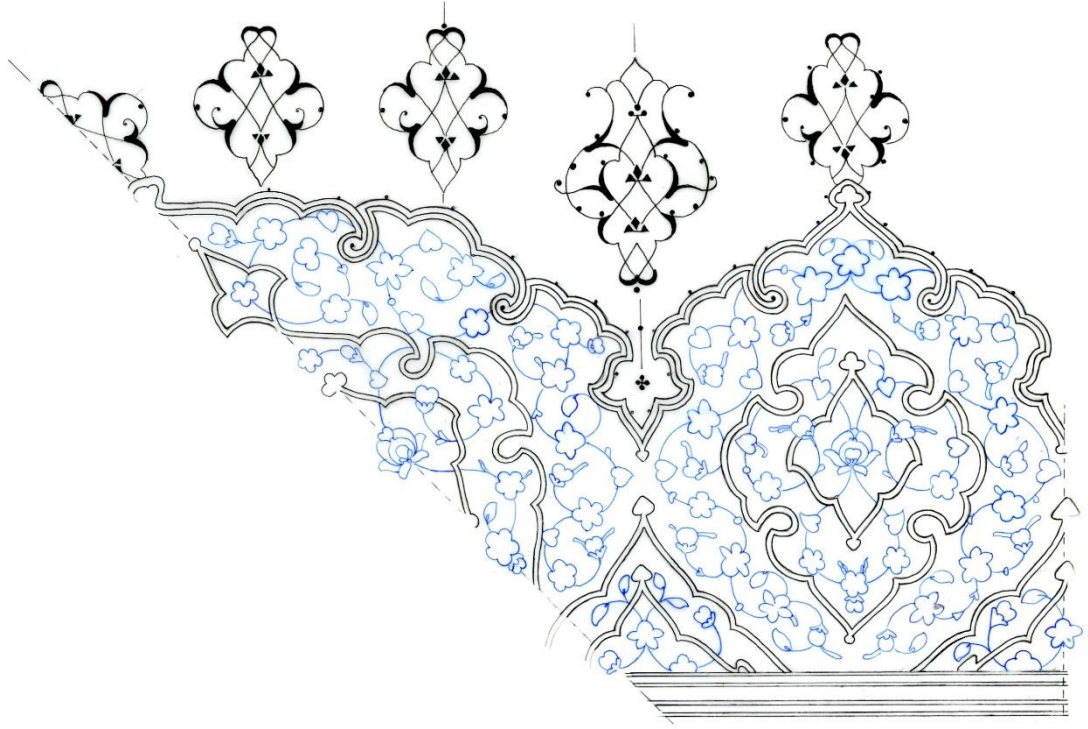


Ç. 36, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Tefe'ülnâme Sayfası, Dış Pervaz Tacı

Dış kenar pervazının uzun kenarının ortasına (bkz. R. 48)'de görüldüğü gibi taç (iklil) yapılmıştır. Zemini altına boyanmıştır. Taçın bittiği yer sülyen dendanlarla ve içe dönük hurde rûmî ile sınırlandırılmış olup arada siyah kalın iplikle dendanlar yapılmış onun da üzeri beyaz dendanlarla sonlandırılmıştır. Taçın ortasına gelen yerde beyzî büyük bir kapalı form yapılmıştır. Bu kapalı formların aynısı yarım olarak cetvele bitişik yapılmıştır. Büyük kapalı formların zemini laciverttir ve etrafı beyaz dendanlarla çevrilmiştir. Yarım olan kapalı formun da zemini laciverttir ve etrafına açık yeşil dendanlar yapılmıştır. Ortadaki büyük kapalı formun içinde bir küçük kapalı form daha vardır ve zemini açık yeşil renkte boyanmıştır. Bu küçük kapalı formun etrafı sülyen dendanlarla çevrilmiştir. Yarım kapalı formun içindeki küçük kapalı formun zemini pembe renk yapılmış olup etrafı sülyen dendanlarla çevrilmiştir. Taçın zemini kapalı formlar da dahil düzgün helezonlar üzerine yerleştirilmiş (bkz. Ç. 36) hatâyî grubu çiçeklerle bezenmiştir.

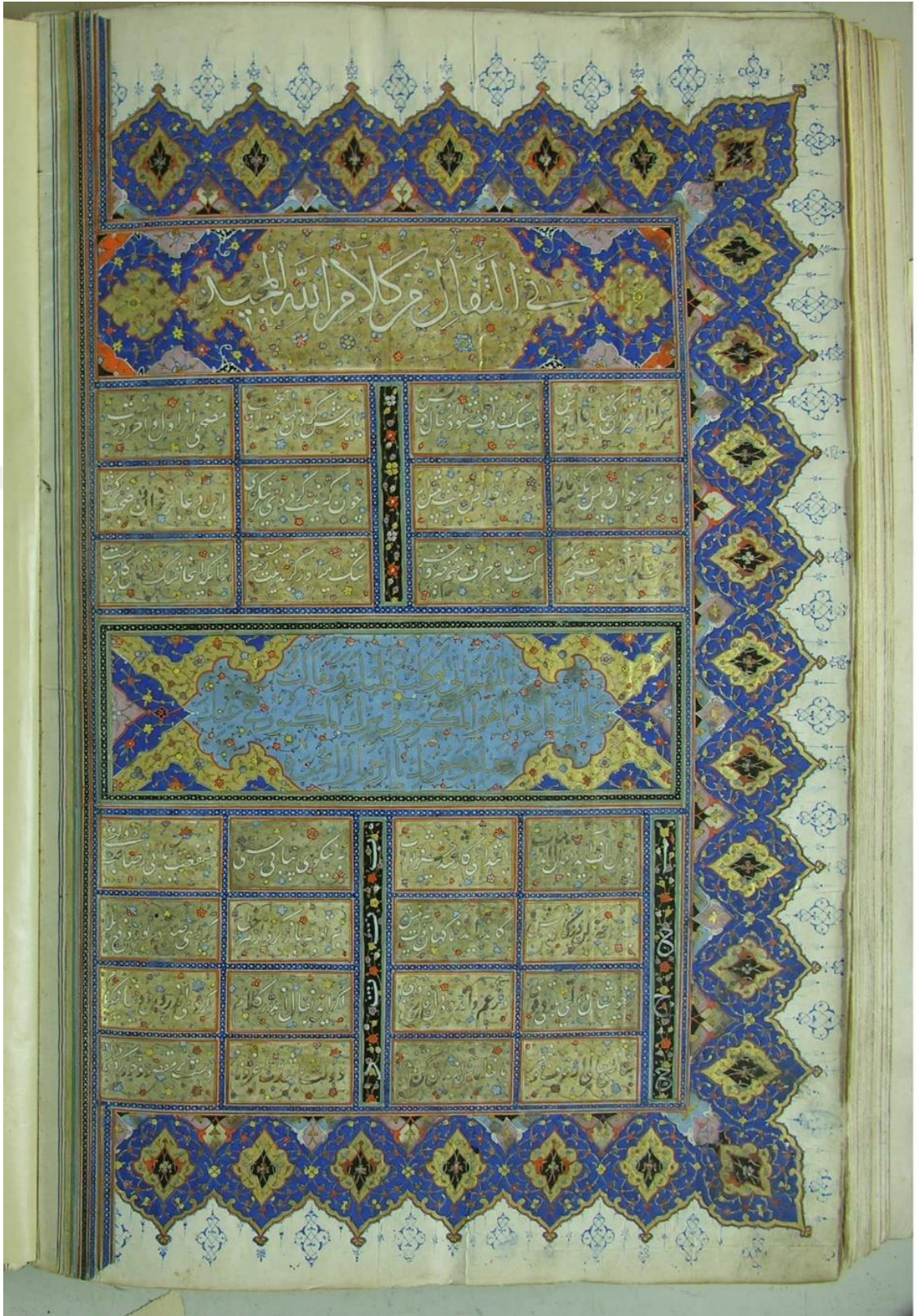


R. 49, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Tefe'ülnâme Sayfası, Dış Pervaz Köşe



Ç. 37, S.K., , Fazıl Ahmed Paşa 2, Tefe'ülnâme Sayfası, Dış Pervaz Köşe

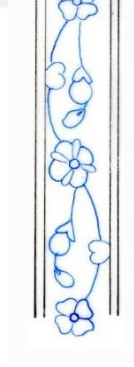
Dış kenar pervazı (bkz. R. 49)'nın zemini lacivert renk boyanmış, etrafı sülyen dendanlarla çevrilmiştir. Lacivert zeminin üzerinde altın beyzî formda kapalı alanlar yapılmış olup zemini altın boyanmıştır. Etrafi beyaz dendanlarla çevrilmiştir. Bu kapalı alanın ortasında daha küçük bir kapalı form daha vardır. Zemini lacivert renge boyanmış, etrafı sülyen dendanlarla kapatılmıştır. Altın kapalı formun köşelerde üzerine altın tepelik yapılmıştır. Cetvele yapışik üçgen kapalı formların zeminin biri pembe biri açık yeşil olmak üzere atlayarak yapılmıştır. Etrafi sülyen iplikle çevrilmiştir. İçinde biraz daha küçük bir kapalı form daha vardır. Onun zemini de lacivert yapılmış olup etrafı beyaz iplikle tamamlanmıştır. Zeminin tamamı kapalı formlar da dahil helezonların üzerinde (bkz. Ç. 37) hatâyî grubu çiçeklerle süslenmiştir. Tığlar rûmî formda biri büyük biri küçük olmak üzere iki çeşit olarak yapılmıştır.



R. 50, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası

Resim 50’de görülen, Sultan Ahmet I 14 koleksiyonuna kayıtlı Kur’an-ı Kerim’in tefe’ülnâme sayfası, dikdörtgen şeklinde, iki adet başlıklı tam sayfa müzeyyendir. Bu başlıklardan biri sayfanın başında, diğeri ortasında bulunmaktadır. Her iki başlığın altında sayfa tezhibli bordür ile dört eşit bölüme ayrılmıştır.

Yukarıdaki başlık tezhibinden ortadakine kadar olan alan ortada tezhipli bördür ile önce ikiye ayrılmıştır. İkiye ayrılan her bölüm altı eşit dikdörtgene bölünmüştür. Toplamda yukarıdaki bölümde on iki dikdörtgen bulunmaktadır. Ortadaki başlık tezhibinin altında da iki ayrı bölümde sekiz eşit dikdörtgen yapılmıştır. Bu alanda toplamda on altı dikdörtgen bulunmaktadır. Bu dört bölümde ki dikdörtgenler kendi içinde lacivert zemine beyaz kurtçuklarla çevrilmiştir. Toplamda bu bölümler otuz iki parçadan oluşmaktadır. Paftaların her birine altın zemin üzerine serbest çiçekler yapılmıştır. Lacivert kurtçukların her birinin etrafı sülyen ipliklerle çevrilmiştir. Her dikdörtgen zer-ender-zer olarak işlenmiş olup biri yeşil biri kırmızı altın olarak atlayarak yapılmıştır.

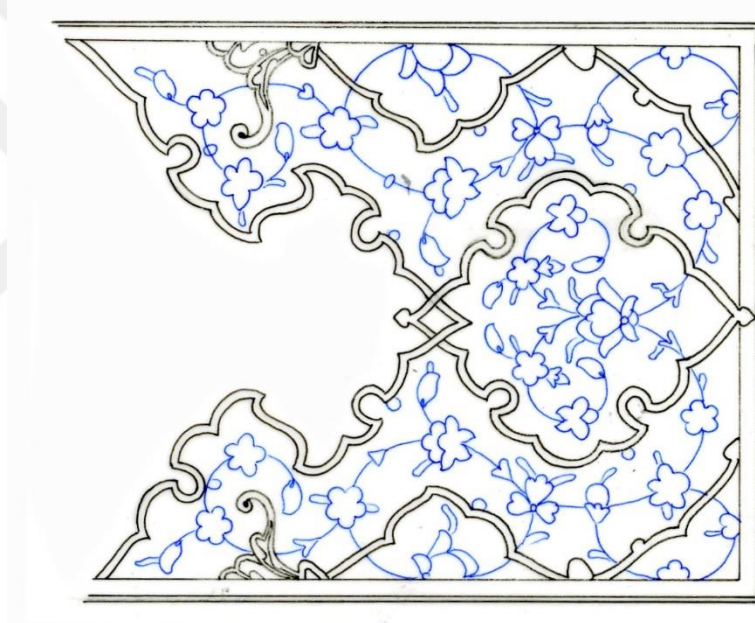


Ç. 38, S.K., Tefe’ülnâme Sayfası, Tezhibli Bordürü

Çizim 38’de gördüğünüz tezhipli bordür ile tezyînli sayfa dörde bölünmüştür. Siyah zemin üzerinde tek iplik yapıлып üzeri hatâyî grubu motiflerle bezenmiştir.



R. 51, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası, Sûre başı Tezhibi



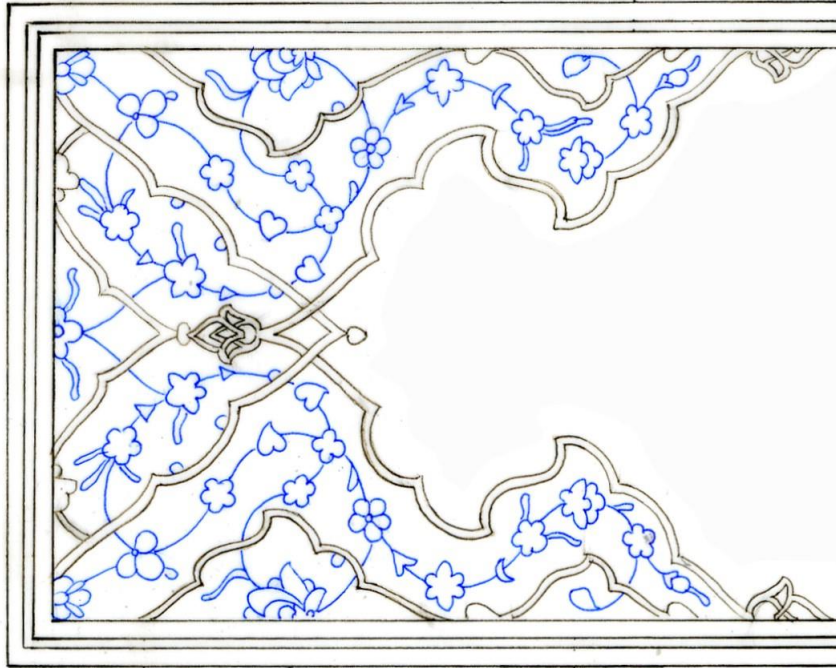
Ç. 39, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası, Sûre başı Tezhibi

Birinci başlık (bkz. R. 51) sülyen ve beyaz ipliklerin oluşturduğu kapalı alanların farklı renklerle zeminleri boyanarak paftalara ayrılmıştır. $\frac{1}{4}$ simetri kullanılarak yapılan desenin yazının bulunduğu alan sülyen dendanlarla sınırlandırılmıştır. Bu alanın zemini altın olup üzerine yazı üstübeç mürekkeple sülüs hatla yazılmıştır. Kısa kenarın ortasında (bkz. Ç. 39) beyzî kapalı form, sülyen dendanlarla bitirilmiştir. Kapalı formun zemini altın yapılmıştır. Uzun kenara bitişik beyaz dendanlı, zemini pembe renk yarım bir kapalı form daha vardır. Bu kapalı formun ucunda detaylı bir hurde

rûmî vardır. Tam köşelerde üçgen kapalı form yapılmıştır. Zemini sülyen renge boyanmış olup içinde küçük siyah bir kapalı alan daha vardır. Kapalı alanları dışında kalan zeminin tamamı lacivert renk yapılmıştır. Başlık tezhibinde yazı alanının dışında kalan zemin helezon üzerine hatâyî grubu çiçeklerle bezenmiştir.

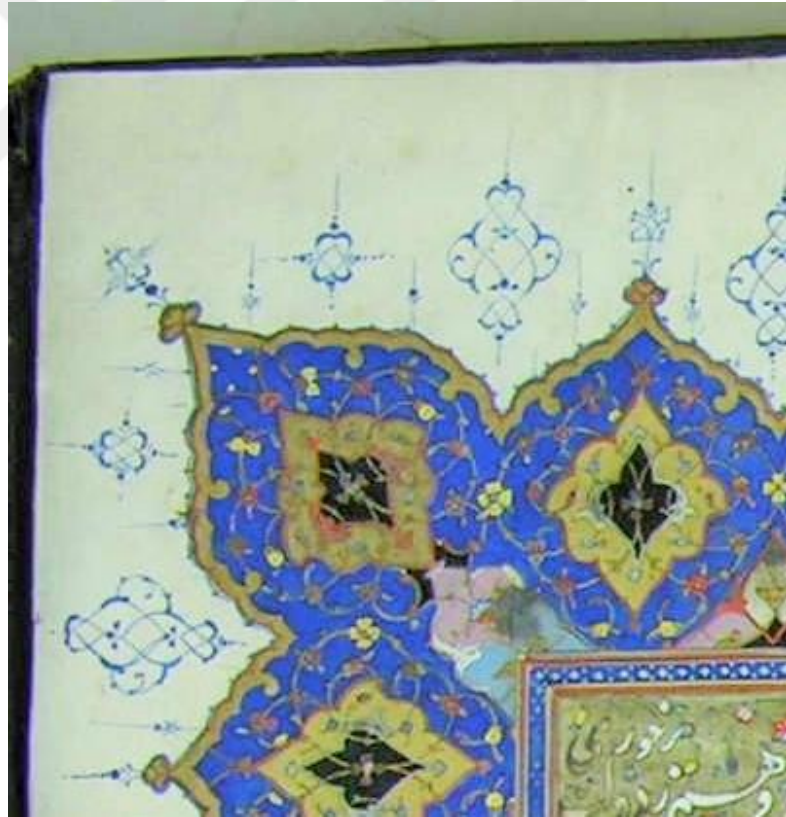


R. 52, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası, Süre başı Tezhibi

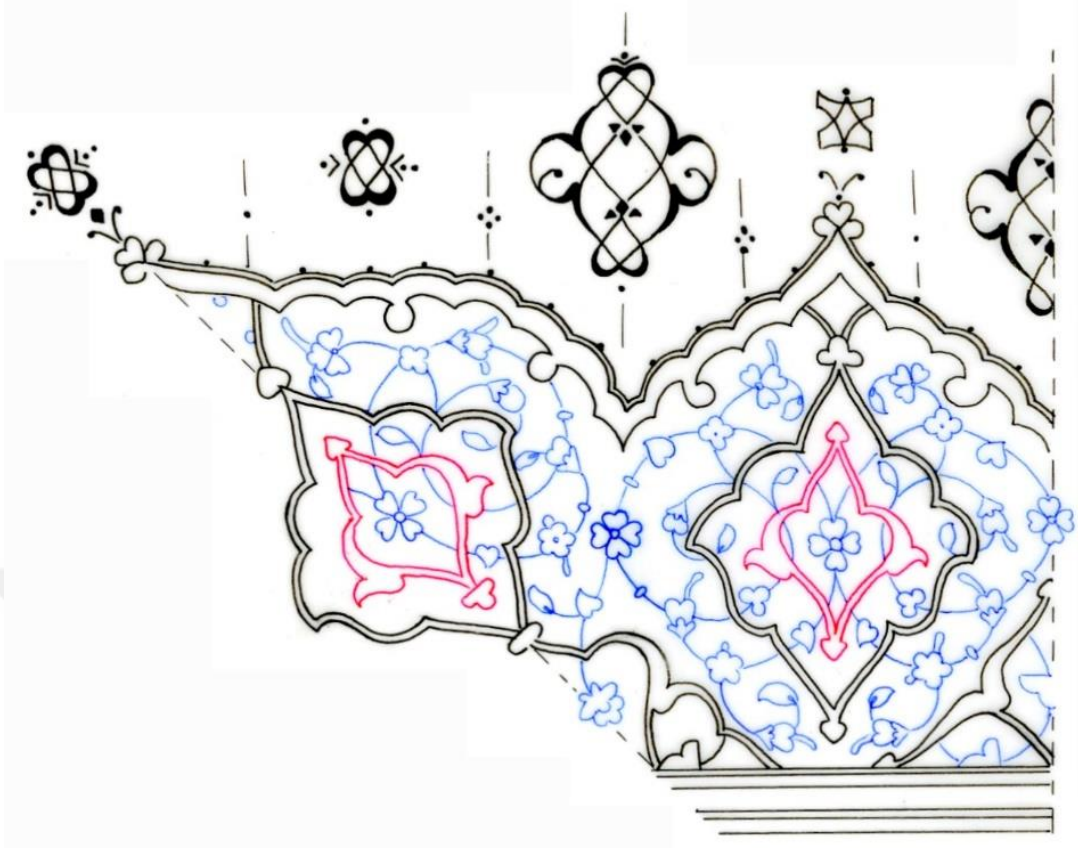


Ç. 40, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası, Süre başı Tezhibi

Bu Kur'an-ı Kerim'de ilk defa resim 52'de gördüğünüz gibi başlık zemininde yazının yazıldığı alan açık mavi renge boyanmıştır. Üzerine altınla ve sülüs hattıyla duâ ayetleri yazılmıştır. Etrafi sülyen dendanlarla çevrilmiştir. Kısa kenara bitişik üçgen kapalı bir alan yapılmış olup zemini lacivert renk boyanmıştır. Etrafi beyaz iplikle tamamlanmıştır. Bu kapalı alanın içinde ona paralel daha küçük bir kapalı form daha bulunmaktadır. Zemini pembe renk yapılmıştır. Yazı alanını çevreleyen sülyen dendanlar hurde tepelikle küçük kapalı form ile birleşip bu kapalı alanında etrafında devam eder. Uzun kenara bitişik biri büyük biri küçük olmak üzere ikişer kapalı form bulunmaktadır. Bu kapalı alanlar da lacivert renk olup etrafi açık yeşil dendanlarla bitirilmiştir. Geri kalan zeminin tamamı altın yapılmıştır. Zemin üzerine (bkz. Ç. 40) hatâyî grubu çiçekler esler üzerine yerleştirilmiştir.



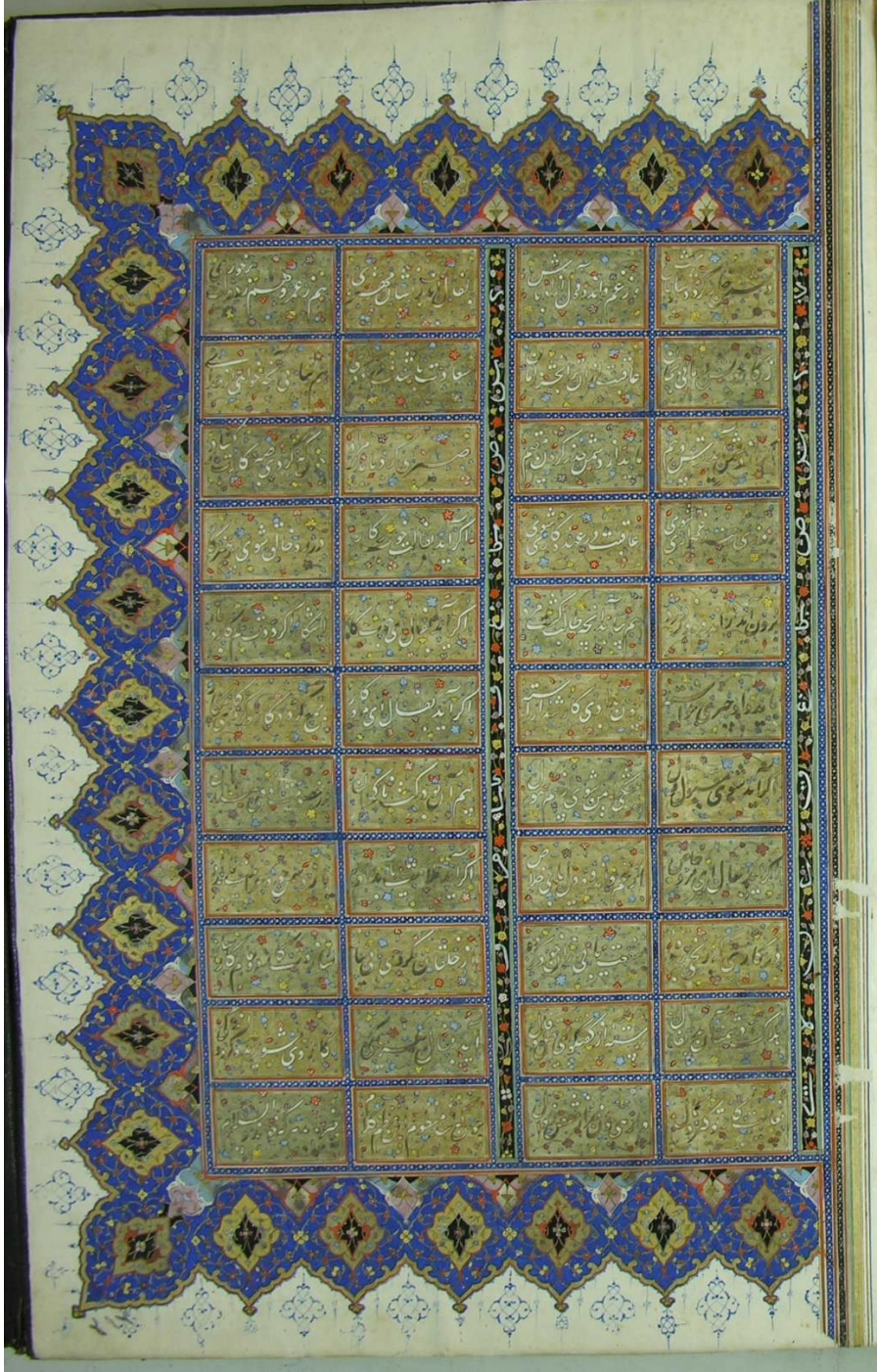
R. 53, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası, Dış Pervaz Köşe Dönüşü



Ç. 41, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası, Dış Pervaz Köşe Dönüşü

Dış pervaz tezhibi (bkz. R. 53)'de lacivert zemin üzerine ayırma basit rûmî ve dendanlardan oluşan kapalı formlar ile paftalara ayrılmıştır. Tezhip dilimli dendanlarla sınırlandırılmıştır. Her dilimin ortasına gelecek şekilde sülyen dendanlarla, altın zeminli kapalı formlar oluşturulmuştur. Bu kapalı formların içinde ayırma rûmî ile daha küçük siyah zeminli bir kapalı form daha yapılmıştır. Bu ayırma rûmîlerin biri beyaz biri sülyen renk olarak boyanmıştır. Cetvele yapışık üçgen görünümlü, ayırma rûmî ile yapılmış bir kapalı form daha bulunmaktadır. Bu kapalı formunda rûmîleri aynı şekilde biri sülyen biri beyaz olmak üzere atlayarak yapılmıştır. Kapalı formun içinde altın renkli tepeliklerle küçük bir kapalı alan daha oluşturulmuştur. Sülyen olan rûmîlerin kapalı formu altın olarak boyanmış, içindeki kapalı form siyah yapılmıştır. Beyaz boyanmış rûmîlerle yapılmış kapalı alanlar üç ayrı renk boyanmıştır. Ortasındaki küçük alan aynı sülyen renkteki rûmî gibi tepelikleri altın yapıp zemini siyah boyanmıştır. Beyaz renk ayırma rûmîlerin zeminlerinin ortası pembe, altı ise

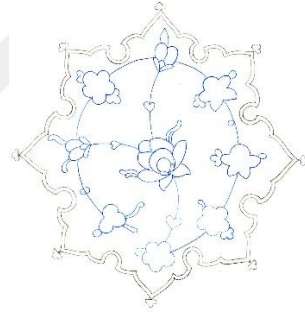
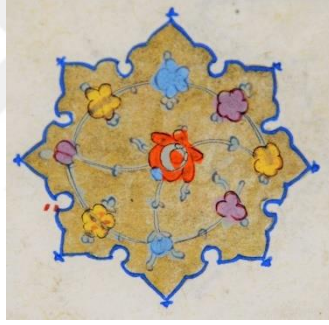
mavi renkte boyanmıştır. Köşeye denk gelen ayırma rûmî beyazdır ve burada biraz farklı olarak yapılmıştır. Kapalı alanın içindeki küçük kapalı alan köşelerde yapılmamış, yine diğer ayırma beyaz rûmîlerde olduğu gibi ortası pembe altı mavi renkte boyanmıştır.



R. 54, S.K., Sultan Ahmed I 14, Tefe'ülnâme Sayfası

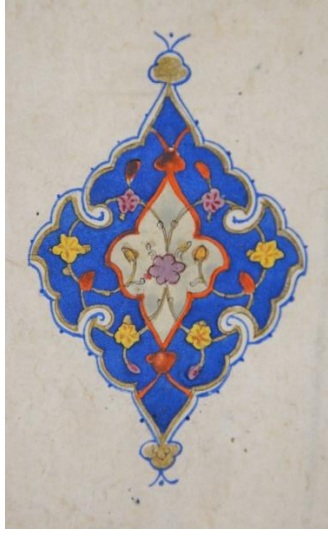
Tefe'ülnâmenin devam eden bu sayfası da tam sayfa tezyîn edilmiştir. Dış pervazda yapılmış olan tezyînat karşılıklı iki sayfada aynıdır. İçi ise, karşı sayfada da gördüğümüz tezhibli bordür ile ikiye ayrılmıştır. Her bir yarısı lacivert ince cetvel üzerine beyaz kurtçuklarla yirmi iki eşit dikdörtgene bölünmüştür. Bu dikdörtgenler sayfanın tamamında kırkdört adettir. Lacivert zeminli kurtçukların etrafı da sülyen ipliklerle çevirilmiştir. Dikdörtgen zeminler, bir yeşil bir kırmızı altın olarak boyanmış, üzerine üstübeç mürekkep kullanılarak nesta'lik hattıyla yazı yazılmıştır. Hattan geri kalan zemin serbest hatâyî grubu çiçeklerle tezyîn edilmiştir.

3.7. MUSHAF GÜLLERİ

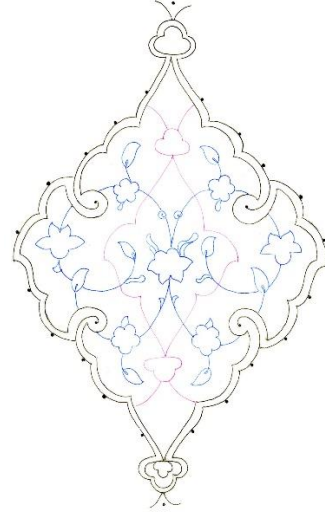


R. 55, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Mushaf Güllü Ç. 42, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Mushaf Güllü

Fazıl Ahmed Paşa 2 (bkz. R. 55) koleksiyonundaki Kur'an-ı Kerm'de iki çeşit mushaf gülü kullanılmıştır. Yuvarlak olan gülün zemini altın boyanmış olup içine helezon üzerinde hatâyî grubu renkli çiçekler yapılmıştır. Etrafı lacivert tepelikli ipliklerle çevrilmiştir.



R. 56, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Mushaf Gülü



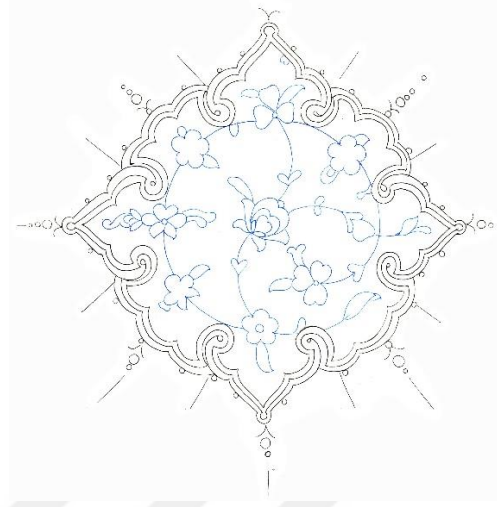
Ç. 43, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Mushaf Gülü

İkinci gül ise (bkz. R. 56) beyzî formda, lacivert zemin renginde yapılmıştır. Ortasında sülyen iplikte çevrilmiş, altında ve üstünde tepelik olan bir kapalı form bulunur. Kapalı formun zemin rengi açık yeşildir. $\frac{1}{2}$ simetri kullanılarak çizilmiş desen (bkz. Ç. 43) helezonlar üzerine yerleştirilmiş hatâyî grubu çiçeklerle tamamlanmıştır. Lacivert zeminin etrafı altın iplikte çevrilmiştir. Altın ipligin altında ve üzerinde tepelik yapılmış olup, onun da üzerinde havalı bırakılarak lacivert iplik ve üzerinde noktalar yapılmıştır.

Sultan Ahmet I 14 koleksiyonuna kayıtlı Kur'an-ı Kerim'de üç çeşit gül kullanılmıştır. Bu güllerin secde mi, hizip mi yosa cüz gülü olarak mı yapıldığı belirtilmemiştir. Cüz, secde ve hizip yeri geldiğinde sayfanın kenarına, cetvelin yanına yazı ile bu durum belirtilmiştir.



R. 57, S.K., Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü

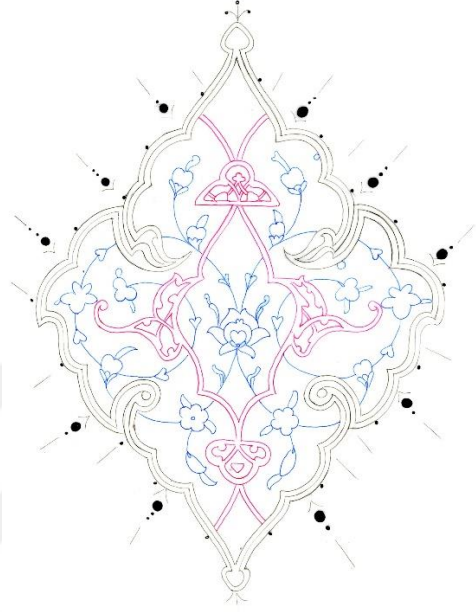


Ç. 44, S.K., Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü

Yuvarlak olan gülün (bkz. R. 57) zemini altın olup kenarları sülyen ipliklerle çevrilmiştir. İpliklerin sağı, solu, üzeri ve altında tepelik olarak, diğer kısımları dendan şeklinde dilimlenmiştir. Dışında sülyen ipliğe yapışık siyah renk ile çerçeve yapılmıştır. En dışında ise havalı, lacivert iplik ve üzerinde noktalar, minik tığlarla bitirilmiştir. İçi serbest tasarım (bkz. Ç. 44) helezon üzerinde hatâyî grubu renkli çiçeklerle süslenmiştir.



R. 58, Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü

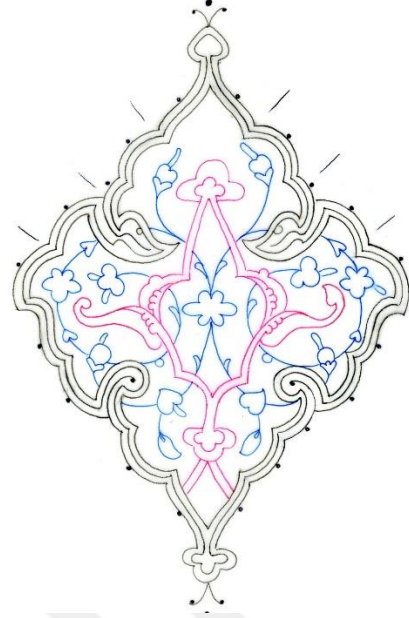
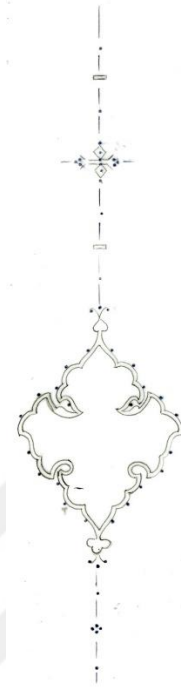


Ç. 45, S.K., Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü

Beyzî formda birbirine çok benzeyen iki çeşit gül kullanılmıştır. Aralarındaki tek fark ortada kullanılan ayırma rûmî birinde basit rûmî diğesinde hurde rûmî olarak kullanılmasıdır. Hurde rûmî kullanılan güller (bkz. R. 58) tezyînli sayfalara yapılmıştır. Lacivert zemin üzerine hurde ayırma rûmî ile kapalı form oluşturulmuş olup, kapalı formun zemini altın ile boyanmıştır.hurde rûmîler beyaz renkte hurdelenmiştir. Rûmînin zemini siyah yapılmıştır. Desen ½ simetri ile tasarlanmıştır. Düzgün helezonlar üzerine hatâyî grubu motifler renkli olarak (bkz. Ç. 45) işlenmiştir. Gülün etrafı sülyen iplikle çevrilmiştir. İpliğin altında ve üstünde küçük tepelikler bulunmaktadır. Sülyen ipliğin üzerinde havalı bırakılarak bir de lacivert iplik yapılmıştır. Bu ipliğin etrafında noktalardan, çizgilerden oluşan küçük tığlar bulunmaktadır.

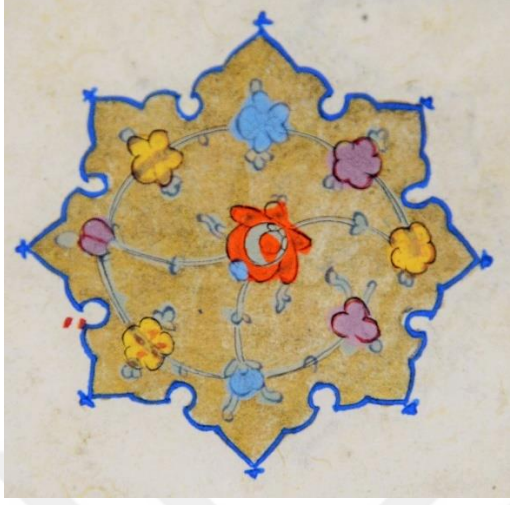


R. 59, Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü



Ç. 46, S.K., Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü

Aynı Kur'an-ı Kerim'in tezhib yapılmamış sayfalarında ise daha sade olan ama birbirine çok benzeyen, beyzî formda ki resim 59'da görülen gül uygulanmıştır. Yine diğerinde görüldüğü gibi zemini lacivert renktir ve ortasında ayırma basit rûmî ile kapalı form yapıp, kapalı formun zemini altınla boyanmıştır. Rûmîler beyaz renk yapılmıştır. Desen (bkz. Ç. 46)'da görüldüğü gibi düzgün helezonların üzerine yerleştirilmiş hatâyî grubu motiflerle tamamlanmıştır. Beyzî formun etrafı sülyen dendanlarla çevrilmiştir. Sülyen ipliğın üzerinde havalı olarak lacivert bir iplik daha bulunmaktadır. Lacivert ipliğın üzerine noktalar ve çizgiler konulmuştur. Gülün altında ve üstünde noktalar, çizgiler ve karelerden oluşan ince, zarif birer tığ yapılmıştır.



R. 60, S.K., Fazil Ahmed Paşa 2, Mushaf Gülü



R. 61, S.K., Sultan Ahmed I 14, Mushaf Gülü

Resim 60 ve 61’de gördüğünüz güller, iki ayrı Kur’an-ı Kerim’in gülleridir. Şekil olarak birbirine çok benzemekle beraber sağdaki Sultan Ahmet I 14 de ki güllerin etrafındaki dendanlar hem biraz farklıdır, hem de dendanların üzerinde küçük tığlar yapılmıştır. Gülün etrafındaki iplik renkleri ve sayıları açısından da farklıdır. Fakat her iki gülün zemininin tamamı altın yapılmıştır. Helezonun şekli ve çiçeklerin yerleri de çok benzemektedir.



Ç. 47, S.K., Durak Çizimi

Her iki Mushaf’ın tamamında altın zemin üzerine şeshane duraklar (bkz. Ç. 47) kullanılmıştır.



R. 62, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2



R. 63, S.K., Sultan Ahmed I 14



R. 64, S.K., Sultan Ahmed I 14

Resim 63 ile 64’de görülen iki gül Sultan Ahmet I 14 de kayıtlı Kur’an-ı Kerim’in sayfa kenarlarında kullanılan güllerdir. Soldaki resim 62 ise Fazıl Ahmed Paşa 2 de kayıtlı Kur’an-ı Kerim’in sayfa kenarında kullanılmıştır. Görüldüğü gibi birbirlerine çok benzemektedirler. Güllerin beyzî formu birbirlerinin aynısıdır. Aralarındaki tek fark Sultan Ahmet I’de ki güllerin etrafında sülyen iplik ve küçük tığlarıdır. Helezonların şekli de birbirine çok benzemekle beraber Fazıl Ahmed Paşa’da rûmî kullanılmamıştır. Ortadaki kapalı form Sultan Ahmet I 14’ün iki gülünden farklı yapılmıştır. Zeminde kullanılan lacivert renkte farklılık göstermektedir.

3.8. SÛRE BAŞI TEZHİBİ

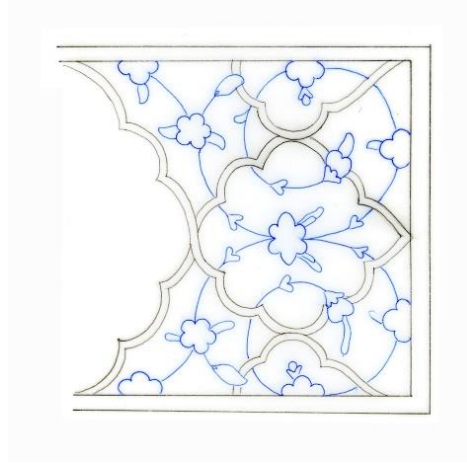
Fazıl Ahmed Paşa 2 envanterine kayıtlı Kur'an-ı Kerim'de dört çeşit sûre başı tezhibi kullanılmıştır. Sûre başlarının desenleri aynı olup kapalı alanlarda, zemin renklerinde veya desende kullanılan motiflerde farklı renkler uygulanmıştır.

3.8.1. Fazıl Ahmed Paşa 2 Sûre Başı Tezhibi:

3.8.1.1. Birinci grup sûre başı tezhibi;



R. 65, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Birinci Grup Sûre Başı Tezhibi



Ç. 48, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Birinci Grup Sûre Başı Tezhibi

Sûrebaşı tezhibinin deseni $\frac{1}{2}$ simetri (bkz. Ç. 48) kullanılarak hazırlanmıştır. Kitâbeyi sınırlayan sülyen iplik, dandanlar yapılarak damla şeklinde bir tam bir de yarım paftanın etrafını çevirmiştir.

Kitâbe alanı (bkz. R. 65) ve diğerk paftalar zer-ender-zer olarak işlenmiştir. Kitâbenin yazı dışında kalan alanı, serbest dalların üzerinde hatâyî grubu motifler yapılarak süslenmiştir. Paftaların içinde bulunan alan ise paftaların içi de dahil olmak üzere helezonların üzerine yerleştirilmiş hatâyî grubu motiflerle tezyîn edilmiştir. Yazı alanı ve paftaların dışında kalan zemin lacivert renk olarak boyanmıştır. Sûrenin ismi üstübeç mürekkebi ile rıka' hattı yazılmış olup yazının etrafı is mürekkebi ile tahrir yapılmıştır.

Bu sûre başı tezhibinde ortadaki damla şeklinde olan kapalı form altın, yanlarındaki yarım kapalı formlar krem, zemini lacivert renk olarak otuz sekiz defa yapılmıştır.

Ortadaki kapalı form altın, iki kenardaki yarım kapalı formlar pembe, zemin lacivert renk olarak sûre başı iki defa yapılmıştır.

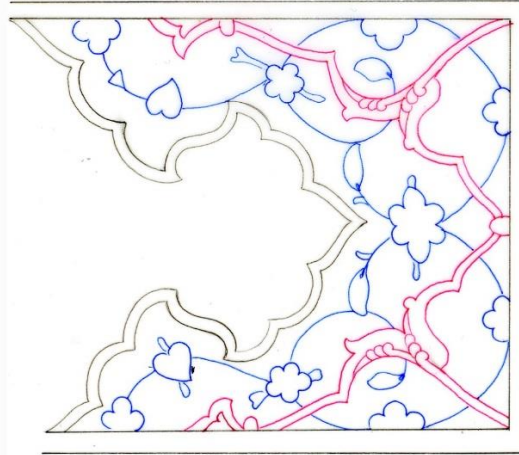
Ortadaki kapalı form altın, yanlardaki yarım kapalı formlar krem, zemin yağ yeşili olarak iki defa yapılmıştır.

Ortadaki kapalı form krem, yanlardaki yarım kapalı formlar altın, zemin yağ yeşili olarak bir defa yapılmıştır.

3.8.1.2. İkinci grup sûre başı tezhibi;



R. 66, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, İkinci Grup Sûre Başı Tezhibi



Ç. 49, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, İkinci Grup Sûrebaş Tezhibi

Sûrebaş tezhbinin deseni $\frac{1}{2}$ simetri (bkz. Ç. 49) kullanılarak hazırlanmıştır. Kitâbeyi (bkz. R. 66) sınırlayan sülyen iplik dandanlar yapılarak sağda ve solda tepelik şeklinde ki bir alanın da etrafını çevirerek bitirilmiştir. Desen ayırma rûmîlerle kapalı formlar yapılarak paftalara ayrılmıştır. Yazı alanı serbest diğer alan ise düzgün helezonları üzerinde yerleştirilmiş hatâyî grubu motiflerle tezyîn edilmiştir. Kitâbenin zemini zer-ender-zer olarak işlenmiştir. Desen, aynı fakat kapalı formlar ve kullanılan motiflerin renklerinde farklılık yapılarak defalarca kullanılmıştır.

Ayırma rûmîler sülyen, kapalı form altın, zemin lacivert renk olarak yirmi dokuz defa yapılmıştır. Ayırma rûmîler beyaz, kapalı form altın, zemin lacivert renk olarak sekiz defa yapılmıştır.

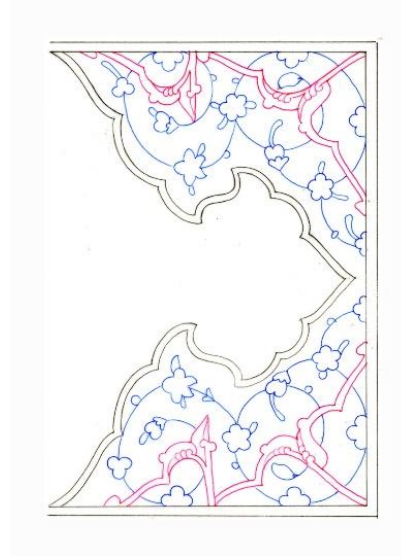
Ayırma rûmîler küf yeşili, kapalı form altın, zemin lacivert renk olarak on defa yapılmıştır.

Ayırma rûmîler beyaz, kapalı form altın, zemin yağ yeşili renk olarak iki defa yapılmıştır.

3.8.1.3. Üçüncü grup sûre başı tezhibi;



R. 67, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Üçüncü Grup Sûre Başı Tezhibi



Ç. 50, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Üçüncü Grup Sûre Başı Tezhibi

Desen (bkz. Ç. 50) oldukça kalın, üç satır olarak yapılmıştır. Sûrebaşı tezhibinin deseni ½ simetri kullanılarak hazırlanmıştır. Kitâbeyi (bkz. R. 67) sınırlayan sülyen iplik dandanlar yapılarak sağda ve solda tepelik şeklinde ki bir alanın da etrafını çevirerek bitirilmiştir. Desen ayırma rûmîlerle kapalı formlar yapılarak paftalara ayrılmıştır. Rûmînin uzun kenara dayanmış ucunda ortabağ büyük bir tepelik yapılmıştır. Rûmîler açık yeşil renk boyanmıştır. Yazı alanı serbest diğer alan ise düzgün helezonları üzerinde yerleştirilmiş hatâyî grubu motiflerle tezyîn edilmiştir. Kapalı formların içi altın ve dalla ayrılmış küçük bir alan lacivert olarak boyanmış, geri kalan zemin ise lacivert yapılmıştır. Kitâbenin zemini zer-ender-zer olarak işlenmiştir.

Bu Sûre başı bütün mushafta iki defa kullanılmıştır. Birinde rûmîler küf yeşili diğerinde ayırma rûmîler sülyen renkte boyanmıştır.

3.8.1.5. Dördüncü grup sûre başı tezhibi;



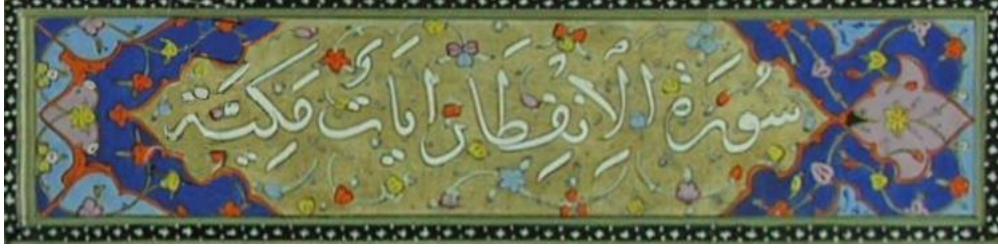
R. 68, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Dördüncü Grup Sûre Başı Tezhibi

Bir de mushafın genelinde (bkz. R. 68) zemini zer-ender-zer yapılmış, üzerine üstübeç mürekkebiyle rıka' hattı ile sûrenin adı yazılmış sûre başı tezhibi kullanılmıştır. Yazının etrafı is mürekkebi ile tahrirlenmiştir. Yazıdan geri kalan kısımlar serbest olarak hatâyî grubu motiflerle bezenmiştir.

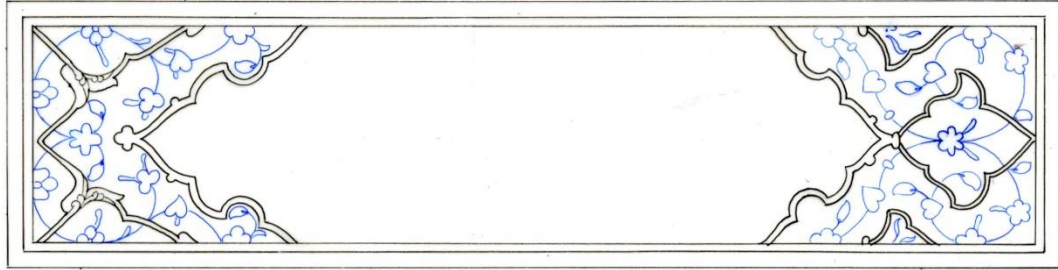
Bu şekilde on sekiz defa sûre başı yapılmıştır.

3.8.2. Sultan Ahmed I 14 Sûre Başı Tezhibi:

3.8.2.1. Birinci grup sûre başı tezhibi;



R. 69, S.K., Sultan Ahmed I 14, Birinci Grup Sûre Başı Tezhibi



Ç. 51, S.K., Sultan Ahmed I 14, Birinci Grup Sûre Başı Tezhibi

Sultan Ahmed I 14 envanterine kayıtlı olan (bkz. R. 58) sûre başının sağ ve solu farklı tezyîn edilmiştir. Nakkaşın bu sûre başında, yazı alanının sağında ve solunda aynı ölçüde yer kalmadığı için böyle bir tezyînat yaptığı düşünülebilir. Sûre başı simetrik olmadığı için tamamı çizilmiştir. Desnin sağ ve solu ½ simetrik çizilmiştir. Sağ tarafında kitâbe alanının ucunda salbek tarzında tepelik görüntüsünde pafta yapıp içi pembe boyanmıştır. Tepelik formunun içinde yazı alanının tepelikle birleştiği yerde, dallarla ayrılan küçük bir alan siyah yapılmıştır. Kapalı formdan geriye kalan boşluğa cetvele dayalı, yarım tepelik formunda küçük kapalı alan yapılmıştır. Zemin mavi renk boyanmıştır. Bu küçük kapalı alanın içi siyah renkte negatif uygulanmıştır. Kısa kenarda dallardan oluşan, cetvele yakın kapalı alanda da zemin mavi renkte boyanmıştır. Geriye kalan zemin lacivert yapılmıştır. Helezon üzerine hatâyî grubu çiçeklerle tezyîn edilmiştir. Bir defa uygulanmıştır.

Yazının yazıldığı zemin zer-ender-zer yapılmış olup içi serbest hatâyî grubu motiflerle tezyîn edilmiştir. Etrafı sülyen dendanlarla sınırlandırılmıştır.

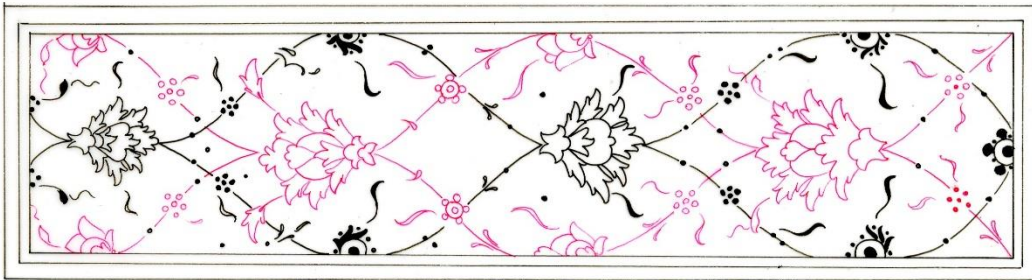
Sûre başı tezhibinin sol tarafında ayırma rûmî kullanılarak kapalı form kullanılmıştır. Rûmîler sülyen renk yapılmıştır. Kapalı formun içinde dallardan ayrılan küçük bir bölüm lacivert renge, geriye kalan zemin ise mavi renge boyanmıştır. Kısa kenarın ortasına gelen yerde dallar ve rûmîlerin arasında ayrılan kalp şeklindeki paftanın içinde pembe renkte boyanmıştır. Geriye kalan zemin lacivert renk yapılmıştır. Bu tarafta da alan helezonların üzerinde hatâyî grubu motifler yapılarak doldurulmuştur.

Mushafın tamamında bir defa uygulanmıştır.

3.8.2.2 İkinci grup sûrebaşı tezhibi;



R. 70, S.K., Sultan Ahmed I 14, İkinci Grup Sûrebaşı Tezhibi



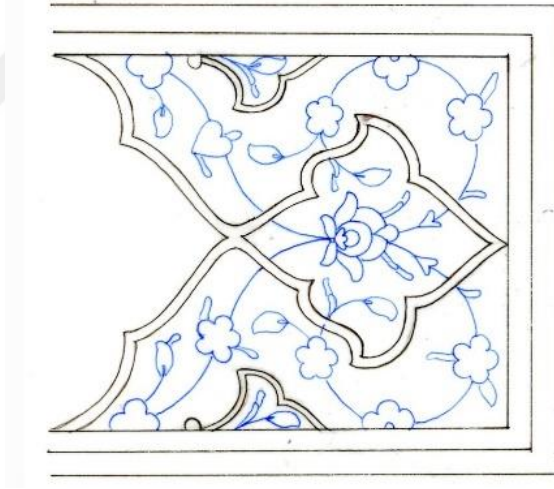
Ç. 52, S.K., Sultan Ahmed I 14, İkinci Grup Sûrebaşı Tezhibi

Sayfanın sonunda yapılmış bu tezyînat (bkz. R. 70) diğer sûre başlarından oldukça farklıdır. Bütün Kur'an-ı Kerim'de bir adet yapılmıştır. Zemin boyanmamış, kağıdın rengi zemin olarak kullanılmıştır. Desen (bkz. Ç. 52) dört iplik olarak hazırlanmıştır. İki iplik altın, diğer iki iplik lacivert renk olarak havalı tahrir (negatif) yapılmıştır. Bir defa uygulanmıştır.

3.8.2.3. Üçüncü grup sûre başı tezhibi;



R. 71, S.K., Sultan Ahmed I 14, Üçüncü Grup Sûre Başı Tezhibi



Ç. 53, S.K., Sultan Ahmed I 14, Üçüncü Grup Sûre Başı Tezhibi

Desen ½ simetri yapılarak (bkz. Ç. 53) çizilmiştir. Yazının yazıldığı zemin zer-ender-zer yapılmış olup içi serbest hatâyî grubu motiflerle tezyîn edilmiştir. Etrafi sülyen dendanlarla sınırlandırılmıştır. Kitâbe alanının ucunda salbek tarzında tepelik görüntüsünde pafta yapılıp içi altın (bkz. R. 71) boyanmıştır. Kapalı formdan geriye kalan boşluğa cetvele dayalı, yarım tepelik formunda küçük kapalı alan yapılmış olup

etrafı beyaz iplikle çevrilmiştir. Zemini altın boyanmıştır. Geriye kalan zemin lacivert yapılmıştır. Helezon üzerine hatâyî grubu çiçeklerle tezyîn edilmiştir.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, salbek formundaki kapalı alan altın, kenardaki yarım kapalı fomların etrafındaki iplik açık yeşil olup zemini altın olarak yapılmış, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, salbek formundaki kapalı alan mavi, kenardaki yarım kapalı fomlar açık yeşil renk olarak yapılmış, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde üç adet sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, salbek formundaki kapalı alan pembe, kenardaki yarım kapalı fomlar mavi renk olarak yapılmış, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, salbek formundaki kapalı alan pembe, kenardaki yarım kapalı fomlar açık yeşil olarak yapılmış, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde iki adet sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, salbek formundaki kapalı alan açık yeşil, kenardaki yarım kapalı fomlar altın olarak yapılmış, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, salbek formundaki kapalı alan altın, kenardaki yarım kapalı fomlar da altın olarak yapılmış, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir adet sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, salbek formundaki kapalı alan açık yeşil, kenardaki yarım kapalı fomlar pembe renk olarak yapılmış, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde üç adet sûre başı yapılmıştır.

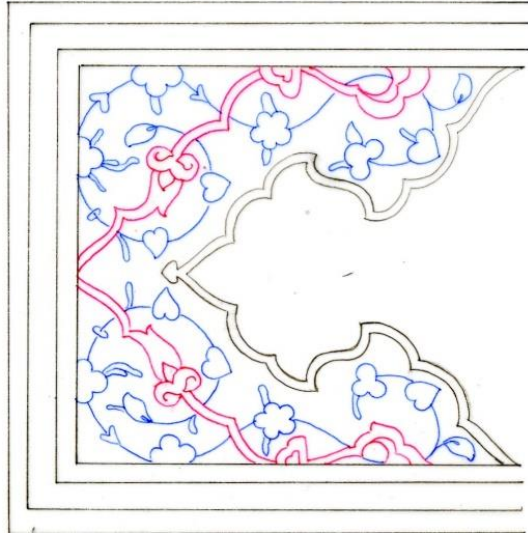
Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, salbek formundaki kapalı alan altın, kenardaki yarım kapalı fomların etrafındaki iplik mavi olup zemini de mavi olarak yapılmış, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde iki adet sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, salbek formundaki kapalı açık yeşil, kenardaki yarım kapalı fomlar mavi renk olarak yapılmış, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde üç adet sûre başı yapılmıştır.

3.8.2.4. Dördüncü grup sûre başı tezhibi;



R. 72, S.K., Sultan Ahmed I 14, Dördüncü Grup Sûre Başı Tezhibi



Ç. 54, S.K., Sultan Ahmed I 14, Dördüncü Grup Sûre Başı Tezhibi

Sûre başı tezhibi $\frac{1}{2}$ simetri ile (bkz. Ç. 54) hazırlanmıştır. Kitâbe alanı sağda ve solda tepelik şeklinde yapılarak sülyen dendanlarla bitirilmiştir. Cetvele dayalı ortabağ tepelik ve sencîde rûmî ile kapalı form (bkz. R. 72) yapılmıştır. Sencîde rûmîler beyaz renk ile boyanmıştır. Zemin lacivert, altın, lacivert olarak yapılmıştır. Zemin üzerine helezonlar yapılarak üzerine hatâyî grubu motiflerle bezenmiştir. Yazı alanı zer-ender-

zer olarak işlenmiştir. Hattın dışında kalan zemin serbest hatâyî grubu çiçeklerle süslenmiştir.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, sencîde rûmîler beyaz, kapalı alan altın, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini lacivert renge boyanmıştır. Sekiz adet sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, sencîde rûmîler beyaz, kapalı alan açık yeşil, uzun kenardaki ortabağ rûmînin içi siyah, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini de lacivert renge boyanmıştır. Altı adet sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, sencîde rûmîler beyaz, kapalı alan altın, uzun kenardaki ortabağ rûmînin içi lacivert, köşelerde küçük bir alan siyah yapılmıştır. Sûre başının yazı alanının dışındaki zemini lacivert renge boyanmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, sencîde rûmîler altın, kapalı alan açık yeşil, köşelerde küçük bir alan siyah, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini lacivert renge boyanmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, sencîde rûmîler beyaz, kapalı alan pembe, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini lacivert renge boyanmıştır. Üç adet sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, sencîde rûmîler açık yeşil, kapalı alan altın, köşelerde küçük bir alan siyah, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini lacivert renge boyanmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, sencîde rûmîler açık yeşil, kapalı alan altın, köşelerde küçük bir alan lacivert, ortabağ tepeliğın içi siyah, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini lacivert renge boyanmıştır. Dört adet sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, sencîde rûmîler açık yeşil, kapalı alan altın, uzun kenardaki ortabağ rûmînin içi siyah, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini lacivert renge boyanmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, sencîde rûmîler hurde olarak beyaz, kapalı alan, mavi, köşelerde küçük alan lacivert, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini de lacivert renge boyanmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, sencîde rûmîler açık yeşil, kapalı alan açık yeşil, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini lacivert renge boyanmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı beyaz iplikle, sencîde rûmîler açık yeşil, kapalı alan mavi, köşelerde küçük bir alan lacivert, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini lacivert renge boyanmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, sencîde rûmîler altın, kapalı alan mavi, köşelerde küçük bir alan lacivert, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini lacivert renge boyanmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

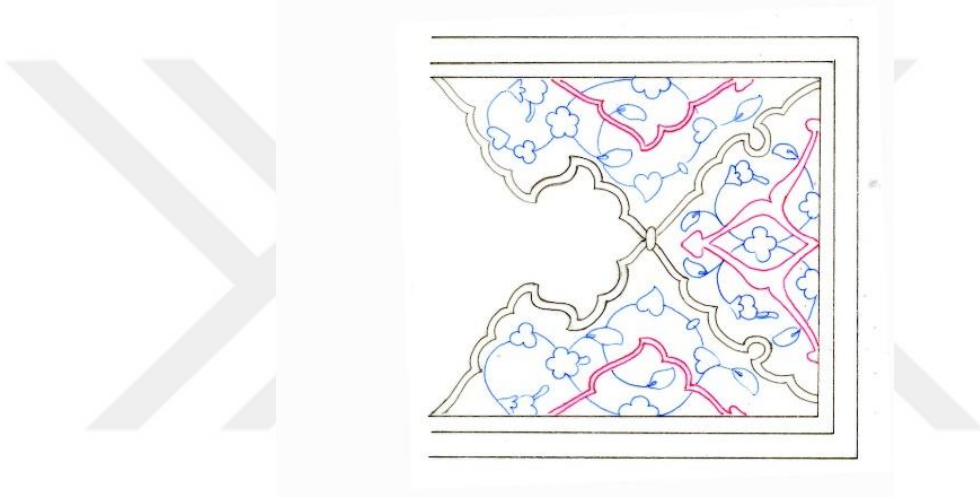
Kitâbe alanının etrafı beyaz iplikle, sencîde rûmîler sülyen, kapalı alan açık yeşil, köşelerde küçük bir alan siyah, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini lacivert renge boyanmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı beyaz iplikle, sencîde rûmîler sülyen, kapalı alan mavi, köşelerde küçük bir alan lacivert, sûre başının yazı alanının dışındaki zemini lacivert renge boyanmıştır. Dört adet sûre başı bu şekilde hazırlanmıştır.

3.8.2.5. Beşinci grup sûre başı tezhibi;



R. 73, S.K., Sultan Ahmed I 14, Beşinci Grup Sûre Başı Tezhibi



Ç. 55, S.K., Sultan Ahmed I 14, Beşinci Grup Sûre Başı Tezhibi

Desen $\frac{1}{2}$ simetri (bkz. Ç. 55) kullanılarak hazırlanmıştır. Kitâbeyi sınırlayan sülyen iplik, dendanlar yapılarak sağda ve solda tepelik şeklinde ki bir alanın da etrafını çevirerek bitirilerek kısa kenara dayalı üçgen ile daire arası kapalı bir alana bitişiktir. Bu kapalı alanın içinde de ayırma rûmî ile üçe bölünmüş bir kapalı form daha yapılmıştır. Büyük kapalı alanın içi pembe renk, ayırma rûmî ile yapılmış kapalı alanın ortada olanı altın, kısa kenara dayalı olanları lacivert zemin olarak boyanmıştır. Ayırma rûmîler beyaz yapılmıştır. Uzun kenarda (bkz. R. 73) boşluklara yarım tepelik şeklinde bir kapalı form daha konulmuştur. Bu kapalı alanın içi krem, dışında ki dendanları beyaz iplik olarak bitirilmiştir. Yazı alanı serbest diğer alan ise düzgün helezonların üzerinde yerleştirilmiş hatâyî grubu motiflerle tezyîn edilmiştir. Kitâbenin zemini zer-ender-zer olarak işlenmiştir.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini altın, içindeki ayırma rûmî beyaz, ayırma rûmîlerin içi lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun zemini açık yeşil, sûre başının zemini lacivert renk yapılarak iki tane sûre başı tezhibi uygulanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini altın, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi pembe, sûre başının zemini lacivert renk yapılarak iki tane sûre başı tezhibi yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini pembe, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini altın ve lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi açık yeşil, sûre başının zemini lacivert renk yapılarak iki tane sûre başı tezhibi yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini açık yeşil, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini altın ve siyah, yanlardaki yarım kapalı formun içi mavi, sûre başının zemini lacivert renk yapılarak bir tane sûre başı tezhibi yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini açık yeşil, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini altın ve lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi mavi, sûre başının zemini lacivert renk yapılarak bir tane sûre başı tezhibi yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini açık yeşil, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi mavi, sûre başının zemini lacivert renk yapılarak bir tane sûre başı tezhibi yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini mavi, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi altın etrafı beyaz iplikle çevrilmiş, sûre başının zemini lacivert renk yapılarak iki tane sûre başı tezhibi yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini pembe, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini altın ve küçük lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi altın, sûre başının zemini lacivert renk yapılarak bir tane sûre başı tezhibi yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini altın, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi mavi, sûre başının zemini lacivert renge boyanmıştır. İki tane sûre başı tezhibi bu şekilde yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini pembe, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini altın ve küçük siyah, yanlardaki yarım kapalı formun içi altın, sûre başının zemini lacivert renk yapılarak bir tane sûre başı tezhibi yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini altın, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi altın, sûre başının zemini lacivert renk yapılmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde uygulanmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini mavi, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi pembe, sûre başının zemini lacivert renk yapılmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini açık yeşil, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini altın ve içinde küçük bir alan siyah, yanlardaki yarım kapalı formun içi altın, sûre başının zemini lacivert renk yapılmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini açık yeşil, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini altın, yanlardaki yarım kapalı formun içi altın, sûre başının zemini lacivert renk yapılmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini açık yeşil, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini altın ve içinde küçük bir alan lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi altın, sûre başının zemini lacivert renk yapılmıştır. İki tane sûre başı bu şekilde yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini altın, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi açık yeşil, sûre başının zemini lacivert renk yapılmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde yapılmıştır.

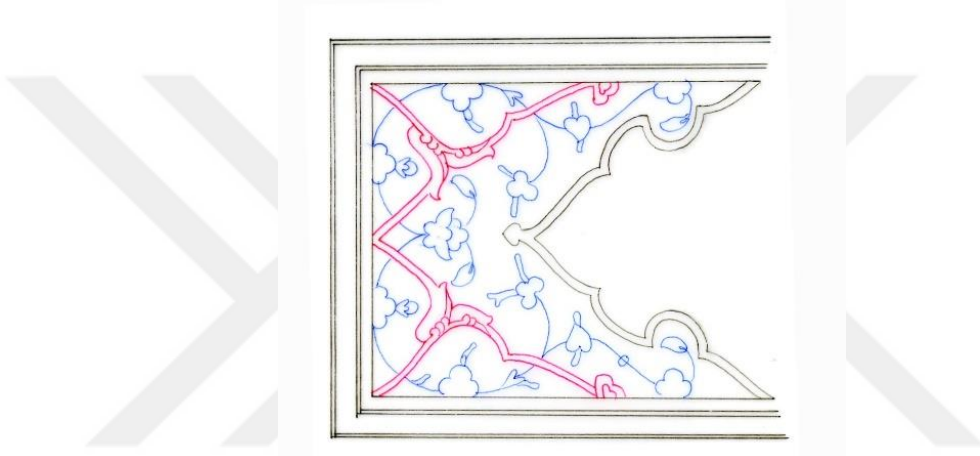
Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini açık mavi, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi açık yeşil, sûre başının zemini lacivert renk yapılmıştır. İki tane sûre başı bu şekilde yapılmıştır.

Kitâbe alanının etrafı sülyen iplikle, üçgen kapalı formun zemini açık pembe, içindeki ayırma rûmîler beyaz boyanmıştır. Ayırma rûmîlerin içinin zemini mavi ve lacivert, yanlardaki yarım kapalı formun içi açık yeşil, sûre başının zemini lacivert renk yapılmıştır. Bir tane sûre başı bu şekilde yapılmıştır.

3.8.2.6. Altıncı grup sûre başı tezhibi;



R. 74, S.K., Sultan Ahmed I 14, Altıncı Grup Sûre Başı Tezhibi



Ç. 56, S.K., Sultan Ahmed I 14, Altıncı Grup Sûre Başı Tezhibi

Sûrebaşı tezhibinin deseni $\frac{1}{2}$ simetri (bkz. Ç. 56) kullanılarak hazırlanmıştır. Kitâbeyi (bkz. R. 74) sınırlayan beyaz iplik dendanlar yapılarak sağda ve solda tepelik şeklinde ki bir alanın da etrafını çevirerek bitirilmiştir. Desen ayırma rûmîlerle kapalı formlar yapılarak paftalara ayrılmıştır. Rûmîler sülyen yapılmıştır. Yazı alanı serbest diğer alan ise düzgün helezonları üzerinde yerleştirilmiş hatâyî grubu motiflerle tezyîn edilmiştir. Kapalı formların içi altın, pembe ve dalla ayrılmış küçük bir alan lacivert olarak boyanmış, geri kalan zemin ise lacivert yapılmıştır. Kitâbenin zemini zer-ender-zer olarak işlenmiştir.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, ayırma rûmîler de sülyen, iki ayrı kapalı formdan biri mavi diğeri siyah, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, ayırma rûmîler beyaz, iki ayrı kapalı formdan biri pembe, diğeri sülyen, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, ayırma rûmîler beyaz, iki ayrı kapalı formdan biri altın, diğeri mavi, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde iki tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik beyaz, ayırma rûmîler sülyen, iki ayrı kapalı formdan biri krem, diğeri pembe, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik beyaz, ayırma rûmîler sülyen, iki kapalı alan da mavi, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde iki tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, ayırma rûmîler altın, iki ayrı kapalı formdan biri krem, diğeri pembe, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, ayırma rûmîler beyaz, her iki kapalı alan da altın, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde iki tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik beyaz, ayırma rûmîler sülyen, her iki kapalı formda mavi yapılmış köşelerde dal ile ayrılmış küçük bir alan siyah, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, ayırma rûmîler altın, iki kapalı formda açık yeşil, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, ayırma rûmîler açık yeşil, iki kapalı formda altın, ortada küçük bir alan siyah, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı yapılmıştır.

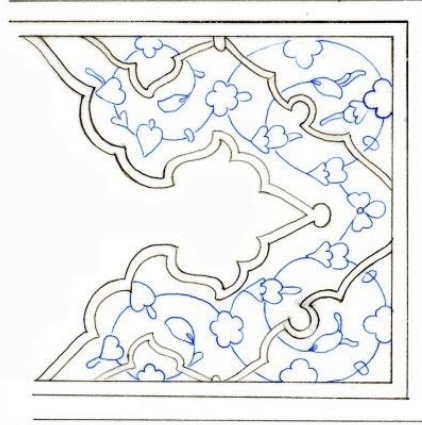
Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, ayırma rûmîler beyaz, iki kapalı formda pembe, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, ayırma rûmîler altın, iki ayrı kapalı formdan biri açık yeşil, diğeri pembe, zemin lacivert renge boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı yapılmıştır.

3.8.2.7. Yedinci grup sûre başı tezhibi;



R. 75, S.K., Sultan Ahmed I 14, Yedinci Grup Sûre Başı Tezhibi



Ç. 57, S.K., Sultan Ahmed I 14, Yedinci Grup Sûre Başı Tezhibi

Desen $\frac{1}{2}$ simetri yapılarak (bkz. Ç. 57) çizilmiştir. Kitâbe alanı (bkz. R. 75) iki tarafında tepelik formunda yapılarak bitirilmiştir. Etrafı sülyen dendanlarla çevrilmiştir. Beyaz iplik dendanlarla alan paftalara bölünmüştür. Köşelerde dallarla ayrılmış küçük kapalı alan lacivert renge, paftalnmış alan ise pembe renge boyanmıştır. Geriye kalan zemin lacivert yapılmıştır. Yazı alanı zer-ender-zer

yapılmıştır. Hattın dışında kalan zemin serbest, diğer alan ise helezonların üzerinde hatâyî grubu motiflerle bezenmiştir.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, birinci kapalı alan lacivert, ikinci kapalı alan pembe, köşelerde küçük kapalı alan lacivert olarak boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı tezhibi yapılmıştır.

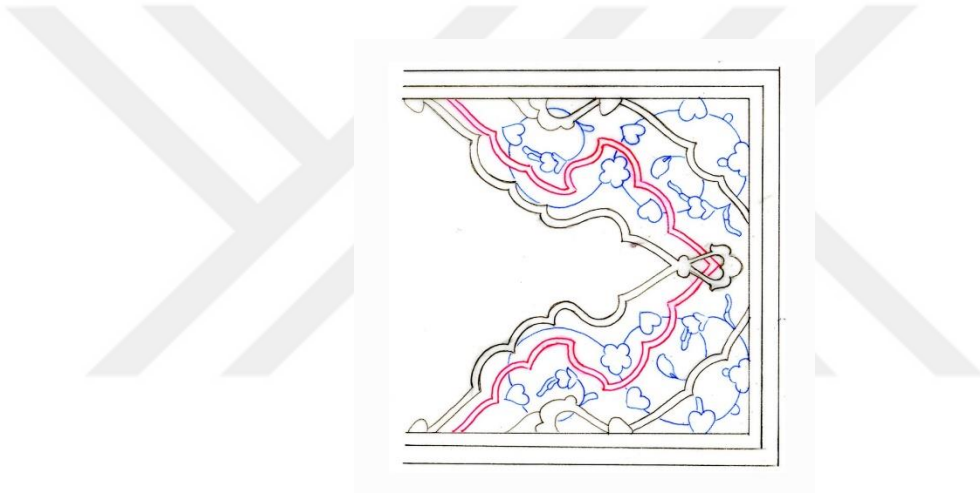
Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, birinci kapalı alan lacivert, ikinci kapalı alan açık yeşil, köşelerde küçük kapalı alan lacivert olarak boyanmıştır. Bu şekilde bir tane sûre başı tezhibi yapılmıştır.

Kitâbe alanını çeviren iplik sülyen, birinci kapalı alan lacivert, ikinci kapalı alan altın, köşelerde küçük kapalı alan lacivert olarak boyanmıştır. Bu şekilde iki tane sûre başı tezhibi yapılmıştır.

3.8.2.8. Sekizinci grup sûre başı tezhibi;



R. 76, S.K., Sultan Ahmed I 14, Sekizinci Grup Sûre Başı Tezhibi



Ç. 58, S.K., Sultan Ahmed I 14, Sekizinci Grup Sûre Başı Tezhibi

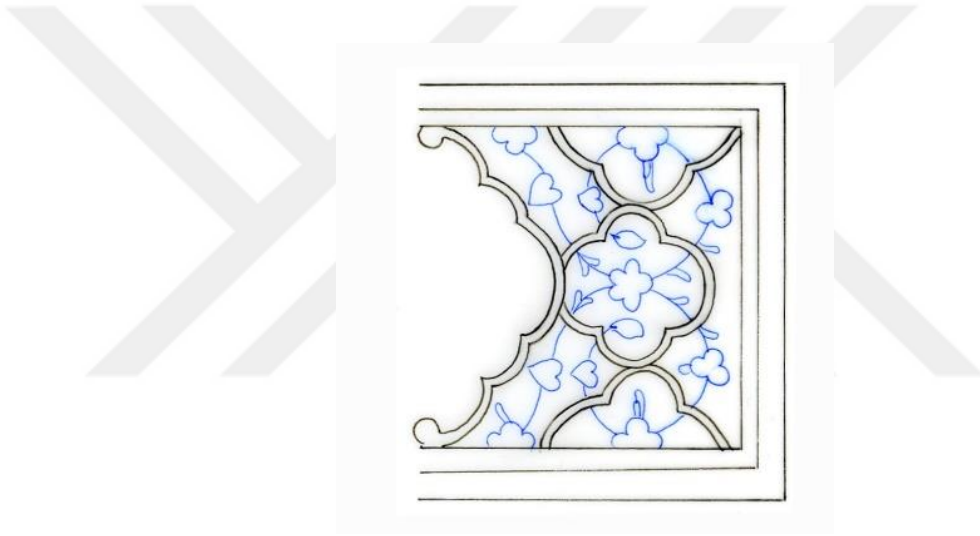
Sûre başı tezhibi $\frac{1}{2}$ simetri (bkz. Ç. 58) yapılarak hazırlanmıştır. Renkli ipliklerle dendanlar yapılarak hem yazı alanı sınırlandırılmış hem de geriye kalan zemin üç bölüme (bkz. R. 76) ayrılmıştır. Kitâbede sülyen iplik kullanılarak sağda ve solda tepelikle bitirilmiştir. Diğer paftalanan iplikler beyaz yapılmıştır. Ortada zemin altın, köşelerde ve yazı alanını çevreleyen kısımda lacivert renge boyanmıştır. Kitâbe alanında serbest, geriye kalan alanda helezonların üzerine hatâyî grubu motifler yerleştirilmiştir.

Bu şekilde iki tane sûre başı tezhibi yapılmıştır.

3.8.2.9. Dokuzuncu grup sûre başı tezhibi;



R. 77, S.K., Sultan Ahmed I 14, Dokuzuncu Grup Sûre Başı Tezhibi



Ç. 59, S.K., Sultan Ahmed I 14, Dokuzuncu Grup Sûre Başı Tezhibi

Bu sûre başında da desen $\frac{1}{2}$ simetri (bkz. Ç. 59) yapılarak hazırlanmıştır. Fazıl Ahmed Paşa 2 envanterine kayıtlı mushafın sûre başının neredeyse aynı deseni Sultan Ahmed I 14 mushafında da kullanılmıştır. Kitâbeyi (bkz. R. 77) sınırlayan sülyen iplik, dendanlar yapılarak yuvarlak şeklindeki ortadaki paftanın etrafını da çevirmiştir. Yarım kapalı formların etrafı, beyaz iplikle sınırlandırılmıştır. Kitâbe alanı ve diğer cetvelin uzun kenarındaki yarım paftalar zer-ender-zer olarak işlenmiştir. Ortadaki paftanın zemini mavi renge boyanmıştır. Kitâbenin yazı dışında kalan alanı, serbest dalların üzerinde hatâyî grubu motifler yapılarak süslenmiştir. Paftaların içinde bulunan alan ise paftaların içide dahil olmak üzere helezonların üzerine yerleştirilmiş

hatâyi grubu motiflerle tezyîn edilmiştir. Yazı alanı ve paftaların dışında kalan zemin lacivert renk olarak boyanmıştır. Bu sûre başı tezhibi bir defa uygulanmıştır.

3.9. HATİME TEZHİBİ



R. 78, S.K., Sultan Ahmed I 14, Hatime Sayfası



Ç. 60, S.K., Sultan Ahme I 14, Hatime Sayfası

Sultan Ahmed I 14 koleksiyonuna kayıtlı Kur'an-ı Kerim'in hatime sayfasına (bkz. R. 78) zer-ender-zer yapılmıştır. Nâs Sûresinin son ayetleri beynessûtur yapılarak bezemenin içine yazılmıştır. Altın zeminin üzerine üstübeç mürekkebi ile En'âm Sûresi'nin 115. Ayeti, rık'a hattı ile yazılmıştır. Meali; Rabbinin sözleri, gerçek olarak ve adalet üzere tamdır, tekemmül etmiştir, sözlerini değiştirecek yoktur ve O'dur herşeyi duyan ve bilen. Yazı dışında kalan alan serbest dallar üzerine yapılmış hatâyî grubu motiflerle (bkz. Ç. 60) süslenmiştir.

4. BENZER SAYFALAR



R. 79, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Zahriye Sayfası



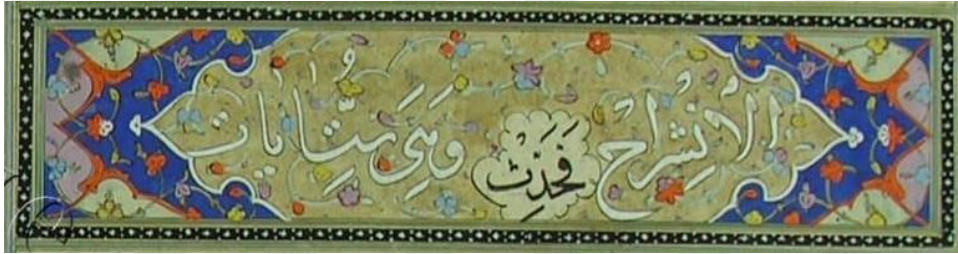
R. 80, S.K., Sultan Ahmed I 14, Zahriye Sayfası

Zahriye sayfaları iki Kur'an-ı Kerim'de de neredeyse aynıdır. Zahriye sayfaları karşılıklı sağ ve sol sayfada madalyon şeklindedir. İki sayfada da sekizgen yıldız formu kullanılmıştır. Ortada bulunan sekizgen formun etrafı dendanlarla oluşturulmuş ve dendanlarda sülyen renk kullanılmıştır. Sekizgen form 1/16 simetri kullanılarak çizilmiştir. Altın kullanılıp sülyen dendanlarla sınırlandırılan sekizgen kapalı formun

dışında kalan alan lacivert renk ile doldurulmuş olup üzerinde büyük ve küçük kapalı alanlar bulunmaktadır. Kapalı alanların büyük olanları altın zeminle doldurularak zender-zer yapılmıştır.



R. 81, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Süre Başı Tezhibi



R. 82, S.K., Sultan Ahmed I 14, Süre Başı Tezhibi

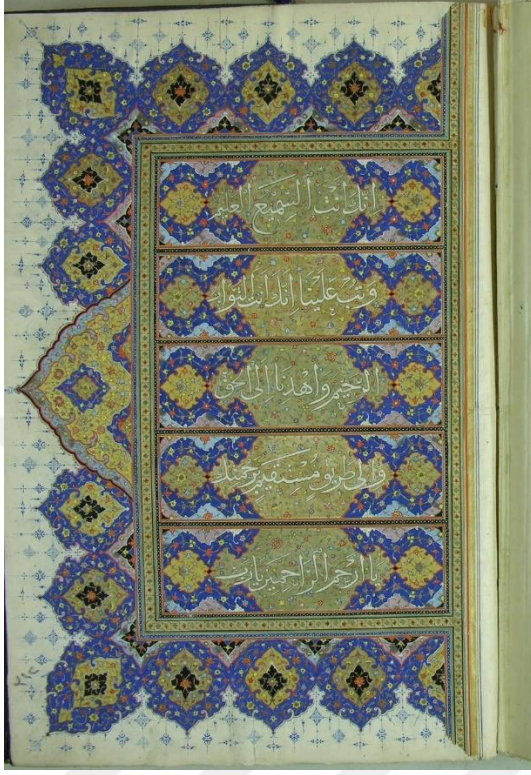


R. 83, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Süre Başı Tezhibi

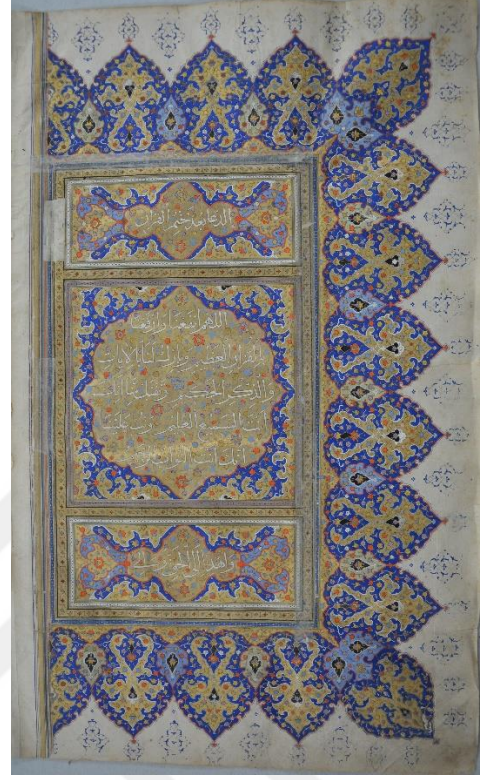


R. 84, S.K., Sultan Ahmed I 14, Süre Başı Tezhibi

Resimlerde görüldüğü gibi iki Kur'an-ı Kerim'lerde uygulanan bazı sûre başı tezhibleri de desen açısından birbirine çok benzemektedir.

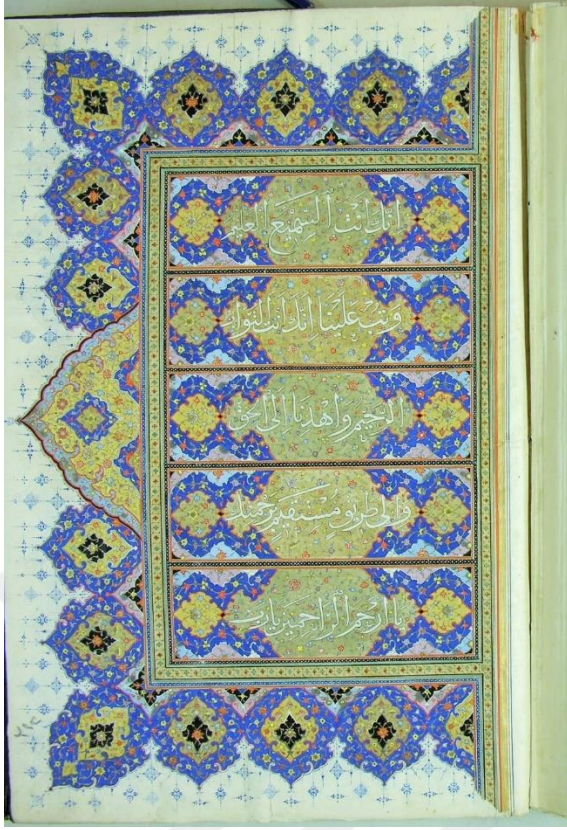


R. 85, S.K., Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası

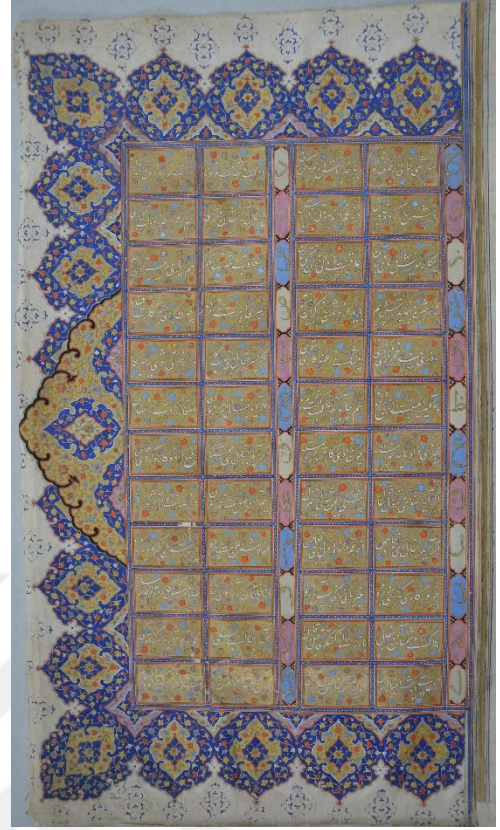


R. 86, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Duâ Sayfası

İki Kur'an-ı Kerim'in de duâ sayfalarında aynı anahtarlı zencerek kullanılmıştır. Anahtarlı zencereğin zemini altın yapılmış olup zencereğin ortalarında oluşturulan kare alanlara atlamalı olarak bir sülyen bir yeşil renk ile boyanmıştır.



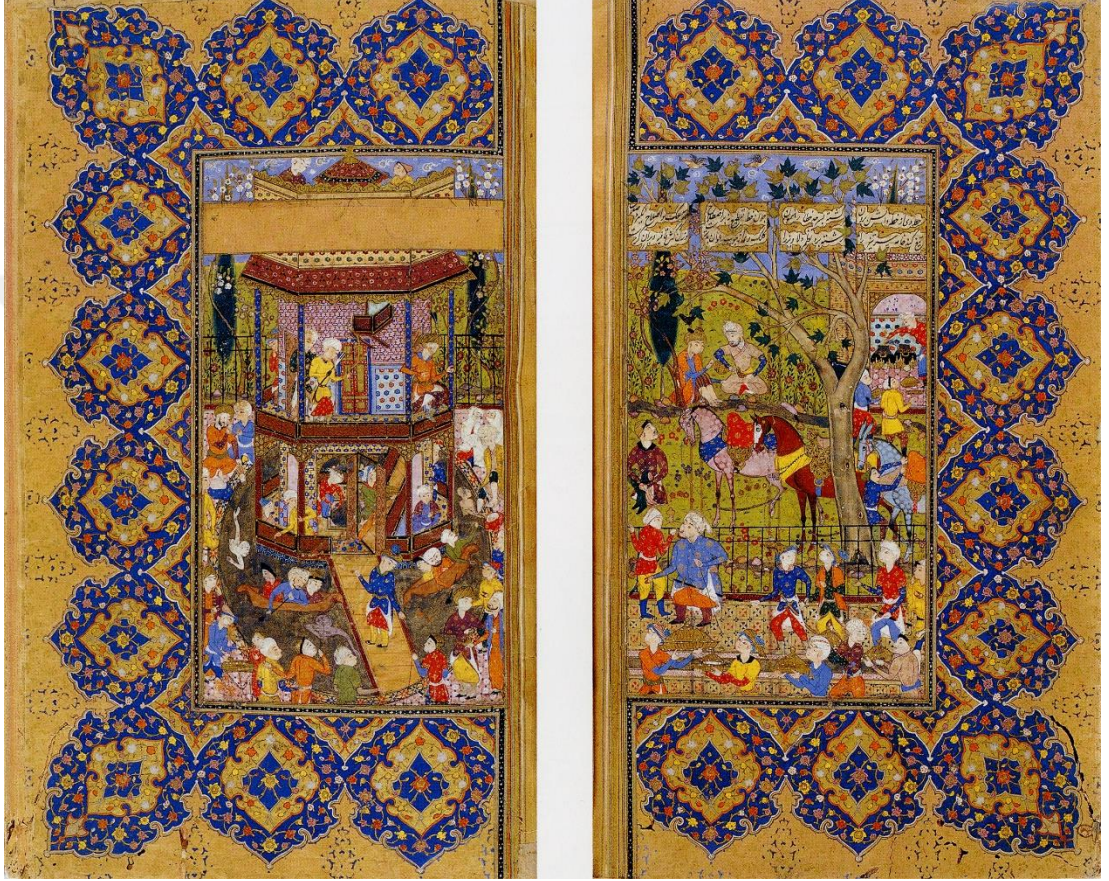
R. 87, Sultan Ahmed I 14, Duâ Sayfası
Sayfası



R. 88, S.K., Fazıl Ahmed Paşa 2, Tefe'ülnâme

Resimde görülen sayfalardan, sağdaki Fazıl Ahmed Paşa 2 (bkz. R. 88)'ye ait olan tefe'ülnâme sayfasıdır. Soldaki sayfa ise Sultan Ahmet I 14 (bkz. R. 87) e ait duâ sayfasıdır. Her iki sayfada dikey dikdörtgen olarak yapıp tam sayfa tezyîn edilmiştir. Sayfaların ikisinin de uzun kenarı ortasında taç (iklil) olarak yapılmış bölümü vardır ve birbirinden oldukça farklıdır. Bununla beraber dış kenar pervaz tezhibi hem dış kenardaki dendanlar, hem kapalı formlar, hem de helezonlar, kullanılan çiçekler açısından birebir aynı olarak yapılmıştır. Desende kullanılan altın zeminli kapalı formların içine yapılan küçük kapalı formların renkleri birbirinden farklıdır. Fazıl Ahmed Paşa 2 de bu küçük kapalı formların etrafı sülyen iplikle çevrilmiş, kapalı formun zemini lacivert renkte boyanmıştır. Sultan Ahmet I 14 de altın formun ortasındaki küçük kapalı formun etrafı beyaz iplikle çevrilmiş olup, zemini siyah renkte boyanmıştır. Cetvele bitişik olan kapalı formlarda iki Kur'an-ı Kerim'de de birebir aynıdır. Aradaki fark Sultan Ahmet I 14de mavi olarak boyanan zemin Fazıl

Ahmed Paşa 2 de yeşil renkte boyanmıştır. Kapalı formun içinde ayrılmış küçük zeminin rengide her iki Kur'an-ı Kerim'de de farklıdır. Bu zemin Fazıl Ahmed Paşa 2 de lacivert, Sultan Ahmet I 14 de ise siyah olarak boyanmıştır.



R. 89, TSMK R.911, y. 152a

Resimde gördüğümüz eser Lale Uluç'un Türkmen valiler Şirazlı ustalar Osmanlı okurlar kitabından Heft Evreng-i Câmî isimli eserden alınma etrafı tezyînlî minyatür sayfasıdır. Kitapta eserin Şiraz'da üretildiği belirtilmiş, tarihide 1580 civarı olarak verilmiştir. Bu eserde de görüldüğü gibi minyatürün etrafındaki tezyînat, incelenen iki Kur'an-ı Kerim'de de uygulanmıştır. Sultan Ahmed I 14 dün duâ sayfası, Fazıl Ahmed Paşa 2 nin tefe'ülnâme sayfasında uygulanan tezyînatla resimde görülen bezeme aynıdır. Cetvele yapışık olan küçük kapalı formlarda ki zemin rengi gibi ufak tefek değişiklikler olmakla birlikte aynı kalıbın kullanıldığını düşündürmektedir.



R. 90, TSMK H.1497, y. 518b

Resim Türkmen valiler Şirazlı ustalar Osmanlı okurlar isimli kitaptan alınmıştır. Bu eserin tarihi 1574, yeri ise belde-i Şiraz'dır.



R. 91, S.K., Sultan Ahmed I 14, Serlevha Tezhibi

Sultan Ahmed I 14 koleksiyonuna kayıtlı Kur'an-ı Kerim'in serlevha sayfasının dış kenar tezhibi, Şiraz'da 1574 yılında üretilen Şahname-i Firdevsî isimli eserin 518b-519a sayfalarında ki minyatürlerin etrafında yapılmış tezyînatla aynıdır. Sadece kapalı formların zemin renkleri değiştirilmiştir. Şahname-i Firdevsî'nin bu sayfalarında kullanılan tığlar, Fazıl Ahmed Paşa 2 envanterindeki mushafın zahriye ve serlevha tığlarına benzemektedir. Tığlar aynı olmasa da biri büyük biri küçük olmak üzere kapalı form şeklinde yapılmış iki farklı rûmî tığ ve aralarında altından havalı tahrir (negatif) yapılmış olması açısından her iki eserde de birbirine çok benzemektedir.

Araştırmamızın konusu olan iki Kur'an-ı Kerim'in temellük kaydı ve keetebe sayfası bulunmamasına rağmen, tarihi ve üretildiği yer belli olan iki eserle tezyîni açıdan aynı sayfalarının olması, tarzı ve tavrının benzerliği dikkate alınarak 1570 ile 1600 yılları arasında Şiraz'da, ticarî eserler üreten bir atölyede hazırlandığı düşünülmüştür. İnceleme konusu olan iki mushaf daha yüksek ticarî kaygılarla, ince ve zarif bir üslupla üretilmiştir. Sultan Ahmed I 14 envanterine kayıtlı olan mushaf, Fazıl Ahmed Paşa 2 envanterine kayıtlı mushafdan daha ince bir işçilikle yapılmış olmasına rağmen iki Kur'an-ı Kerim'in de aynı atölyede üretildiği düşünülmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Safevî Dönemi, 1501 ile 1732 yılları arasında yaklaşık 250 yıl hüküm süren bir hanedanlıktır. Bu dönemde hazırlanmış önemli eserler, çeşitli koleksiyonlarda, müzelerde ve kütüphanelerde korunarak günümüze kadar ulaşmıştır. Bu dönemde el yazması eserler, saray nakkaşaneleri olan Tebriz, Kazvin gibi başkentlerde üretildiği gibi, Safevî döneminde payitaht olmamasına rağmen Şiraz'daki atölyelerde de önemli bir kısmı hazırlanmıştır. İslâm coğrafyasında Kur'an-ı Kerim'lerin hazırlanmasına ayrı bir önem verilmiştir. Bu nedenle hazırlanan Mushafların hattı, tezyînatı ve cildi sanatkârların maharetlerini en güzel şekilde gösterdikleri eserler olmuştur. Sanatkârların Mushaflarda gösterdikleri bu özen, üslupların özelliklerini ayırt etme açısından bu eserlerin incelenmesini önemli hale getirmiştir.

Araştırmada incelenen Süleymaniye Kütüphanesinde demirbaş olarak kayıtlı, Sultan Ahmed I 14 ve Fazıl Ahmed Paşa 2 Kur'an-ı Kerim'leri Safevî üslubunu yansıtan güzel örneklerdir. Temellük kaydı ve ketebesini bulunmayan eserlerin birbirine tezyînatı açısından çok benzeyen sayfaları bulunmaktadır.

İncelenen eserlerin bazı sayfa bezemelerinin on altıncı yüzyılın ikinci yarısında, 1574'de üretilmiş ve yapıldığı yer olarak "belde-yi" Şiraz olarak belirtilmiş Şahname-i Firdevsî isimli eserde görülmektedir. Bu eserin 518b-519a sayfalarında ki bezeme ile Sultan Ahmed I 14 envanterine kayıtlı Mushaf'ın serlevha sayfasının dış kenar tezhibinin aynı olması dikkat çekicidir. Bahsedilen iki eserin boyutları da yaklaşık olarak aynıdır. Bu nedenle kullanılan tezyînatın birebir kalıp olarak kullanıldığını düşündürmektedir.

Araştırmada incelenen iki eserin birbirinin aynı olan Sultan Ahmed I 14' de duâ sayfası Fazıl Ahmed Paşa 2'de tefe'ülnâme sayfasının tezyînatı 1580 civarında hazırlanmış Heft Evreng-i Câmî isimli eserin 152a sayfasının bezemesi ile aynıdır. Yalnız bu eser boyut olarak incelenen Mushaf'lardan daha küçük hazırlanmıştır.

İncelenen eserlerden anlaşılacağı gibi temellük kitâbesi ve ketebesini olmayan bu yazmaların on altıncı yüzyılın ikinci yarısında, Şiraz'da bulunan ticari bir atölyede hazırlandığını söyleyebiliriz.

İncelenen iki eserin aynı nakkaş elinden çıktığını söylemek mümkün olmasa da aynı nakışhanede yapıldığını söyleyebiliriz. Sultan Ahmed I 14 d n tezyîni açıdan Fazıl Ahmed Paşa 2' den zanaatın daha hassas olması bize ticaretinin daha yüksek rakamlar için yapılmış olduğunu d Ő nd rebilir.

Nakkaş tasarımını birden fazla deĐiŐik eserlerde kullanarak üslubunu yaygınlaŐtırmak istemiŐ olabilir.

Kullanılan desenlerin beğenilip başka renkler ve kapalı formların renklendirilmesinde deĐiŐikliĐe gidilerek bu Şekilde de görülmesi istendiği için tezy natın başka eserlerde tekrar edilmesinde herhangi bir sakınca görülmediği düşünülebilir.

Ya da imzasını koyduğu eserler nakkaşın en kıymet verdiği eserler olup başka eserlerde aynı tezyînatı kullanarak, imzasını zaten kullandığı bezemenin aynı olması sebebiyle diğer eserlere imza koymayı gerekli görmemiŐ olduğu düşünülebilir.

Tamamen eserler ticari endiŐelerle üretildiği için kullanılan ve beğenilen desenlerin farklı renklerde boyanarak birkaç defa kullanılmasında bir sakınca görülmemiŐ olabilir.

Araştırmanın yapıldığı Süleymaniye Kütüphanesinde ki koleksiyonlarda tarama yapılmış başka benzer tezyînatı olan eserlere rastlanmamıŐtır.

Araştırma esnasında ortaya çıkan bu soruların kesin cevaplarını bulmak neredeyse imk nsız olsa da daha kapsamlı bir araştırma yapılarak dünya üzerindeki yazmalar incelenirse, hangi yüzyıllarda ve hangi üsluplarda tekrar eden tezy natlar kullanılmış tespit edilip arŐivlenmesi geçmiŐe ıŐık tutacaktır.

KAYNAKÇA

ARBERRY Arthur John, The Koran Illuminated. A Hand-list of the Korans in the Chester Beatty Library, Dublin, 1967

ARSEVEN Celâl Esat, Türk Sanatı, Cem Yayınevi, 1984

ASLANAPA Oktay, Türk Sanatı, Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990

AYAN İnci A.- DERMAN Çiçek, Türk Tezyîni Sanatlarında Motifler, İstanbul, Kubbealtı Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları, 1991

BASİL Gray, The Arts of the Book in Central Asia, London, 1980

BEKSAÇ A. Engin, “Safevîler”, madd., DİA, İstanbul, TDV, 2008

CAN Yılmaz İGÜN Recep, Ana Hatlarıyla Türk İslâm Sanatları ve Estetiği, Samsun, Kayıhan Yayınları, 2005

CANBY Sheila R., “Safavid Illumination”, Hunt for Paradise, Court Arts of Safavid Iran 1501-1576, S.K.ira, Milan, 2004

ÇAĞMAN Filiz, “Osmanlı Sanatı”, Anadolu Medeniyetleri III, Selçuklu / Osmanlı, İstanbul, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983

ÇAĞMAN Filiz – TANINDI Zerrin, “Osmanlı – Safevî İlişkileri (1578 – 1612) Çerçevesinde Topkapı Sarayı Müzesi Resimli El Yazmalarına Bakış” Aslanapa Armağanı, İstanbul, Bağlam Yayınları, Eylül 1996

DAVID James, After Timur Qur’ans of the 15th and 16th Centuries (The Nasser D. Khalili collection of Islamic Art), Voll III, London, 1992

DERMAN Çiçek, “Osmanlı Asırlarında Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı”, Osmanlı, YTY, Ankara, 1999, c.11

DERMAN Çiçek, “Tezhip Sanatında Üslûp ve Sanatkârları” madd., DİA, İstanbul, TDV, 1989, c. 41

DERMAN Çiçek, “Türk Tezhip Sanatının Asırlar İçinde Değişimi, Türkler, YTY, Ankara, 2002, c. 12

DERMAN Çiçek, “Tezhip Sanatında Kullanılan Terimler Tabirler ve Malzeme”, Hat ve Tezhip Sanatı, ed. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2009

DERMAN M. Uğur, Doksan Dokuz İstanbul Mushafı, Türk Petrol Vakfı, İstanbul, 2010

DERMAN M. Uğur, İslâm Kültür Mirasında Hat Sanatı, İstanbul, IRCICA, 1992

DERMAN M. Uğur, “Hat” madd., DİA, İstanbul, TDV, 1997, c. 16

DURAN Gülnur, “Serlevha” madd., DİA, İstanbul, TDV, 2009, C. 36

ETTINGHAUSEN Richard, ‘Manuscript Illumination’. In A Survey of Persian Art from Prehistoric Times to the Present. Tehran, Soroush Press, 1977.

GELİBOLULU, Mustafa Ali, Menâkıb-ı Hünerverân, hzr. Müjgan Cunbur, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982

GÜNDÜZ Tufan, “Safevîler” madd., DİA, İstanbul, TDV, 2008, c. 2008

HATTSTEİN Markus – DELİUS Peter, İslam Sanatı ve Mimarisi,

İslâm Ansiklopedisi, “Safeviler” madd., Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, İstanbul, 1980, c. 10,

KÜPELİ Gülnihal, “Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bâyezid Dönemi”, Hat ve Tezhip Sanatı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2009

KÜPELİ Gülnihal, “II. Bâyezid Dönemi Tezhip Sanatı”, Sanatta Yeterlilik Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul, 2007

LİNGS Martin, Kur'an Hat ve Tezhibinden Parıltılar, İstanbul Ticaret Odası, Kültürel, Sanatsal ve Tarihî Yayınlar, İstanbul, 2012

MAHİR Banu, "Osmanlı Bezeme Sanatında Saz Üslubu", Hat ve Tezhip Sanatı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2009

MESARA Gülbün, "Tezyîni Noktalar", Antika, Mısırlı Yayınları, Ocak 1988

MEYDAN LAROUSSE, "Safeviler" madd., Meydan Yayınevi, İstanbul, 1972, c. 10

MUQARNAS, "An Annual on The Visual Culture of The Islamic World", edited by Professor Gülru Necipoğlu, Brill, Leiden, The Netherlands, c.1- 35

SANCAKTUTAN Necati, "Safevî Dönemi Bir Mushafın Tezyîni Yönden İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul, 2010

SCHAPIRO Meyer, "Style", Theory and Philosophy of Art; Style, Artist and Society (Selected Papers) (New York; George Brazillier, 1994), s. 51

SIMPSON Marianna Shreve, Sultan Ibrahim Mirza's Haft Awrang: A Princely Manuscript from Sixteenth-Century Iran, Washington D.C., Yale University Press, 1997

ÖZCAN Ali Rıza, "Klasik Devir Kur'an-ı Kerim'lerin Tezhibli Sayfaları", Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990

TANINDI Zeren, "Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı", Hat ve Tezhip Sanatı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2009

TANINDI Zeren, "Illumination and Decorative Designs in Qur'anic Manuscripts", The Art of The Qur'an: Treasures From The Museum of Turkish and Islamic Arts, Washington DC., Arthur M. Sackler Gallery, 2016

TANINDI Zeren, "Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Ciltleri ve Tezhipleri", 1400. Yılında Kur'an-ı Kerim, Antik A.Ş. Kültür Yayınları, 2010

ULUÇ Lâle, Türkmen Valiler, Şirazlı Ustalar, Osmanlı Okurlar: XVI. Yy. Şiraz Elyazmaları, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006

UZUN Mustafa, “Tefe’ülnâme” madd., DİA, İstanbul, TDV, 1995

WELCH Anthony, WELCH Stuart Carry, Arts of the Islamic Book: The Collection of Prince Sadruddin Aga Khan, Ithaca-London, Cornell Uni. Press, 1982

DİZİN

salbek, 12, 14, 16, 17

Ayete’l-Kürsî, 14, 16

Ayırma rûmîler, 111

Bakara Sûresi, 7, 50, 56, 67

beyne-ssütür, 50, 56, 67

Bihzâd, 5

Çaldıran Ovası, 3, 8

Durak, 57, 107

tefe’ülnâme, 8, 94, 137, 138, 143

Fatiha Sûresi, 7, 28, 43

Fazıl Ahmed Paşa 2, III, 1, 11, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 50, 52, 53, 54, 56, 59, 60, 67, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 82, 88, 89, 90, 91, 92, 101, 102, 106, 107, 108, 110, 112, 113, 132, 134, 136, 137, 138, 142, 143, 144

Fazıl Ahmet Paşa 2, 12

hatâyî, 7, 12, 14, 16, 17, 24, 32, 34, 43, 45, 48, 49, 62, 84, 89, 90, 92, 95, 96, 97, 101, 102, 103, 104, 109, 111, 113, 114, 115, 117, 119, 123, 126, 129, 131, 132

havalı tahrir, 39, 116, 142

hurde rûmî, 45, 48, 104

II. Beyazıd, 3

icâze, 24, 55, 75

İran, 3, 4, 5, 6

İsfahan, 4, 6

İslam Ansiklopedisi, V, 1

İşlemeli rûmîler, 74, 79

Kanunî Sultan Süleyman, 9

Kazvin, 4, 6, 143

ketebe, 142

Kitâbe alanı, 109, 119, 129, 132

kitâbeli bordür, 39

köşebent, 12, 14, 17

Kur’an-ı Kerim, I, III, 1, 7, 12, 16, 17, 21, 24, 28, 43, 67, 80, 86, 87, 94, 97, 102, 105, 106, 107, 108, 116, 133, 136, 137, 138, 142, 143, 146, 147

muhakkak hattı, 28, 32, 43

mushaf gülü, 101	120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 134, 136, 137
mülemma, 12, 14, 16	sülyen., 8, 38, 45, 53, 84, 86, 111, 117, 118, 121, 127, 128, 129
müşebbek, 12, 16, 17	
nesta'lik, 89, 101	Şah I. Abbas, 4
ortabağ tepelik, 79, 119	Şah I.Tahmasb, 5
reyhani, 72, 74	Şah İsmail, 3, 5, 8
rûmî, 7, 21, 38, 39, 45, 47, 49, 50, 54, 61, 64, 65, 74, 75, 79, 82, 83, 90, 92, 96, 99, 104, 105, 108, 115, 119, 122, 123, 142	Şah Safî, 4
Safevî, I, III, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 17, 28, 86, 143, 145, 146	Şahkulu, 9
Safevî Dönemi, I, III, 1, 6, 7, 143, 146	şemse, 12, 14, 16, 17, 30, 34, 43
Safevîler, 3, 4, 5, 145, 146	şeşhane, 67, 107
serlevha, 7, 43, 53, 142, 143	Şeyh Cüneyd, 3
Serlevha, 7, 28, 30, 31, 32, 35, 37, 39, 40, 41, 44, 45, 46, 48, 141, 146	Şiraz, III, 1, 6, 138, 141, 142, 143, 144, 147
Sultan Ahmed I 14, III, IV, 1, 13, 16, 17, 19, 20, 24, 27, 28, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 103, 104, 105, 106, 107, 113, 114, 115, 117, 119, 122, 126, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 141, 142, 143, 144	Tebriz, 3, 5, 6, 7, 9, 143
Sultan Ahmet I 14, 14, 17, 20, 21, 43, 50, 64, 80, 94, 102, 106, 107, 137	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, III, V
Sûre başı, 53, 54, 65, 81, 113, 114, 115, 119, 131	ünvan sayfası, 7, 61
Süleymaniye Kütüphanesi, I, III, V, 1, 12, 17	ünvan sayfası, 52
sülyen, 8, 20, 32, 34, 37, 38, 39, 43, 45, 48, 49, 50, 52, 54, 62, 64, 65, 72, 75, 76, 79, 81, 82, 83, 84, 86, 89, 90, 92, 94, 96, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119,	Üslup, 6
	üstübeç mürekkebi, 24, 28, 32, 43, 65, 89, 109, 113, 133
	Yavuz Sultan Selim, 3, 8, 9
	Zahriye, 7, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 26, 27, 134
	zencerek, 12, 14, 16, 17, 70, 82, 136
	zer-ender -zer, 49
	zer-ender-zer, 7, 20, 34, 43, 45, 65, 76, 81, 94, 109, 111, 113, 114, 117, 119, 123, 127, 129, 132, 133, 135

EKLER

SAFEVÎ ÜSLUBUNDA HAZIRLANMIŞ BİRİNCİ ESER



SAFEVÎ ÜSLUBUNDA HAZIRLANMIŞ İKİNCİ ESER



ÖZGEÇMİŞ

İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı anabilim dalından mezun oldu.

Üniversite son sınıfta hocası Nilüfer Kurfeyz'in İslam Medeniyeti Vakfı'ndaki tezhip derslerine devam etti. Bu dersleri 1986 yılında tamamlayarak Kültür Bakanlığı'ndan bitirme belgesini aldı.

2002 Yılından itibaren Nilüfer Hanım'ın Tarih ve Tabiat Vakfı'ndaki derslerine devam etti. Bu derslerin eğitimini hocası daha sonra kendisi ile birlikte bir arkadaşına bıraktı. Tarih ve Tabiat Vakfı'nda ders verirken aynı zamanda T.B.M.M. Milli Saraylar Geleneksel Türk Süsleme Sanatları Eğitim Merkezi'nde tezhip derslerini tamamlayarak belgelerini almıştır.

Çeşitli kurumlarda uzun zamandır ders vermektedir. Sakarya Büyükşehir Belediyesi Geleneksel Sanatlar İhtisas Merkezi'nde Nilüfer Kurfeyz ve Selim Sağlam ile beraber tezhip dersleri vermektedir. On yılı aşkın süredir birçok öğrenci yetiştirmiş ve yetiştirmeye devam etmektedir. Bilgi birikimini öğrencilerine aktarmaya çalışmaktadır.

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları Enstitüsü'nde tezhip dalında yüksek lisans yapmaktadır.